

Volume / Cilt: 3
Issue / Sayı: 1
March / Mart 2025
ISSN: 3023-4689

URBAN 21

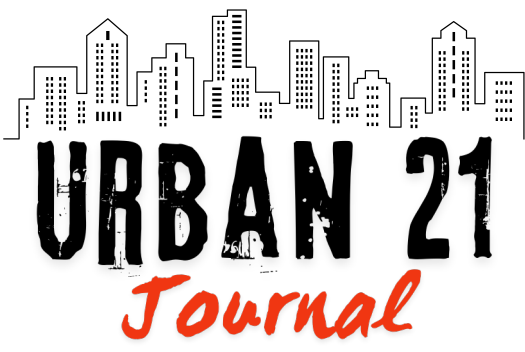
Journal

Scientific Refereed and Open Access Electronic Journal
Bilimsel Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

***İstanbul'un
Tarihî Alanları***

UNESCO Dünya Mirası Listesi

Urban 21 Journal

Sahibi / Owner

**Yeni Rotalar Doğa Yürüyüşleri Derneği Adına
Prof. Dr. Niyazi KURNAZ - Dernek Başkanı**

Scientific Refereed and Open Access Electronic Journal

Bilimsel Hakemli ve Açık Erişimli Elektronik Dergi

Volume / Cilt: 3

Issue / Sayı: 1

March / Mart 2025

Yazıların tüm yasal hakları dergimize aittir. Yazarlarımızın izni olmadan ve hiçbir yerde kaynak gösterilmeden kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz. Dergide yayınlanan yazıların her türlü içerik sorumluluğu yazarlarına ait olup Dergimizin kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Creative Commons Publication Licence

**Publication Type: Scientific,
International Double Blind Peer
Reviewed Indexed Journal**

Publication Period: Urban 21 Published Semi-annually (March, October)

urban21journal

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/urbanjournal>

urban21@gmail.com

Cover Page Design

Kapak Tasarımı

Dr. Erkan ÇAKIR

YAYIN KURULU - EDITORIAL BOARD

ERKAN ÇAKIR - KURUCU VE BAŞ EDITÖR

Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
Asst. Prof. Dr., Kutahya Dumlupınar University, Türkiye
erkan.cakir@dpu.edu.tr

OZAN YETKİN - EDITÖR YARDIMCISI

Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
Asst. Prof. Dr., Kutahya Dumlupınar University, Türkiyeent Researcher, Turkey
ozan.yetkin@dpu.edu.tr

M. ENES ZORLU - EDITÖR YARDIMCISI

Doktorant, Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye
PhD Candidate, Bursa Uludag University, Türkiye
erkan.cakir@dpu.edu.tr

EREN AKDAĞ KURNAZ - İNGİLİZCE DİL EDITÖRÜ

Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
Dr., Kutahya Dumlupınar University, Türkiye

AYŞE SELCEN ZORLU- TÜRKÇE DİL EDITÖRÜ

Öğretmen, Milli Eğitim Müdürlüğü, Türkiye
Teacher, Directorate of National Education, Türkiye

ŞEYDA YILDIZ - SEKRETERYA

Öğr. Gör., İstanbul Şişli Meslek Yüksekokulu, Türkiye
Lecturer, Istanbul Sisli Vocational School, Turkey

ERKAN ARI - İSTATİSTİK ALAN EDITÖRÜ

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Kutahya Dumlupir University, Türkiye

ABDULLAH BERAM - MİMARLIK VE TASARIM AL. ED.

Doçent. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Pamukkale University, Türkiye

NİYAZİ KURNAZ - İŞLETME ALAN EDITÖRÜ

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Kutahya Dumlupir University, Türkiye

MEHMET BARIŞ YILMAZ - TURİZİM ALAN EDITÖRÜ

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., İnönü University, Türkiye

MURAT ŞAHİN - SOYOLOJİ VE KÜLTÜR ALAN EDITÖRÜ

Doç. Dr., Samsun Ondukuz Mayıs Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Samsun Ondukuz Mayıs University, Türkiye

ADİL AKINCI - MALİYE ALAN EDITÖRÜ

Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali University, Türkiye

NAZLI ÖZCAN SARIHAN - YÖNETİM BİLİMLERİ ALAN ED.

Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, Türkiye
Asst. Prof. Dr., Gumushane University, Türkiye

İSMET TÜRKMEN - TARİH ALAN EDITÖRÜ

Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa University, Türkiye

BİLİM KURULU - SCIENCE BOARD

RUŞEN KELEŞ

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi, Türkiye
Prof. Dr., Ankara University Retired Faculty Member, Türkiye

AYŞEGÜL MENGİ

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Ankara University, Türkiye

HASAN YAYLI

Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Kırıkkale University, Türkiye

FATİH KIRIŞIK

Prof. Dr., Karabük Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Karabük University, Türkiye

ERCAN OKTAY

Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey University, Türkiye

DOĞAN NADİ LEBLEBİCİ

Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Hacettepe University, Türkiye

ÖZGÜR ÖNDER

Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

ALPER ÖZMEN

Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi University, Türkiye

RASİM AKPINAR

Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Manisa Celal Bayar University, Türkiye

DENİZ İŞÇİOĞLU

Prof. Dr., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Prof. Dr., Necmettin Erbakan University, Türkiye

NAZIM KARTAL

Prof. Dr., Sinop Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Sinop University, Türkiye

YILMAZ DEMİRHAN

Prof. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Mardin Artuklu University, Türkiye

HAYRİYE ŞENGÜN

Prof. Dr., Bayburt Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Bayburt University, Türkiye

ESRA BANU ŞİPAHİ

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Necmettin Erbakan University, Türkiye

MİTHAT ARMAN KARASU

Prof. Dr., Harran Üniversitesi, Türkiye
Prof. Dr., Harran University, Türkiye

TEKİN AVANER

Doç. Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., The Gendarmerie and Coast Guard Academy, Türkiye

CENAY BABAOĞLU

Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir University, Türkiye

LEVENT MEMİŞ

Doç. Dr., Giresun Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Giresun Halisdemir University, Türkiye

OĞUZHAN ERDOĞAN

Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Türkiye

ABDULLAH TAŞTEKİN

Doç. Dr., Harran Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Harran University, Türkiye

İSMAİL CEM KARADUT

Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Kütahya Dumlupınar University, Türkiye

AYŞEN SATIR REYHAN

Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, Türkiye
Assoc. Prof. Dr., Hitit University, Türkiye

YUNUS DÜĞER

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Türkiye
Asst. Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali University, Türkiye

SEZGİN SEZGİN

Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Türkiye
Asst. Prof. Dr., Kırklareli University, Türkiye

Volume / Cilt: 3
Issue / Sayı: 1
March / Mart 2025

ABOUT THE JOURNAL DERGİ HAKKINDA

Urban 21 Journal accepts articles from all fields of social sciences and humanities such as local governments, environment, sustainability, disaster management, technology, architecture, urban planning, history, sociology, anthropology, economics, archaeology, cultural studies, geography, etc. that will contribute to the urban and urbanization literature and are related to the urban discipline.

Urban 21 is an international and refereed journal that publishes 2 issues a year in March and October. The publication language is Turkish and English. Original articles submitted for publication in Urban 21 Journal are reviewed by the editor, language editors and scientists in the editorial board according to their fields, and then evaluated by two referees who are experts in the field and published if both of the referees give a positive report. If one of the referees gives a negative report, it is sent to the third referee. The editorial board decides on the general editorial policies of the journal. The editorial board listens to the requests of the editor and editorial board and takes the decisions they deem appropriate and allows them to be implemented through the editorial board, which includes editors and field editors.

Urban 21 Dergisi, kent ve kentleşme literatürüne katkı sağlayacak ve kent disiplini ile ilişkisi bulunan yerel yönetimler, çevre, sürdürülebilirlik, afet yönetimi, teknoloji, mimarlık, şehir planlama, tarih, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, arkeoloji, kültürel çalışmalar, coğrafya gibi tüm sosyal ve beşerî bilimler alanlarından makaleleri kabul etmektedir.

Urban 21 Dergisi, Mart ve Ekim aylarında olmak üzere yılda 2 sayı yayınlayan ulusal ve hakemli bir dergidir. Yayın dili, Türkçe ve İngilizcedir. Urban 21 Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen özgün makaleler, editör, dil editörleri ve alanlarına göre editör kurulunda yer alan bilim insanları tarafından incelendikten sonra konunun uzmanı iki hakem tarafından değerlendirilir ve hakemlerin ikisinden olumlu rapor gelmesi halinde yayınlanır. Hakemlerden birinin olumsuz rapor vermesi halinde üçüncü hakeme gönderilir. Derginin genel yayın politikaları ile ilgili kararları yayın kurulu verir. Yayın kurulu editör ve editör kurulunun taleplerini dinleyerek uygun gördükleri kararları alarak editörler ve alan editörlerinin de bulunduğu editör kurulu aracılığı ile tatbik edilmesine imkân verir.

SAYI HAKEMLERİ – ISSUE REFEREES

ÖMER FARUK TEKİN

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Selcuk University, Türkiye

KÜBRA ÖZTÜRK

Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Kutahya Dumlupınar University, Türkiye

ABDULLAH TURAN

Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Aksaray University, Türkiye

ZEYNEP AYŞE GÖKŞİN

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr., Istanbul Kultur University, Türkiye

BURCU TAŞCI

Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Izmir Katip Celebi University, Türkiye

DUYGU DEMİROL DUYAR

Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Kafkas University, Türkiye

DUYGU AKSU

Dr., Bağımsız Araştırmacı, Türkiye

Dr., Independent Researcher, Türkiye

PELİN ÖZDEN

Dr., İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu, Türkiye

Dr., Izmir Kavram Vocational School, Türkiye

MUSTAFA EKMEKÇİ

Dr., Pamukkale Üniversitesi, Türkiye

Dr., Pamukkale University, Türkiye

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Erkan ÇAKIR	Sunuş Presentation	1-2
İlhan Oğuz AKDEMİR Ayşegül ARSLAN	Bourdieu'nün Devletin Sınıflandırma Gücü Perspektifi Üzerinden Türkiye'deki 'Bütünşehirleşme' Sürecinin Yapısal ve İşlevsel Analizi Structural and Functional Analysis of The Metropolitanization Process in Türkiye Through the Classification of State in Bourdieu's Perspective	3-29
Muhammed AYDIN	Socioeconomic Effects of Urban Transformation: The Case of Diyarbakır Kentsel Dönüşümün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Diyarbakır Örneği	30-50
Merve GÜLER	Kırsal Mimari Araştırmaları: Boğazlıyan/Yozgat Rural Architectural Analysis; Boğazlıyan/Yozgat	51-63
Halil TOPÇU Hilmi Evren ERDİN	Kentlerde Akıllı Kent Uygulamaları ve Mekânsal Etkilerinin İncelenmesi: İzmir Bornova Örneği Examining Smart City Applications and Their Spatial Impacts in Urban Areas: The Case of Bornova, İzmir	64-101

Değerli Okuyucularımız,

Mart 2025 sayımızda; yer alan özgün çalışmalardan ilki, **Ayşegül Aslan ve İlhan Oğuz Akdemir'in** kaleme aldığı "**Bourdieu'nün Devletin Sınıflandırma Gücü Perspektifi Üzerinden Türkiye'deki 'Bütünşehirleşme' Sürecinin Yapısal ve İşlevsel Analizi**" başlıklı makaledir. Bu çalışma, büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan köy yerleşimlerinin mahalleye, ardından kırsal mahalle statüsüne dönüştürülmesi sürecini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. 6360 ve 5216 sayılı yasalar çerçevesinde yürütülen değerlendirme, idari yapılanmadaki dönüşümün kırsal yaşam üzerindeki etkilerini sosyolojik bir yaklaşımla analiz etmektedir. Yazarlar, Pierre Bourdieu'nün "devletin sınıflandırma gücü" kavramını temel alarak, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki belirleyici rolünü ve bu rolün kırsal alanların toplumsal dokusunda nasıl bir yeniden inşa süreci yarattığını ortaya koymaktadır.

İkinci makale ise **Muhammed AYDIN** tarafından kaleme alınan "**Socio-Economic Effects of Urban Transformation: The Case of Diyarbakır**" başlıklı İngilizce çalışmadır. Bu çalışmada, Diyarbakır'ın Sur ve Bağlar ilçelerinde yürütülen kentsel dönüşüm projelerinin sosyoekonomik etkileri ele alınmakta; fiziksel iyileştirmelerin ötesinde, dönüşümün kent planlaması, sosyal yapı ve yaşam koşulları üzerindeki çok boyutlu yansımaları incelenmektedir. Sistemik derleme ve doküman analizi yöntemleriyle desteklenen bu değerlendirme, mevcut literatür ışığında dönüşüm sürecine ilişkin bütüncül bir bakış sunmayı amaçlamaktadır.

Üçüncü makale **Merve GÜLER** tarafından kaleme alınan "**Kırsal Mimari Araştırmaları: Boğazlıyan/Yozgat**" başlıklı çalışmadır. Bu çalışma, Yozgat ili Boğazlıyan ilçesinde bulunan geleneksel kırsal yapıların mimari özelliklerini inceleyerek, bölgenin kültürel mirasının korunmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır. Farklı medeniyetlerin izlerini taşıyan Boğazlıyan'daki geleneksel konutlar; plan tipi, yapı malzemesi ve cephe özellikleri bakımından analiz edilerek belgelenmiş, görsel materyallerle desteklenmiştir.

Son makalede ise **Halil TOPÇU ve Hilmi Evren ERDİN** tarafından kaleme alınan "**Kentlerde Akıllı Kent Uygulamaları ve Mekânsal Etkilerinin İncelenmesi: İzmir Bornova Örneği**" başlıklı çalışmadır. Bu çalışma, akıllı ve sürdürülebilir kentleşme yaklaşımlarının kentsel yaşam üzerindeki etkilerini, İzmir'in Bornova ilçesi Kazımdırık Mahallesi örneği üzerinden incelemektedir. Nesnelerin İnterneti (IoT) destekli uygulamaların trafik, atık yönetimi, güvenlik ve aydınlatma gibi alanlardaki katkıları coğrafi bilgi sistemleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Dear Readers,

The first of the original studies in our March 2025 issue is the article titled “A Structural and Functional Analysis of the Process of ‘All Metropolitanization’ in Turkey through Bourdieu's Perspective on the Classification Power of the State” by Ayşegül Aslan and İlhan Oğuz Akdemir. This study comprehensively addresses the process of transforming village settlements within the borders of metropolitan municipalities into neighborhoods and then into rural neighborhoods. Conducted within the framework of Laws No. 6360 and 5216, the evaluation analyzes the effects of the transformation in administrative structure on rural life with a sociological approach. Based on Pierre Bourdieu's concept of “the classifying power of the state”, the authors reveal the determining role of the central government on local governments and how this role creates a reconstruction process in the social fabric of rural areas.

The second article is “Socio-Economic Effects of Urban Transformation: The Case of Diyarbakır” by Muhammed AYDIN. In this study, the socio-economic impacts of urban transformation projects carried out in Sur and Bağlar districts of Diyarbakır are examined; beyond physical improvements, the multidimensional reflections of transformation on urban planning, social structure and living conditions are analyzed. Supported by systematic review and document analysis methods, this evaluation aims to provide a holistic view of the transformation process in the light of the existing literature.

The third article is written by Merve GÜLER and titled “Rural Architectural Research: Boğazlıyan/Yozgat” by Merve GÜLER. This study aims to contribute to the protection of the cultural heritage of the region by examining the architectural features of traditional rural buildings in Boğazlıyan district of Yozgat province. The traditional houses in Boğazlıyan, which bear the traces of different civilizations, were analyzed and documented in terms of plan type, building material and facade features, and supported with visual materials.

The last article is written by Halil TOPÇU and Hilmi Evren ERDİN titled “Smart City Applications in Cities and Investigation of Spatial Effects: The Case of İzmir Bornova”. This study examines the effects of smart and sustainable urbanization approaches on urban life through the example of Kazımdirik Neighborhood of Bornova district of İzmir. The contributions of Internet of Things (IoT) supported applications in areas such as traffic, waste management, security and lighting are analyzed using geographic information systems.

Bourdieu'nün Devletin Sınıflandırma Gücü Perspektifi Üzerinden Türkiye'deki "Bütünşehirleşme" Sürecinin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Structural and Functional Analysis of The Metropolitanization Process in Türkiye Through the Classification of State in Bourdieu's Perspective

İlhan Oğuz AKDEMİR¹

Ayşegül ARSLAN²

ÖNE ÇIKANLAN	- Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin sınırları içindeki köylerin idari statü değişimi, Bourdieu'nün sınıflandırma gücü perspektifiyle yapısal ve işlevsel açıdan incelenmiştir. 6360 sayılı Kanun ve 5216 sayılı Kanun bağlamında, merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki dönüştürücü etkileri ve köylerin mahalleye dönüşüm süreci analiz edilmiştir. "Bütünşehirleşme" sürecinin, köy ve köylülük üzerindeki etkileri; alan mantığı, sermaye ve kırsal habitusun dönüşümü bağlamında ele alınmıştır.
HIGHLIGHTS	- The change in the administrative status of villages within the borders of metropolitan municipalities in Turkey is analyzed structurally and functionally from the perspective of Bourdieu's power of classification. - In the context of Law No. 6360 and Law No. 5216, the transformative effects of central government on local governments and the process of transformation of villages into neighborhoods are analyzed. - The effects of the "metropolitanization" process on villages and peasantry are examined in the context of the transformation of field logic, capital and rural habitus.
ÖZ	Bu araştırma, Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin sınırları içindeki köylerin idari statü değişimini, yani önce mahalleye, ardından kırsal mahalleye dönüşüm sürecini incelemektedir. Bu süreç, köylerin geleneksel yapısında değişimlere yol açan bir dönüşüm olarak değerlendirilebilir. Köylerin bu değişimi, köylülük yaşam biçiminde de merkezi yönetimin kırsal alanlara yönelik indirgemeci bakış açısıyla birtakım krizlere neden olmaktadır. Büyükşehir belediyelerinin görev ve yetki alanlarının genişlemesiyle birlikte, köylülük idari düzlemde kentli olarak sınıflandırılmakta ve köylüler, kent yaşamının gerektirdiği çeşitli mali yükümlülüklerden sorumlu tutulmaktadır. Bu durum, idari ve hukuki açıdan kentsel ve kırsal alan arasındaki ayrımı muğlaklaştırmakta, aynı zamanda kentlilik ve köylülük yaşam biçimlerinin özgün niteliklerini de giderek zayıflatmaktadır. Büyükşehir sınırları içinde tüm yerleşimlerin "kentsel alan" ve burada yaşayanların "kentli" olarak değerlendirilmesi, Türkiye'de birçok ilde kırsal ve kentsel alanlar arasındaki işlevsel ve yapısal farklılıkların göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, 6360 sayılı Kanun ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu üzerinden merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki dönüştürücü etkisini incelemektir. Özellikle, köy ve kırsal alan olgusunun bu süreçte nasıl değiştiği ve zayıfladığı araştırılmaktadır. Bu amaçla, eleştirel sosyal bilim yaklaşımlarından olan Bourdieu'nün (2020) devletin sınıflandırma gücü kavramı çerçevesinde, kırsal alanların idari dönüşümünün toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla elde edilen bulgular analiz edilmiştir.
ABSTRACT	This article examines the administrative status changes of villages within the boundaries of metropolitan municipalities in Turkey, specifically the process of their transformation from neighbourhoods to rural communities. This process can be viewed as a transformation that leads to changes in the traditional village structure. The transformation of these villages, along with the reductionist perspective of central governance towards rural areas, has caused crises in rural ways of life. As the scope of metropolitan municipalities' duties and authorities expands, rural areas are classified administratively as urban, and rural residents are held responsible for various financial obligations required by urban life. This situation blurs the distinction between urban and rural areas both administratively and legally, while also gradually weakening the distinctive characteristics of urban and rural lifestyles. The classification of all settlements within metropolitan boundaries as "urban areas" and their residents as "urban residents" means ignoring the functional and structural differences between rural and urban areas in many provinces in Türkiye. The main aim of this study is to examine the transformative effects of central governance on local administrations through Law No. 6360 and Law No. 5216 on Metropolitan Municipalities. Specifically, it investigates how the concept of villages and rural areas has changed and weakened during this process. To achieve this, the findings have been analysed within the framework of Pierre Bourdieu's concept of the classification of state in Bourdieu's perspective from critical social science approaches, focusing on the impacts of the administrative transformation of rural areas on societal structures.
Local governments, Urban areas, Rural areas, Local government reform, Metropolitan Governance	
Atıf (Citation): Arslan, A. ve Akdemir, İ. O. (2025). Bourdieu'nün devletin sınıflandırma gücü perspektifi üzerinden Türkiye'deki "bütünşehirleşme" sürecinin yapısal ve işlevsel analizi, <i>Urban 21 Journal</i> , 3(1), 3-29	

¹ Prof. Dr., Firat Üniversitesi, ioakdemir@firat.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3767-3984

² (Sorumlu Yazar) Dr., Firat Üniversitesi, aysegullarslan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7985-9587

Giriş

Tarihsel süreçte Türkiye'nin yerel yönetim yapısında merkezi yönetim ile yerinden yönetim arasındaki paydaşlık birtakım kırılma noktalarından geçmiştir. Yerel yönetimlerin kısa tarihçesine bakıldığında bu kırılma noktalarından ilki yerel yönetim birimlerinden olan bazı belediyelerin nüfus ve yönetsel kapasite açısından büyükşehir belediyelerine dönüşmesidir. İkinci kırılma noktası ise nüfus kapasitesi esas alınarak büyükşehir belediyelerinin görev ve yetki sınırlarının genişletilerek coğrafi olarak sorumluluk alanlarının arttırılmasıdır. Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal olarak özgül bir yapıya sahip önemli kırsal yönetim birimlerinden olan köylerin kaderini belirleyen bu kırılma noktaları, yalnızca köylerin yaşadığı sosyoekonomik sorunların üzerini örtmekle kalmamış; aynı zamanda büyükşehir belediyelerinin yerel kamusal hizmet sunumundaki rolü üzerinden merkeziyetçiliğin yetkilerini arttırmıştır.

Büyükşehir belediyeleri bünyesinde başlangıçta mahalle, sonrasında ise kırsal mahalle ardından da kırsal yerleşik alan düzenlemesi olarak köylerin geçirdiği dönüşüm, idari ve hukuki açıdan ontolojik bir değişim süreci olarak değerlendirilebilir. Bu dönüşüm, köylerin geleneksel yapılarının dönüşmesi ve yeniden şekillenmesiyle birlikte, köylülerin kimlik ve yaşam biçimlerinde de önemli bir değişim meydana getirmektedir. Köylerin varlıkları, kırsal alanın kendine özgü yapıları ve köylülerin geleneksel yaşam biçimlerinin giderek zayıflaması, merkezi yönetimin kırsal alanlara yönelik yaklaşımının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Köylüler, yeni idari yapılarla birlikte kent yaşamına uyum sağlamaya çalışırken hem kültürel hem de ekonomik olarak çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu süreç, köylerin ve köylülüğün önceki işlevlerini yavaşça kaybetmesine neden olurken, kırsal alanın özgül özelliklerinin zamanla dönüşmesine yol açmaktadır (Kavruk, 2024; Kılıç ve İpek, 2022). Bu bağlamda, büyükşehir belediyesi sınırlarında köylerin dönüşümü yalnızca idari bir değişim değil, aynı zamanda toplumsal yapının, kırsal yaşam biçimlerinin yeniden şekillenmesi anlamına gelmektedir.

Bu araştırma, 6360 sayılı Kanun ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu çerçevesinde merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki Bourdieu'nün (2020) **sınıflandırma gücü** aracılığıyla nasıl yeniden yapılandırıcı bir dönüşüm yarattığını ve bu süreçte köy ve kırsal alan olgusunun nasıl muğlaklaştığını incelemektedir. Bu perspektife göre devlet, idari ve hukuki düzenlemeler yoluyla toplumsal mekânı yeniden şekillendirir ve bu süreçte belirli sınıflandırma ilkeleri üretir. Büyükşehir belediye sınırlarının il sınırına genişletilmesiyle kırsal alanların idari olarak kentli kategorisine dahil edilmesi, devletin mekânsal düzenleme yoluyla kırsallığı ve köylülüğü yeniden tanımlama gücünün bir yansımasıdır. Bu dönüşüm süreci, yalnızca idari sınırların değişmesiyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda kentlilik ve köylülük yaşam biçimlerinin özgün niteliklerini yani *habituslarını*³ aşındırmaktadır.

³ Habitus = Edinilmiş Duruşlar / Alışkanlıklar Bütünü / Toplumsal Duruş

Bourdieu'nün (2020; 2016) teorik çerçevesinde devlet, toplumu belirli kategoriler üzerinden örgütler ve bu örgütlenme süreçleri, sınıfsal ve mekânsal dönüşümleri de beraberinde getirir. Köylülerin idari olarak kentli statüsüne geçirilmesi, yalnızca bir idari değişiklik değil, aynı zamanda kırsal yaşamın ekonomik, kültürel ve sosyal sermaye bağlamında yeniden konumlandırılmasıdır. Böylece, idari düzeyde kırsal alan ve kentsel alan arasındaki ayrım muğlaklaşmakta; köy hem mekânsal ve hem de yönetsel olarak yeniden şekillendirilmektedir. Bu bakış açısıyla, Türkiye'de büyükşehir belediye modelinin genişlemesi, kırsal alanların idari bir müdahale ile "kentli(li)leştirilmesi" olarak değerlendirilebilir. Ancak, kentleşme ve kentlileşme olgularının, mekânsal ve sosyoekonomik koşullara bağlı olarak uzun vadeli gelişmeler gerektirir. Büyükşehir sınırları içindeki tüm yerleşimlerin idari olarak kentli sayılması, *devletin sınıflandırma gücü perspektifinden* bakıldığında, kırsal mekânın hukuki ve idari yollarla yeniden tanımlanması ve köylülüğün sistematik bir dönüşüme tabi tutulması anlamına gelmektedir.

Bu çerçevede araştırma, iki temel bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde, büyükşehir belediyelerinin tarihsel dönüşüm süreçleri sınıflandırma ilkeleri bağlamında ele alınmıştır. İkinci bölümde ise bütünşehirleşme süreci kapsamında köylerin önce mahalleye, ardından kırsal mahalleye dönüşümü Bourdieu'nün sınıflandırma ve mekânsal yeniden yapılanma perspektifiyle incelenmiştir.

Bu çalışmada Bourdieu'nün devletin sınıflandırma gücü kavramı temel alınarak, nitel araştırma yöntemleri kullanılmış ve elde edilen bulgular eleştirel sosyal bilim yaklaşımıyla değerlendirilmiştir. 6360 sayılı Kanun'un kırsal alanlar üzerindeki etkisi, özellikle idari ve hukuki dönüşümler bağlamında akademik literatürde geniş bir şekilde ele alınmıştır. Mevcut araştırmalar, büyükşehir sınırlarının genişletilmesinin kırsal alanların idari statüsünü nasıl dönüştürdüğünü ve yerel yönetimler üzerindeki merkezîyetçi eğilimleri nasıl güçlendirdiğini incelemiştir (Alıcı ve Yaman, 2023; Ekinci, 2020; Karalezli, 2021; Kavruk, 2024; Kavuncu, 2023; Zengin, 2014). Bu araştırmalar, özellikle kırsal belediyelerin kaldırılması, köylerin mahalle statüsüne geçirilmesi ve büyükşehir belediyelerinin kırsal alan üzerindeki yetki genişlemesi gibi konulara odaklanmaktadır. Bununla birlikte, mevcut literatürde 6360 sayılı Kanun'un kırsal alanları sadece idari bir dönüşüm süreci olarak değil, aynı zamanda devletin sınıflandırma gücünün bir aracı olarak nasıl işlediğini, mekânsal düzenlemeler yoluyla kırsal alanın ve köylülüğün nasıl yeniden tanımlandığını ele alan çalışmalar sınırlıdır.

Bu araştırma, Bourdieu'nün sınıflandırma gücü perspektifinden (2020) hareketle, kırsal alanın büyükşehir belediye sistemine dahil edilmesini, devletin toplumsal mekânı yeniden yapılandırma sürecinin bir parçası olarak ele alarak mevcut literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Özellikle kırsal alanların yeniden sınıflandırılması sürecinde ekonomik, sosyal ve kültürel sermayenin nasıl yeniden dağıtıldığı, köylülüğün mekânsal ve yönetsel dönüşüm aracılığıyla nasıl yitirildiği sorularına odaklanarak literatürdeki boşluğu doldurmayı

amaçlamaktadır. Bu doğrultuda araştırma, hukuki ve idari düzenlemelerin ötesinde devletin kırsal alanı yeniden yapılandırırken iktidar ilişkilerini nasıl kurduğunu ve bu sürecin yerel topluluklar üzerindeki etkilerini eleştirel bir perspektifle değerlendirmektedir. Literatürde mevcut olan büyükşehir belediyeleri ve yerel yönetimler üzerine yapılan çalışmalara ek olarak, bu araştırma mekânsal sınıflandırma ve sermaye dönüşümü bağlamında bir analiz sunarak kırsal alanın nasıl kentleştiğini ve kırsal kimliğin nasıl silikleştiğini Bourdieu'nün kuramsal çerçevesi üzerinden açıklamaktadır.

1. Devletin sınıflandırma pratikleri çerçevesinde Türkiye'de yerel yönetimlerin tarihsel dönüşümü

Yerel yönetimlerin değişimi ve dönüşümü, sadece tarihsel olarak yalnızca zamanın değişen koşullarına uyum sağlama ve yönetimde etkinliği artırma amacıyla değil, aynı zamanda devletin toplumsal mekânı yeniden sınıflandırma ve düzenleme ihtiyacının bir parçası olarak gelişmiştir. Yerel yönetimlerin etkinliğinin artırılmasına yönelik girişimler, ilk bakışta en uygun (optimal) hizmet alanlarının büyüklüğünün ve sınırlarının yeniden tanımlanması, yerel birimlere en iyi yerine getirebilecekleri görevlerin bırakılması ve kimi hizmetlerin yerel nitelikleri nedeniyle yerel düzeyde yürütülmesi gibi teknik ve yönetsel düzenlemeler olarak görülmektedir (Keleş, 2000; Görmez, 2007). Ancak, bu düzenlemelerin arka planında Bourdieu'nün (2020, s. 25) ifadesiyle, devletin en genel işlevlerinden biri, toplumsal sınıflandırmaların üretimidir. Bu sınıflandırma pratikleri devletin iktidarını mekânsal olarak yeniden üretme stratejisini yansıtmaktadır.

Bourdieu'ya (2020) göre kurulu ya da yürürlükteki devlet, kendi yerleştirdiği sembolik düzen aracılığıyla hem kır-kent ayrımı üzerinden kurgulanan hiyerarşilerin hem de bu hiyerarşiye uygun olarak sınıflandırma esaslarının üretilmesini sağlamaktadır. Bu ikili dayatma sayesinde devlet, kurumsallaşmış yapılarının ve uygulamalarının doğal ve meşru kabul edilmesini sağlar. Bu doğrultuda yerel yönetimler, yalnızca yönetsel rasyonalite gereği belirli görevleri yerine getiren birimler olmaktan ötede devletin sınıflandırma pratikleri içinde, toplumsal ve mekânsal alanı yeniden kurgulayan ve bu alanlarda iktidarın dağıtımını düzenleyen kurumsal araçlar olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla sermaye birikiminin mekânsal organizasyonu ve emeğin yeniden üretimi gibi işlevlerde yerel yönetimler merkezi bir rol üstlenmektedir. Nitekim yerel yönetimler, (i) mal, hizmet ve para akışı yoluyla kaynak tahsis eden, rant gelirini düzenleyen ve fiziksel altyapı yatırımları ile sermaye birikimine katkıda bulunan kararlar almakta; (ii) nüfusun fiziksel ve kültürel varlığını sürdürebileceği koşulları temin ederek işgücünün yeniden üretimini sağlamaktadır (Güler, 2010, s. 189). Bu işlevler, yalnızca teknik ve hizmet odaklı faaliyetler değil, aynı zamanda devletin toplumsal yapının mekânsal sınıflandırmasını ve düzenini inşa eden ve yeniden üreten müdahaleleridir.

Bourdieu'nün (2020) "devletin sınıflandırma pratikleri" perspektifinden bakıldığında, bu dönüşüm yalnızca idari ve teknik bir yeniden yapılandırma değil, aynı zamanda toplumsal mekânın nasıl sınıflandırıldığı, sınırlandırıldığı ve düzenlendiğine ilişkin bir süreçtir. Bu çerçevede yerel yönetimler, merkezi iktidarın toplumsal ve mekânsal alanlara yönelik sınıflandırma ve düzenleme kapasitesinin bir parçası olarak, kentsel hizmetlerin sunumu, sermaye birikiminin mekânsal organizasyonu ve emeğin yeniden üretimi gibi işlevleri bir arada yürütmektedir. Bu durum, yerel yönetimlerin yalnızca hizmet sunan teknik birimler değil, devletin mekânsal ve toplumsal düzen kurma kapasitesinin kurumsal uzantıları olduğunu göstermektedir. Öte yandan, yerel yönetimlerin söz konusu işlevleri, her durumda merkeziyetçi bir yapı içinde sabitlenmemekte; yerel dinamikler, toplumsal talepler ve her dönemin özgül koşulları doğrultusunda farklı ölçeklerde biçimlenmektedir.

Türk kamu yönetiminde⁴ değişim ve dönüşüm dalgalarının temelinde yerel yönetimlerin dönüşümü meselesini ele alabilmek için iki temel soruya odaklanmak gerekir: (1) Cumhuriyet tarihi boyunca yerel yönetimlerin devlet aygıtı içindeki konumu nedir ve bu konum hangi değişkenler nedeniyle nasıl bir dönüşüm geçirmiştir? (2) Merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki iş bölümünü belirleyen ve bu iş bölümünü değişime yol açan ilişkiler nelerdir? İlk soru, yerel yönetimlerin tarihsel ve yapısal konumunu olgusal bir çerçevede inceleme olanağı sunarken; ikinci soru, bu konumun dönüşümünü mümkün kılan süreçleri ve dinamikleri anlamaya imkân tanır. Bu sorulara verilecek yanıtlar, ancak yerel yönetim birimlerinin sosyoekonomik sistem içindeki konumlarının ve üstlendikleri işlevlerin dönüşüm süreçlerinin, Bourdieu'nün (2020) devletin sınıflandırma pratikleri çerçevesinde ele alınmasıyla kavranabilir.

Türkiye'de modern anlamda yerel yönetimlerin geçmişi oldukça yeni olmakla birlikte, Osmanlı Devleti'nin son döneminde kurumsallaşmaya başlayan ve Cumhuriyet dönemine devrolan bir mirasa dayanmaktadır. Yerel yönetimlerin kurumsal varlığı, özellikle 19. yüzyılda Osmanlı kentlerinin -ticari kentler başta olmak üzere- büyümesi, mali ve siyasal merkeziyetçiliğin pekiştirilmesi ve imparatorluğun yeniden örgütlenme ihtiyacı ile ilişkilidir. Bu doğrultuda Tanzimat reformlarıyla birlikte ortaya çıkan yerel yönetim düzenlemeleri, görünüşte adem-i merkeziyetçi bir çerçeve sunsa da (Tekeli ve Ortaylı, 1978), esasen devletin iktidarını tahkim eden ve merkezin toplumsal alandaki sınıflandırma ve düzenleme kapasitesini genişleten bir araç olarak tasarlanmıştır. Bourdieu'nün (2020) "devletin sınıflandırma pratikleri" olarak adlandırdığı bu strateji, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne devrolarak, yerel yönetimlerin mekânsal, işlevsel ve yönetsel sınırlarının çizilmesinde belirleyici olmuştur. Bu çerçevede yerel

⁴ Türk yönetim biliminin en temel özelliği "aktarma alan" olmasıdır. Dolayısıyla Türkiye'de yönetim bilimi/kamu yönetimi, Batı Avrupa ile ABD sınırlandırmaları arasında kalmış durumdadır. Batı Avrupa geleneğini benimseyenler genellikle "yönetim bilimi" ifadesini kullanırken, Amerikan geleneğinden gelenler ise "kamu yönetimi" ifadesini kullanmaktadır. Fakat Türkiye'de uygulamaya bakıldığında yönetim bilimi ile kamu yönetimi terimleri birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Her iki terim de özdeş olarak devlete ilişkin yönetsel sorunlarla ilgilenmek anlamında kullanılmaktadır (Güler, 2010: 66-67).

yönetimleri, yalnızca kentsel altyapının düzenlenmesi, kentsel alanların planlanması, kentsel hizmetlerin sağlanması ya da emeğin yeniden üretimini sağlayan kolektif tüketim alanlarının (kentsel sosyal donatı alanları) düzenlenmesi gibi kent yaşamını doğrudan ilgilendiren işlevleri yerine getiren (Erder ve İncioğlu, 2013, s. 26) teknik aygıtlar olarak değerlendirmemek gerekmektedir.

Yerel yönetimler aynı zamanda, Bourdieu'nün (Bourdieu, 2020; 2003) ifadesiyle, *toplumsal mekânın sınıflandırılması, sınırlandırılması ve düzenlenmesinin* taşıyıcılarıdır. Devlet, sınıflandırma pratikleriyle bir yandan toplumsal ve coğrafi alanı sınırlandırırken, diğer yandan Güler'in (2010, s. 282) ifadesiyle bu alanlarda yetki, kaynak ve görev paylaşımını belirleyerek yerel yönetimlerin işleyişini merkezileştirmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de yerel yönetimlerin en belirgin özelliği, görev alanları ve mali kaynaklara erişim kapasitelerinin büyük ölçüde merkezi yönetim tarafından belirlenmesi ve yönlendirilmesidir. Merkez-yerel ilişkileri, bu çerçevede yalnızca bir idari iş bölümünden ibaret kalmamakta, aynı zamanda devletin mekânsal sınıflandırma gücünün doğrudan bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede, yerel yönetimlerin yapısal özellikleri, görev alanları ve yetki sınırları, yalnızca hukuksal düzenlemelerle değil, devletin kendi iktidarını mekânsal olarak yeniden üretme stratejileriyle biçimlenmiştir. Bu durum, özellikle Türkiye'de yerel yönetimlerin varlığı ve sürekliliğini, merkez-yerel ilişkilerinde merkezi yönetimin belirleyici olduğu bir dengede tutmuştur. Bu bakımdan Türkiye'de yerel yönetimlerin kurumsallaşması, sadece kentlerin fiziki ve toplumsal ihtiyaçlarına yanıt veren kurumsal yapılar değil, aynı zamanda devletin iktidarını mekânsal düzlemde yeniden üretmesine hizmet eden araçlardır.

Osmanlı döneminde modern anlamda yerel yönetimlerin kuruluşu; 19. yüzyıldan itibaren kentlerin büyümesi, mali ve idari merkeziyetçiliğin pekiştirilmesi gereksinimleriyle başlamıştır. 1854 yılında kurulan İstanbul Şehremaneti ve 1864 yılında Vilayet Nizamnamesi ile kentsel alanlarda ilk belediye örgütlenmelerini oluşturmuştur (Tekeli ve Ortaylı, 1978)⁵. Merkeziyetçi politikaların ağırlıkta olduğu bu Kanun, 1930 yılında belediyelerin görev, yetki ve sorumluluklarının tanımlandığı 1580 sayılı Belediye Kanunu'na kadar yürürlükte kalmıştır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti Türkiye Cumhuriyeti'ne merkezi yönetim etkisinde olan ve giderek modernleşen bir belediye örgütü ve yerel hizmetler çerçevesi bırakmıştır (Güler, 2006, 2010; Keleş, 2000, 2015). Başka bir ifadeyle, Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e aktarılan yerel yönetim mirası, yeni rejimin mekânsal ve toplumsal sınıflandırma düzenini biçimlendirmiştir. Bourdieu'nün (2020, s. 202–203) devletin sınıflandırma pratikleri kuramından hareketle, bu miras yalnızca teknik bir idari devralma değil, aynı zamanda devletin mekânı, toplumsal birimleri ve yerel otoriteleri tasnif etme ve adlandırma mantığının sürekliliği ile karakterize

⁵ Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden 389 belediye devralmıştır. Bu sayı aynı zamanda Lozan Antlaşması'ndan sonra Cumhuriyet sınırları içinde kalan belediyeleri temsil etmektedir (Tekeli ve Ortaylı, 1978).

olmuştur. Cumhuriyet, yerel yönetimler sistemini tasarlarken yapısal, mali ve karar alma organları bakımından büyük ölçüde Osmanlı'nın bıraktığı sınıflandırma şemasını sürdürmüş; böylece belediyeler, hem mekânsal hem de yönetsel birim olarak, devletin sınıflandırma rejiminde merkezi bir unsur olmaya devam etmiştir (Güler, 2010, s. 194). Bu süreklilik, devletin yerel alanları adlandırma ve yeniden üretme kapasitesinin tarihsel bir göstergesi olarak okunabilir.

Bourdieu'nün (2020) çerçevesinden bakıldığında bu süreç, yalnızca bir idari reform değil, devletin mekânı ve toplumu kendi modernleşme tasavvuruna göre sınıflandırma ve dönüştürme pratiğidir Türkiye'de Cumhuriyet'in erken döneminde, bu düzenleme süreci, yalnızca altyapı ve imar gibi teknik bir ihtiyaçla değil, doğrudan modern bir ulus-devlet inşasının bir parçası olarak tasarlanmıştır. Bu çerçevede 1930'larda benimsenen "kır-kent bütünleşmesi" ve "merkezi planlama ile tutarlı işleyen yerel yönetim örgütlenmesi" hedeflenmiştir (Keskinok, 2006). Bu dönemde, kent-kır arasında yalnızca yönetsel bir ayırım yapılmamıştır. Kentler, belediyeler aracılığıyla "modern, rasyonel ve planlı" mekânlar olarak konumlandırılırken, köyler ise "geleneksel ve tali" alanlar olarak tanımlanmıştır. Bu sınıflandırma sadece idari bir bölüşüm değil, modernleşme ideolojisinin mekânda görünür kılınmasına hizmet eden bir tasnif biçimi olmuştur. Özellikle Ankara'nın başkent yapılması ve imar planlarının hazırlanmasıyla başlayan süreç, kentsel mekânı modernleşme projesinin sahnesine dönüştürmüştür. 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu ile bu sınıflandırma hukuki olarak da kurumsallaşmış; belediyeler, merkezi yönetimin denetimi altında olmakla birlikte, belirli bir özerklikle kentlerin modernleştirilmesinde işlevsel kılınmıştır (Tekeli ve Ortaylı, 1978, s. 51-53).

1923-1944 yılları arasında Ankara'nın başkent olmasıyla gelişen belediyecilik anlayışının çerçevesi -yapılan tüm değişikliklere rağmen- Türkiye'de bugünkü belediyecilik uygulamalarını yönlendirmektedir. Bu nedenle bu dönemde belediyecilik anlayışının kısaca tanımakta fayda vardır. Cumhuriyetin belediyecilik anlayışının 1930'lu yıllarda "Belediyeler, Hıfzıssıhha, Belediyeler Bankası, Yapı ve Yollar ve İstimlak" kanunlarının arka arkaya çıkarılmasıyla belirlendiği söylenebilir. Bu dönemde gelişen belediye yasalarının temelini 3 Nisan 1930 tarih ve 1580 sayılı Belediye Kanunu oluşturmıştır. Bu kanunla yerel yönetimler için beş yenilikçi esas getirilmiştir (Tekeli ve Ortaylı, 1978, s. 51-53). Bunlar, "belediyeler arası eşitlik ilkesi, belediyelerin faaliyetlerinde serbest bırakılması (belediyelerin özerkliği), belediyeler üzerinde güçlü merkezi yönetim denetimi, belediye seçiminde tek dereceli seçimin ve halkın etkin denetiminin esas alınması ve belediyelerin hizmet alanının genişletilmesi"dir.

Yerel yönetimlerin yukarıda belirtilen beş yenilikçi esası bakımından, 1580 sayılı Belediye Kanunu Cumhuriyet belediyeciliğinin kurucu kanunu olmuştur ve Cumhuriyet dönemi yerel yönetim anlayışını uzun yıllar boyunca şekillendirmiştir. Kanun, bir yandan Osmanlı'nın merkeziyetçi mirasını sürdürmüş; diğer yandan Fransız belediyeciliğinin etkisiyle

merkeziyetçiliği yeniden üretmiştir. Belediye Kanunu'nun belirleyici özelliklerinden biri, Ankara ve İstanbul dışındaki tüm belediyeleri eşit kabul ederek, yerel yönetimleri sınıflandırmada nüfusa ve coğrafyaya dayalı bir hiyerarşi oluşturmaktan kaçınmış gibi görünmesidir. Ancak *devletin sınıflandırma pratikleri* açısından bakıldığında, bu eşitlik ilkesinin, aslında yerel birimleri yeniden tanımlama ve merkezin denetimi altında birleştirme amacına hizmet ettiği görülür. Nitekim Kanun, belediyeleri "özerk" kılmakla birlikte, merkezi denetimi yoğunlaştırmış ve yerel yönetimleri devletin modernleşme stratejisinin birer aracı haline getirmiştir. Belediye Kanunu ile belediyelere geniş bir hizmet alanı tanımlanmış, ancak bu yetkiler, merkezin denetim sınırları içinde kullanılabiliştir (Görmez, 1997, s. 109–110). Belediyeler bu çerçevede, "beldenin ve belde sakinlerinin yerel nitelikteki ortak uygar ve ihtiyaçlarını düzenleme ve karşılamakla görevli tüzel kişilik" olarak tanımlanmış; belediye meclisi, encümeni ve belediye başkanından oluşan organlarla donatılmıştır. Böylece belediyeler, kır ve kent arasında farklılaşan toplumsal ve mekânsal ilişkiler içinde kentsel alanlara özgü bir statü kazanmıştır. Özellikle 1930-1945 döneminde belediyelerin çoğunun kırsal sosyo-ekonomik zemin üzerinde faaliyet göstermesi, kentsel belediyelerin ise seçilmiş merkezlerde yoğunlaşması (Güler, 2010, s. 197, 219) *sınıflandırma pratiğinin* mekânsal sonuçlarını ortaya koymuştur.

Bourdieu'ya (2020, s. 202) referansla devleti, dünya üzerindeki her şeye, özellikle de toplumsal olan üzerinde bu sınıflandırma esaslarını belli bir toprak parçası ölçeğinde yapılandırıcı yapıları üreten bir üretici olarak görmek gerekmektedir. Yapılandırıcı yapıları üreten devlet, 1946-1960 yılları arasında Türkiye'de çok partili siyasal hayata geçilmesiyle birlikte yerel yönetimler alanında bazı düzenlemeler yapmış olsa da bu dönemin belirleyici özelliği yerel yönetim sisteminde köklü bir değişim olmaması, aksine mevcut merkeziyetçi yapının sürdürülmesi olmuştur. Dolayısıyla devletin sınıflandırma pratiklerinin yalnızca yeni kategoriler inşa etmek üzerine değil, var olan sınıflandırma rejimini yeniden üretmek ve meşrulaştırmak yoluyla da işlediği görülmektedir. Bu dönemde çıkarılan 4878 sayılı Kanun ile belediye seçim sisteminin yenilenmesi, Ankara ve İstanbul'da valilik ve belediye başkanlığının ayrılması ve belediyelerin mali yapısına dair yapılan düzenlemeler, sınıflandırma sisteminin esaslarını değiştirmemiş (Görmez, 1997, s. 125–126), yalnızca uygulama düzeyinde teknik ayarlamalarla sınıflandırma sistemini pekiştirmiştir. Belediye yetkilerinin görünürde artırıldığı bu dönemde, il özel idarelerinin küçülmesi ve belediyelerin yaygınlaşması, yerel yönetimlerin idari alanda yeniden ölçeklendirilmesi anlamına gelse de merkezi denetim ve mali bağımlılık mekanizmaları aracılığıyla, devletin kent ile kır arasındaki önceden kurulmuş olan mekânsal ve işlevsel ayrımını sürdürdüğü görülmektedir.

1960'lı yıllarda belediye sayısında artış görülmekle birlikte, belediyeli nüfus ile kentsel nüfus arasındaki dengesizlik korunmuştur. Yeni belediyelerin %80'i batı illerinde ve sanayi üretiminin yüksek olduğu bölgelerde kurulmuştur (Güler, 2010, s. 239–240). Bu dönemde belediyeler,

ağırlıklı olarak imar ve altyapı gibi “tek işlevli” alanlarda faaliyet göstermiştir. Belediyelerin temel görevleri, 1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu çerçevesinde sürdürülmüş; yapılan bazı düzenlemeler ise işleyişi yalnızca sınırlı ölçüde etkilemiştir. Zamanla değişen hükümet yapısı, kırdan kente göç ve hızlı kentleşme gibi dinamikler belediyelerin işlevlerinde değişim yaratmış; bazı görevler önemini yitirirken, bazıları gelişen yeni işlevlerle bütünleşmiştir (Yayın vd., 1979, s. 79). Ancak belediyelerin temel yapısı, bu dönemde de esas olarak merkezi yönetimin belirlediği çerçevede devam etmiştir.

1960-1980 arası dönem ve sonrasındaki kentleşme süreci, belediye işlevlerini çeşitlendirmiş ancak Bourdieu'nün (2020) belirttiği biçimde, devletin mekânsal ve toplumsal sınıflandırma pratiklerini değiştirmemiştir. Aksine, belediye sınırları içinde dahi kır-kent ayırımına dayalı bir iç sınıflandırma üretmiştir. Kent çeperlerinde ortaya çıkan gecekondu ve plansız yerleşim alanları, hukuken belediye sınırlarına dahil edilseler de sınıflandırma pratiği gereği uzun süre belediye hizmetlerinden mahrum bırakılmış, kentsel haklara tam anlamıyla erişememiştir. Böylece kentleşme ile birlikte fiziki mekân genişlemiş; ancak bu genişleme, devletin toplumsal ve mekânsal sınıflandırma gücü tarafından yönlendirilerek, hizmet alan ve sınırlı hizmet alan bölgeler arasında sembolik sınırlar üretmiştir (Erder ve İncioğlu, 2013; Güler, 2010). Dolayısıyla 1960'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar belediyelerin yapısında önceki dönemden çok farklı düzenlemeler yapıldığını söylemek güçtür⁶. Bu dönemde yerel yönetimlere yönelik yapılan düzenlemeler, ağırlıklı olarak hızlı kentleşme sorunlarının büyük boyutlara ulaşması üzerine yapılan imar, iskân ve istimlak tartışmaları üzerinden ilerlemiştir.

1960-1980 arası dönemde belediyelerin “düzenin ve toplumsal düzenliliğin sağlanması, işgücünün kendini yeniden üretimi⁷ ve sermaye birikimine katkı” işlevleri (Güler, 2010, ss. 198-200) afet, çevre sağlığı, altyapı ve imar gibi alanlarda somutlaşmış; özellikle son otuz yılda belediye hizmetleri, ağırlıklı olarak toplumun esenliği ve temel altyapı düzenlemelerine bağlı olarak sınırlandırılmıştır. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren hızla artan göç ve kentleşme süreci, yerel yönetimlerin işlevsel sınırlarını aşındırmış ve yerel hizmetlerin yetersizliğini görünür kılmıştır (Güler, 2006, 2010). Ancak, merkeziyetçi düzen sürdürülmüş; belediyeler ve il özel idareleri, değişen toplumsal ve mekânsal gerçekliğe rağmen, sınırlı yetki ve kaynaklarla işlev görmeye devam etmiştir (Erder ve İncioğlu, 2013, s. 5). Bu dönemde özellikle büyük kentler, göçle gelen nüfusun oluşturduğu yeni toplumsal yapılarla birlikte daha karmaşık bir alan haline gelmiştir. Özellikle 1980'lere dek yapılan düzenlemeler, daha çok hızlı kentleşmenin yol açtığı altyapı sorunlarını çözmeye odaklanmış; yerel yönetimlerin yapısal konumunda ve mekânsal sınıflandırmadaki yerinde bir değişim yaratmamıştır (Erder ve İncioğlu, 2013, s. 5). *Devletin*

⁶ Bu süreçte merkezi yönetim de temel altyapı sorunlarını gidermek durumunda kaldığı için hızlı kentleşme karşısından yeterince politika üretememiştir. Böylece kentler, aldıkları yeni nüfusun gerektirdiği kentsel dönüşümü yaşayamadığından gündelik yaşam ilişkilerinin giderek zorlaştığı mekânlar haline dönüşmüşlerdir (Erder ve İncioğlu, 2013).

⁷ İşgücünün fiziksel üretiminde belediyelerin görevleri, beslenme ve barınma konularını ilgilendiren konulardır. Özellikle Batı Avrupa'da refah devletinin yükselişte olduğu dönemde belediyeler bu işlevleri yüklenmiştir.

sınıflandırma pratiği burada görece sabit kalsa da; bu pratik, kentsel alanı yeniden sınıflandırmaktan çok, mevcut merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki iş bölümünü koruyarak ve yeniden üreterek toplumsal dinamikleri bu yapı içine sıkıştırmaya çalışmış; kırdan kente göç süreci ve bu sürecin dinamikleri bu sınıflandırmayı esnetse de değiştirmemiştir.

1980 sonrasında Türkiye'de belediyeçilik alanında yapılan düzenlemeler, uzun süredir devam eden merkez-yerel ilişkilerinde önemli bir kırılma noktası oluşturmuştur (Erder ve İncioğlu, 2013, s. 6). 1980-1983 yılları arasında belediye meclislerinin feshi ve belediye başkanlarının görevden alınmasıyla başlayan süreçte, özellikle büyük kent çevresindeki belediyeler ana belediyelere bağlanarak, adeta birer şubeye dönüştürülmüştür. 2561 sayılı Kanun ile nüfusu 300 bini aşan kentlerin çevresindeki belediyeler ve köylerin, büyükşehirlere bağlanması sağlanmıştır (Görmez, 1997; Keleş, 2000). Bu dönemde, özellikle büyük kentlerin çevresinde yer alan yerleşimler "kent" kategorisine dahil edilmiş, böylece bu bölgelerde yeni bir mekânsal sınıflandırma ve hiyerarşi kurulmuştur. Bu dönemde belediyeleşme oranlarının Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde yüksek görünmesine karşın, Marmara, Ege ve Güneydoğu Anadolu'da ortalama belediye büyüklüğünün ve kentsel nüfusun daha yüksek olması⁸, bu sınıflandırmanın mekânsal ve toplumsal farklılaşmalar ürettiğini göstermektedir.

1980 sonrası Türkiye'de yerel yönetimlerde yaşanan dönüşüm, merkez-yerel ilişkilerinde uzun süredir devam eden yapının değişmeye başladığı bir döneme işaret etmektedir. 1980-1983 döneminde belediye meclislerinin feshedilmesi, belediye başkanlarının görevden alınması ve büyük kent çevresindeki belediyelerin ana belediyelere bağlanmasıyla, kent merkezleri etrafında idari olarak daha sıkı ve merkezileşmiş bir yapı kurulmuştur (Keleş, 2000). 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı Kanun ile anakent modeli yasal bir zemine kavuşmuş⁹ ve Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyükşehirlerde uygulanmaya başlamıştır (Zengin, 2014). Bu model, yalnızca kentsel hizmetlerin koordinasyonunu değil, aynı zamanda kent merkezi ve çevresi arasında açık bir hiyerarşiyi sağlamıştır. Böylece çevre belediyeler, anakent sistemi içinde merkeze bağlı alt birimler haline getirilmiştir.

1980'lerden 2000'li yıllara uzanan süreçte bu sınıflandırma anlayışı, üç ana dinamik üzerinden gelişmiştir: (1) yerelleşmenin artması, (2) belediyelerin işgücünün yeniden üretimindeki rolünün azalması ve (3) yerel düzeyde sermaye birikiminin hızlanması (Güler, 2010, s. 254-255). 2000'li yıllarla birlikte ise bu sınıflandırma pratiği, neoliberal politikaların etkisiyle

⁸ Türkiye'de kentleşme düzeyleri bakımından coğrafi bölgeler arasında önemli farklılıklar vardır. Dolayısıyla coğrafi bölgelerin kentleşme düzeyleri arasındaki farklılıklar Ege, Güney Anadolu, Marmara ve İç Anadolu bölgelerinde hem bazı yerleşim alanlarının giderek büyümesine hem de anakent niteliğinde olan kentlerin artmasına neden olmaktadır. Bu farklılığın en temel nedeni özellikle 1960'lardan itibaren artan kırdan-kente göç hareketliliklerinin yöneldiği coğrafi bölgelerdeki kentlerin nüfus ve alan bakımından büyümeleri, bu süre içinde de kentlerin idari ve coğrafi örgütlenmesinde kısacası iç yapılarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir (Keleş, 2020). Böylece özellikle Ankara, İstanbul ve İzmir gibi kentlerde *anakentleşme* (metropolitenleşme) eğilimleri hızlanmıştır. Bu kentlerde *kentsel yayılma* (urban sprawl) süreçleri hızlanarak kent merkezinden kent çeperine doğru fakat kent merkezinden kopuk yerleşim yerleri oluşmaktadır.

⁹ Bu düzenlemede anakent belediyeleri de tıpkı diğer belediyeler gibi mülki amirlerin vesayeti altında yer almışlardır.

mekânsal ve idari sınırların daha da genişletilmesi biçiminde yeniden düzenlenmiştir. 2012 tarihli 6360 sayılı Kanun ile köyler mahalleye dönüştürülmüş, büyükşehir belediyelerinin sınırları il sınırına kadar genişletilmiştir. Böylece, merkezi yönetim yalnızca mekânsal olarak değil, toplumsal yapıyı da yeniden sınıflandırmış; kırsal alanları kentsel sistemin adeta bir parçası haline getirmiştir (Alıcı ve Yaman, 2023; Ekinci, 2020). Ancak, *devletin sınıflandırma pratiğinin* bir özelliği olarak, idari statüde yaşanan bu değişim, fiiliyatta tam bir dönüşüm yaratmaktan uzak kalmıştır. Her ne kadar köyler idari olarak mahalleye dönüştürülse de toplumsal, kültürel ve ekonomik olarak kırsal özelliklerini korumuş ve kır-kent ayrımı farklı bir şekilde yeniden üretilmiştir. Özetle, 1960-2012 yılları arasındaki dönem, Arıkboğa'nın (2013) ifadesiyle 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren büyükşehir belediye sistemine yönelik "arayış dönemi"dir. Bu arayış döneminin akabinde büyükşehir belediye yönetimi fiilen uygulanmaya başlamış ve 2012'deki değişikliklerle birlikte belediyelerin varlığı ve sürekliliği açısından **yerel yönetim reformu** olarak da adlandırılabilir yeni bir sayfa açılmıştır.

2000'li yıllara kadar Türkiye'de yerel yönetim sisteminin dönüşümü dört ana aşamada şekillenmiştir. 1984 tarihli 3030 sayılı Kanun ile İstanbul, Ankara ve İzmir'de başlayan büyükşehir belediyesi uygulaması, sonraki yıllarda Bursa, Adana, Konya, Gaziantep gibi kentlerde yaygınlaştırılmış, 1993'te ise Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir gibi şehirler de sisteme dahil edilmiştir. 2000'li yılların başından itibaren ise, kamu yönetimi reformu çerçevesinde yerel yönetimlerin kapsamlı bir yeniden düzenlenme sürecine girdiği gözlemlenmiştir. 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile büyükşehir sınırları genişletilmiş, belde belediyeleri ve köyler mahalleye dönüştürülmüş, nüfus eşiği ve alan ölçütleri üzerinden kentsel alan yeniden tanımlanmıştır (Ekinci, 2020; Kavruk, 2024; Kılıç ve İpek, 2022). Kamuoyunda "pergel düzenlemesi" olarak bilinen bu uygulamalar, kırsal alanları ve köyleri, idari olarak kent sistemine entegre ederek, mekânsal sermaye alanlarını yeniden üretmiştir. Bu süreçte köylerin, geleneksel yerel yönetim statülerini kaybederek mahalleye dönüşmesi, Bourdieu'nün (akt. Grenfell, 2014; Lamaison ve Bourdieu, 1986) kavramsallaştırdığı biçimde, yerel toplulukların kendilerini ve yaşam alanlarını tanımlama biçimlerinin de merkezi yönetim lehine dönüştürülmesine yol açmıştır.

Yukarıdaki dönüşümlere ek olarak nüfusu 2.000'nin altına düşen küçük belediyeler de köye dönüştürülerek kapatılmak istenmiştir. Bu girişim için de ilkin 2008 yılında 5747 sayılı Kanun ile çözüm aranmıştır. 5747 sayılı Kanun, 5216 sayılı Kanun'da reformlar yapmayı öngörmüştür. Ancak bu girişim de Anayasa Mahkemesi'nin ilgili kararı sonucunda uygulanamamıştır. Kamuoyunda "bütünşehir" olarak adlandırılan bu süreç de ancak 6360 sayılı kanunla sonuçlanarak yürürlüğe girmiştir (Çiner ve Ozan, 2019, s. 445; Zengin, 2014, ss. 95–96). 6360 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi yerel yönetim tarihi için adeta bir milat olmuştur. Yerel yönetimlerle ilgili ana kanunlara ek olarak "bütünşehirleşme kanunu" olan 6360 sayılı kanunla, hâlihazırdaki yerel yönetim kanunlarında oldukça köklü dönüşümler meydana gelmiştir.

Böylece Türkiye'de merkezi yönetiminin taşra yönetimi yapılanmasında yer alan bölgesel yönetim biçimi olarak *il özel yönetimi*, kentsel yerel yönetim ölçeği olan *belediyeler* ve kırsal yerel yönetim ölçeği olan *köylerin* bulunduğu üç kademeli yapı değiştirilmiştir¹⁰. Özetle, il sınırında büyükşehir belediye modeli mevcut yerel yönetim sisteminde ölçek, nüfus taşıma kapasitesi ve kentsel sermayenin kent merkezlerinden çepere (mücvir alan sınırı) doğru optimizasyonunu sağlamaya yönelik yeniden yapılandırma sürecidir.

2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin sayısı artırılmış ve büyükşehir belediyesi olan illerdeki yerel yönetim yapısı değiştirilmiştir. Bu değişiklikle sayısı artan büyükşehirler ile bunların dışında kalan elli bir ilin yerel yönetim yapılarında önemli dönüşümler meydana gelmiştir. Bahsi geçen bu elli bir ilde *il belediye*, *il özel idaresi*, *ilçe* ve *belde belediyeleri* ile *köylerden* oluşan yerel yönetim yapısı korunurken, toplam sayısı 30 olan büyükşehir belediyelerine¹¹ sahip il yönetimlerinin yerel yönetimleri birimleri arasında *il özel idareleri*, *belde belediyeler* ve *köylerin* kamu tüzel kişilikleri kaldırılmıştır. Böylece bu il yönetimlerinde büyükşehir ve büyükşehir ilçe belediyesi olmak üzere iki kademeli yeni büyükşehir belediye düzeni kurulmuştur. 6360 sayılı kanunda bunun yanı sıra büyükşehir belediyelerinin sınırları mücvir alan sınırlarının tamamına genişletilmiştir. Belediyelerin sınır genişletme süreçleri büyükşehir belediyeleri üzerinden, büyükşehir olmayan iller için ise merkezi yönetimin idari işlemleri üzerinden yürümüştür. Büyükşehir belediye yönetimi olmayan illerdeki sınır genişlemeleri 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 11. maddesi uyarınca yapılmıştır. Böylece il belediyesinin yakın çevresinde olan kasaba belediyeleri ve köyler, ilgili il belediyesine mahalle olarak bağlanmıştır (Çınar vd., 2013, s. 97).

6360 sayılı Kanunu giden yolda (bkz. Tablo.1.) büyükşehir belediye sınırlarının genişlemesi öncelikli gerekçe olmakla birlikte diğer gerekçeler ise illerin kent merkezlerindeki nüfus artışının ve kent merkezlerindeki sermaye birikiminin çevreye doğru yayılma eğilimleri gelmektedir. Böylece kent merkezlerindeki yerel kamusal hizmetlerin sunulmasından sorumlu olan belediyelerin yetki ve görevler alanlarının genişlemesi kasaba belediyeleri ve köylere doğru genişlemiştir. Belediyelerin *katma politikası* olarak da adlandırabilecek bu süreçte bu politikanın amacı yerel kamusal hizmetlerin sunulmasında etkinliğin-verimliliğin artırılması, kamusal kaynakların verimli kullanımı, kentsel imar ve plan bütünlüğünün sağlanmasıdır. Bu tür gerekçelerle Aksaray, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bolu, Bursa, Denizli, Düzce,

¹⁰ İl özel yönetimi, bir ilin kurulma aşamasında kendiliğinden (re'sen) kurulmaktadır. Belediye ve köy yerel yönetim birimlerinin kuruluşunda ise kendiliğinden işleyen bir süreç işlememektedir. Belediyelerin ve köylerin kurulmasında nüfus ölçütü üzerinden koşullar bulunmaktadır. 18 Mart 1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanunu'nun birinci maddesine göre "nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara (kasaba) ve yirmi binden çok nüfusu olanlara (şehir) denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur ve Belediye Kanunu'na tabidir" (442 sayılı Kanun, 1924, Madde. 2).

¹¹ 6360 Sayılı Kanun ile büyükşehir olan iller Aydın, Balıkesir, Denizli, Hayat, Manisa, Mardin, Muğla, Ordu, Şanlıurfa, Tekirdağ, Trabzon ve Van'dır (6360 sayılı Kanun, 2012: Madde. 1/1).

Kahramanmaraş, Karabük, Kırıkkale, Kütahya, Malatya ve Niğde illerinde *katma politikası* uygulanmıştır (Çiner ve Ozan, 2019). Bu katma politikasıyla, büyükşehir olmayan illerde nüfusu 2.000'nin altında olan belde belediyelerinin de kamu tüzel kişiliği kaldırılmıştır. Bu süreç, iki yönlü bir etkide bulunmuştur. Bir yandan, sermaye birikimi ve kentsel hizmetlerin yöneldiği alanlar genişlemiş, yatırım ve planlama kararları kırsal alanlara doğru yayılmıştır. Öte yandan, yerel toplulukların yönetime katılım imkânları azalmış, kırsal temsil gücü zayıflamış ve mekânsal eşitsizlikler daha görünür hale gelmiştir. Kırsal topluluklar, kendi öz yönetimlerini kaybederek, büyükşehir belediyelerinin merkezde belirlenen kararlarına tabi kılınmış; bu durum hem hizmet sunumunun hem de planlamanın da daha merkezi bir aktör tarafından düzenlendiği bir idari düzen oluşturmuştur.

Bourdieu'nün Devletin Sınıflandırma Gücü Perspektifi Üzerinden Türkiye'deki “Bütünşehirleşme” Sürecinin Yapısal ve İşlevsel Analizi

Tablo.1. Türkiye'nin belediyeçilik deneyiminde kırılma noktaları

Dönem	Düzenleme Yapılan Yerel Yönetim Birimi	İlgili Kanun	Yapılan Düzenleme	Açıklama
1930-1945 Dönemi	İstanbul Belediyesi	1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu	İstanbul Belediyesi ile İstanbul İl Özel Yönetimi birleştirildi.	İlk kez bir anakent yönetimine ilişkin düzenleme yapılmıştır.
1946-1980 Dönemi	Belediye seçimlerinde usul değişikliği	1950 tarihli 5669 sayılı Kanun	Belediye seçimlerinin bir günde tamamlanması esası getirildi.	Yerel yönetim yapısında demokratikleşmeye yönelik önemli bir adım atılmıştır.
1981- 2001 Dönemi		1984 tarihli 3030 sayılı Kanun	I. Dönem (1984): İstanbul, İzmir ve Ankara'da büyükşehir belediyelerinin kurulmuş ve bu kentlerdeki ilçelerin de büyükşehir belediye sistemi içine dahil edilmiştir. II. Dönem (1986-1988): Büyükşehirlere Bursa, Adana, Konya, Kayseri ve Gaziantep kentleri eklenmiştir. Böylece merkez ilçelerin ikiye veya üçe bölünmesiyle, şehirlerin yasaya uygun olarak büyükşehir yapılmıştır.	Bu dönemsel gelişmeler, “bütünşehirleşme” sürecinin altyapısını oluşturmaktadır.
		1993 tarihli 504 sayılı KHK	III. Dönem: Antalya, Diyarbakır, Erzurum, Eskişehir, Kocaeli, Mersin ve Samsun'da büyükşehir belediyesi kurulmuştur. Merkez ilçeler ise birkaç ilçeye değil birkaç alt kademe belediyesine ayrılmıştır.	
		2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu	Bu Kanun ile İstanbul ve Kocaeli büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırına genişletilmiş, diğer büyükşehir belediyelerinde ise nüfus ve yarıçap ilişkisiyle bir sınır genişlemesi yapılmıştır. İkinci olarak bu Kanun ile büyükşehir belediye sınırları içerisindeki belde belediyelerinin kamu tüzel kişiliğine son verilmiştir.	
2002-2020 Dönemi	Büyükşehir Belediyelerinin Sınırları	2012 tarihli 6360 sayılı Kanun	Büyükşehir belediyelerinin sayısı otuza çıkarılmıştır. Büyükşehir sınırları içerisinde köy, belde belediyeleri ve il özel idarelerinin kamu tüzel kişiliklerine son verilmiştir.	Büyükşehir Belediye deneyimi “Bütünşehirleşme” ile sonuçlanmıştır.
		2020 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu Ek Madde 3	Büyükşehir belediyelerinden kırsal mahalle uygulaması başlamıştır. Bu hüküm gereği büyükşehirlerde sosyo-ekonomik durumu, kent merkezine uzaklığı gibi hususlar dikkate alınarak kırsallık özelliği gösteren yerler için kırsal mahalle olarak tanımlanmıştır.	Kırsal alanların ve büyükşehir belediye sınırlarının tanımlanmasındaki güçlük, bütünşehirleşme uygulamasının çelişkisidir.

Kaynak: Ekinci, 2020; Kavruk, 2024; Kılıç ve İpek, 2022; Zengin, 2014.

Özetle, katma politikasının bir sonraki aşaması ise “bütünleştirme”dir. Bu da 6360 sayılı Kanun başka bir ifadeyle “Bütünşehir Kanunu” ile sonuçlanmıştır. 6360 sayılı Kanun yalnızca belediyelerin nicelik ve nitelik bakımından dönüşümüne yol açmamış, aynı zamanda yerel yönetim birimlerinin mali yapısını da köklü şekilde değiştirmiştir. Böylece, kırsal yönetim yapıları ile büyükşehir belediye sisteminin bütünleşmesi, yerel yönetimlerin işleyişini, hizmet

dağılımını ve mekânsal sınıflandırma biçimlerini yeniden şekillendirmiştir. “Bütünşehirleştirme” süreciyle yerel yönetim yapısında uzun süredir süregelen kır-kent sınıflandırma pratiği hukuki olarak biçim değiştirmiş, ancak Bourdieu’nün (2020) sınıflandırma pratikleri açısından bakıldığında, bu ayrımı yeni bir mekânsal ve işlevsel düzende yeniden üretmiştir. Büyükşehir belediyelerinin sınırlarının il sınırlarına kadar genişletilmesi, il özel idarelerinin ve belde belediyelerinin kapatılması ve kırsal yerleşimlerin mahalle statüsüne dönüştürülmesi kırsal ve kentsel alanların devlet tarafından yeniden sınıflandırılmasıdır. Bu dönüşümle birlikte, kırsal alanların yerel yönetim ölçeği küçültülmüş ve büyükşehir sistemine entegre edilmiştir. Bu durum, kırsal toplulukların yönetsel temsiliyetini zayıflatmış ve yerel karar alma süreçlerinde mekânsal ve toplumsal eşitsizlikler üretmiştir.

Bourdieu’nün (2014) çerçevesinde bu durum, bir yandan toplumsal alanın simgesel yeniden sınıflandırılması, öte yandan mekânsal alanın sermaye birikimine uygun biçimde yeniden yapılandırılması anlamına gelmektedir. 6360 sonrası dönemde, hizmet alanlarının genişlemesi ile, kırsal alanlar büyükşehir belediyelerinin mekânsal ve mali planlama alanına dahil edilmiştir. Ancak bu durum, hizmetin yaygınlaştırılmasından öte, sermaye birikim süreçlerinin ve planlama kararlarının kırsal alanlara taşınmasına da olanak tanımıştır. Özellikle altyapı, imar, arazi kullanımı ve ulaşım yatırımları bu mekânsal bütünleşme ile merkezden yönetilir hale gelmiştir. Sonuç olarak, merkezi yönetimin kırsal ve kentsel alanlar üzerindeki sınıflandırma kapasitesini güçlendirmiştir. Böylelikle, 6360 sayılı Kanun, devletin modern sınıflandırma pratiğinin bir güncellemesi olarak okunabilir. Bu süreçte kentin ekonomik, toplumsal ve mekânsal olarak yeniden üretimi, kırsal alanların da bu sürece dahil edilmesiyle yeniden biçimlenmiş; kır-kent ayrımı, idari değil ama işlevsel ve simgesel düzeyde güncellenmiştir. Bu çerçeveden hareketle araştırmanın devamında, 6360 sayılı Kanun’un Türk Kamu Yönetimi yapısı üzerindeki etkileri ve bu dönüşüm sürecinin kırsal mekân, yönetim dinamikleri ve toplumsal sınıflandırmalar üzerindeki sonuçları değerlendirilecektir.

2. Kentleş(tiril)en kır, dönüşen yerel yönetimler: 6360 sayılı Kanun ve Bourdieu perspektifi

Yerel yönetimlerin tarihsel olarak geçirdiği dönüşümler, yalnızca idari sınırların ya da görev tanımlarının değişimi ile açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Özellikle devletin, mekânı ve toplumsal grupları belirleme ve adlandırma yetkisi, bu dönüşümlerin ardındaki esas dinamiklerden biridir. Bourdieu’nün (2012) “devletin sınıflandırma pratikleri” yaklaşımı, bu noktada yerel yönetim reformlarının yalnızca yapısal değil, aynı zamanda alan içi güç ilişkilerini, aktörlerin konumlarını ve toplumsal sermaye dağılımını etkileyen müdahaleler olduğunu ortaya koyar. Böylece devlet bir taraftan mekânı, bir taraftan da mekânda yer alan aktörleri sınıflandırarak yeni alanlar üretir ve alan içi habitusları dönüştürür. Türkiye’de özellikle 1980 sonrası reformlar ile başlayan ve 6360 sayılı Kanun gibi kapsamlı düzenlemelerle derinleşen dönüşüm, devletin bu sınıflandırma gücünü, kırsal ve kentsel alan arasında yeni bir

sınır, Bourdieu'nün (2016) teorik çerçevesiyle yeni bir *alan* mantığı, farklı *sermaye türleri* ve *habituslar* inşa etmektedir.

Bourdieu'nün (2020) ifadesiyle, kurulu ya da yürürlükteki devlet, kendi yerleştirdiği sembolik düzen aracılığıyla -hem nesnel dünyada (örneğin disiplinler ya da yaş grupları gibi sınıflandırmalarda), hem de öznel yapılar içinde (algı biçimleri, ayrım kategorileri ve zihinsel sınıflandırma sistemlerinde)- kendini yeniden kurmaktadır. Bu ikili dayatma sayesinde devlet, kurumsallaşmış yapılarının ve uygulamalarının sorgulanmadan, doğal ve meşru kabul edilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla Bourdieu'nün (2006, 2021; 2016) teorik çerçevesi, *sermaye türleri* (ekonomik, sosyal, kültürel ve sembolik) üzerinden toplumsal alanları analiz ederken, devletin sermaye birikimine katkı işlevi bağlamında bu dönüşümü açıklamak için önemli bir araç sunmaktadır. Bu bağlamda, 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin yetki alanlarının il sınırlarına genişletilmesi, kırsal alanların idari statüsünün değiştirilmesi ve yerel yönetimlerin merkezi yönetim tarafından yeniden yapılandırılması, ekonomik sermayenin yeniden dağıtımına ve mekânsal sınıflandırmanın dönüşümüne hizmet etmektedir.

Bourdieu'nün (2020, s. 206) ifadesiyle devlet, toplumsal bölünmelerin yeniden üretilmesinde pay sahibidir ve bu bölünmelerin altında yatan bölünme esaslarını dayatmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de yerel yönetimlerin "büyükşehirden bütünşehirlemeye" doğru geçen deneyimi de bu duruma açık bir örnek teşkil etmektedir. Devlet, bu dönüşümle birlikte, kır ve kent arasındaki geleneksel mekânsal ve toplumsal bölünmeyi yeniden tanımlamış; köylerin idari statüsünü mahalleye dönüştürerek kırsal alanları kentsel alanın birer uzantısı haline getirmiştir. Böylece, kır yerleşimlerinin sahip olduğu sosyal ve kültürel sermaye yapısının dayandığı kırsal *habitusu* dönüştürmüş ve mekânsal sınıflandırma esasları yeniden üretilerek, toplumsal alanın işleyişi radikal biçimde değişmiştir.

Kanunun genel gerekçesine bakıldığında büyükşehirleri zorunlu kılan hususların başında "belli bir coğrafi alandan çok sayıda yerel yönetimin olması halinde planlama ve koordinasyonun sağlanamayışı ve ölçek ekonomisinden etkin bir şekilde faydalanamaması nedeniyle kaynak israfına yol açması ve küçük belediyelerin büyük çaplı hizmetleri üretecek ekonomik kapasitesi olmaması" gelmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Bu gerekçeler ışığında varlığı devam edecek yerel yönetim birimlerinin görev ve yetki alanları coğrafi olarak genişletilmiştir. Fakat yerel yönetim birimlerinin yetki alanına giren coğrafi alan toplamda değişmemiştir. Bu Kanun, yetkiyi kullanacak yerel yönetim birimlerinin coğrafi ölçeklerine yönelik sınırlarını değiştirerek genişletmiştir. Ayrıca yerel yönetim birimlerine ayrılan mali kaynakların daha az makam tarafından kullanılmasına ve bu makamların yetkilerinin arttırılması kararlaştırılmıştır (Çiner ve Zengin, 2013). Anakent yönetim modellerine bakıldığında (Keleş, 2000, s. 259), 6360 sayılı Kanunun uzun süreli anakent yönetim modellerinin birleşiminin bir ürünü olduğu

görülmektedir. Bu yöntem, yerel yönetimlerin yeniden düzenlenmesinde, yerel yönetim birimlerinin büyüklüklerine göre en uygun sınırların çizilmesi amacıyla ya da kendi istekleri göz önüne alınmaksızın merkezi yönetim eliyle yasayla birleştirilmesidir.

Belde ve köylerin mahalleye dönüştürülmesiyle il özel idarelerinin % 36'sı, belediyelerin % 53'ü, köylerin ise % 47'sinin kamu tüzel kişiliği sona ermiştir (Güler, 2012). Türkiye'de miladı 1984 olan büyükşehir belediye deneyimini 2012 yılına vardığında büyükşehir belediyeleri nüfusu ülke nüfusunun % 46'sını, belediyeli nüfusun ise % 55'ini kapsamıştır. 2012 yılı 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediye sayısının 30'a ulaşmasıyla büyükşehir belediyelerinde yaşayan toplam nüfus, ülke nüfusunun yaklaşık olarak % 76'sını, yüzölçümü olarak ise neredeyse yarısından fazla bir alanı kaplamaktadır (Arıkboğa, 2016, ss. 63–69).

Bugün anakent yani büyükşehir yönetim modeli değerlendirildiğinde, bazı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu güçlükler, hem belediyelerin görev ve yetki karmaşıklığından hem de coğrafi, idari ve mali alanlardaki ikilemlerden kaynaklanmaktadır. Bu ikilemleri tetikleyen asıl unsurlar ise büyükşehir belediyelerinin siyasal ve sosyo-kültürel altyapılarıdır (6360 sayılı Kanun, Madde 7 ve Madde 8). Fakat 6360 sayılı Kanun'da büyükşehir belediyelerinin hizmet alanlarının il mülki sınırlarına genişletilmesi sonucunda büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında görev ve yetki uyumsuzlukları çıkmıştır. Örneğin, büyükşehir belediyesinin kolluk birimleri ile ilçe belediyesinin kolluk birimlerinin ilçe sınırlarında hizmet üretmeleri bu birimlerin hangisinin hangi alanda yetkili olduklarına dair netliğin tanımlanmaması vatandaşların algılarında karışıklık yaratmaktadır (Genç, 2014).

6360 sayılı Kanun öncesinde ilçe belediyesine ait olan işletmelerin birçoğunun ve görev ve yetkilerinin önemli bir kısmının büyükşehir belediyelerine devredilmesi sonucunda ilçe sınırlarında asli yetkili kurum büyükşehir belediyeleri olmuştur. Fakat büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeleri üzerindeki bu yetkileri ilçe belediyelerinin adeta büyükşehir belediyelerine bağımlı hâle gelmelerine neden olmuştur (Gözler, 2013). Büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeleri üzerindeki yetkilerinin artması ilçe belediyelerinin imar süreçleri üzerinde hareket alanlarını kısıtlamaktadır.

6360 sayılı Kanun'un yerel yönetimler üzerindeki etkisini Bourdieu'nün (2016) **alan, habitus ve sermaye** kavramları çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu düzenlemenin kırsal yönetim yapısını nasıl yeniden şekillendirdiği daha net anlaşılabilir. **Alan**, belirli kurallar ve güç ilişkileri içinde işleyen, aktörlerin konumlandığı bir toplumsal uzam olarak düşünüldüğünde, yerel yönetimler de kendi kurumsal mantığı, kuralları ve hiyerarşileri olan bir alan olarak tanımlanabilir. Bir alanın analizinde, bu alanın genel iktidar alanına göre konumu, aktörler arası nesnel ilişkiler ve bu aktörlerin habitusu birlikte ele alınmalıdır (Bourdieu, 2020). Bu çerçevede, 6360 sayılı Kanun'un uygulandığı kırsal alanlar, merkezi iktidarın sınıflandırıcı gücüyle yeniden tanımlanmış; kırsal aktörlerin pozisyonları, sermaye biçimleri ve habitusları bu yeni alan mantığına göre yeniden şekillenmiştir. Başka bir ifadeyle, 6360 sayılı Kanun ile

kırsal yerleşimlerin büyükşehir belediyelerinin idari sınırlarına dahil edilmesi, bu alanın sınırlarını yeniden tanımlamış ve kırsal yönetim yapısını büyükşehir belediyelerinin kontrolüne bırakmıştır. Bu dönüşüm, yerel yönetimler alanındaki aktörlerin (muhtarlar, belediye başkanları, yerel meclis üyeleri) konumlarını ve yetkilerini yeniden şekillendirmiştir.

Bu kanunun belediyelerin kuruluş yönteminde "yerleşim esası" yerine "alansal yönetim esası" temel almaktadır. Yerleşim esasında belediyelerin kuruluş yönteminin olağan sonucu az nüfuslu yerel yönetim birimlerinin varlığıdır. Türkiye'deki yerel yönetim birimlerinde yerleşim esasının çok sayıda küçük nüfuslu belde belediyesi ve köy şeklinde somutlaşmıştır (Arıkboğa, 2013, s. 74). Dolayısıyla "büyükşehirden bütünşehire" dönüşen kentlerde yerleşim esası yerine alansal yönetim esasına geçilmesi yerel yönetim birimleri açısından oldukça radikal bir deneyimdir. 6360 sayılı Kanunun büyükşehir belediyelerinin yetkilerini il sınırları düzeyinde tanımlaması il yönetimdeki kademeler arasında ilişkileri tanımlamayı ihmal etmekte ve büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında gerilimleri tırmandırmaktadır. Bu sorunlar iki temel nedene dayanmaktadır: Birincisi, büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında görev ve yetki paylaşımı konusunda yaşanan ihtilaflardır. Kimi yerel kamusal hizmetlerin sunulmasında hem büyükşehir belediyelerinin hem de ilçe belediyelerinin sorumlu olması yönetsel olarak kargaşa çıkarmakla kalmayıp bu hizmetlerin sunulmasında gecikmelere neden olmaktadır. İkinci ise ilçe sınırları içinde hem büyükşehir belediyelerinin hem de ilçe belediyelerinin hizmet üretmesi bu belediyelerin farklı siyasal partilerden olması bakımından kargaşa yaratmaktadır.

Mevcut Büyükşehir Kanunu ile Türkiye'nin kırsal nüfus oranı adeta bir gecede % 23.2'den % 9.4'e düşerken, kentsel nüfus oranı ise % 76.8'den % 90.6'ya yükselmiştir (Çiftçi ve Tomar, 2013). Bu oranlar ışığında Türkiye nüfusunun bir gecede "kentleştiğini" söylemekte sakınca yoktur. Büyükşehir belediyeleri altındaki kırsal yerleşmelerin sınırlarının kalkması hem kırsal yerleşmeleri tanımlamanın ve bu yerleşmelerin özgül coğrafi, ekonomik ve toplumsal yapısının değerlendirilmesinde hem de kırsal yerleşmelerin nüfus ve sınırlar gibi eşiklerin tanımlanmasında önemli güçlükler neden olmaktadır. Üstelik hâlihazırda büyükşehirlerde "kâğıt üzerinde" tarımsal nüfusun oranını tespit etmek de giderek güçleşmektedir. Büyükşehir belediyelerinin kurulmasındaki eşik olan 750 bin nüfusun tanımlanmasında dönemlik nüfus hareketlerinin göz önünde bulundurulmaması bir handikapıdır.

6360 sayılı Kanun ile sayısı artan büyükşehir belediyelerinin nüfus ölçütünde mevsimlik tarım ve turizm faaliyet alanlarında yer alan işgücü hareketliliği hesaba katılmamıştır. Dolayısıyla mevcut büyükşehirlerin dönemlik nüfus oranının hesaba katılmaması bazı kentlerdeki yerel hizmetlerin sunumunda eksiklikler meydana getirmektedir. Bu eksiklikler yerel yönetimler sisteminde merkez ve çeper ilçeler arasındaki dengesizliğin derinleşmesinin ve merkeziyetçi eğilimlerin daha da güçlenmesine neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle, yerel hizmetlerin ve

kamusal kaynaklarının merkezden yerele aktarımı, ilçelerin büyükşehir belediyelerine olan coğrafi yakınlık ilkesi bağlamında, merkezi yönetimden uzaklaştıkça etkinlik ve verimliliğin düşmesine yol açmaktadır.

6360 sayılı Kanun sonrasında köylerin mahalleye dönüştürülmesiyle birlikte, kırsal alanların habitusu da köklü bir değişime uğramıştır. Bourdieu'ye (2006; 2003) göre habitus, bireylerin ve toplulukların tarihsel deneyimlerinden süzülerek içselleştirdiği, davranışlarını ve algılarını şekillendiren yapısal bir düzenleyicidir. Kırsal yaşamın özellikle köylerin kendilerine özgü mekânsal algıları, karar alma biçimleri ve üretim pratikleri, büyükşehir belediyesi sistemine entegre edilme sürecinde yeni bir alan mantığına tabi kılınmıştır. Bu dönüşümle birlikte, kırsal habitusun taşıdığı anlamlar ve pratikler, kent merkezli bürokratik yapının teknik-rasyonel işleyişi içinde geri plana itilmiştir. Belediyecilik alanının normlarına göre işleyen bu yeni yapı, kırsal yerleşimlerin özgün üretim ve yönetim kültürünü dönüştürmüştür. Kültürel sermaye boyutunda, tarım ve hayvancılıkla ilgili geleneksel bilgi ve pratiklerin yerel yönetim gündeminden uzaklaşması, bu bilginin değerini düşürmüştür. Sosyal sermaye açısından, kırsal toplulukların kendi içlerindeki temsil, denetim ve müdahale kapasiteleri sınırlanmıştır. Köylerin mahalleye dönüştürülmesiyle birlikte köy tüzel kişilikleri kaldırılmış, muhtarların yetkileri daralmış ve kırsal alanlarda yaşayanların yerel yönetimle kurduğu ilişkiler değişmiştir. Önceden köy tüzel kişiliği aracılığıyla kolektif karar alma süreçlerine katılan kırsal kesim, yeni yapıda büyükşehir belediyelerinin kararlarına daha bağımlı hale gelmiştir. Bu değişim, kırsal alanlardaki yönetim anlayışının yanı sıra, kırsal yaşam pratikleri üzerinde de etkili olmuştur (Alıcı ve Yaman, 2023). Dolayısıyla bu dönüşüm, sadece yönetsel bir yeniden yapılanma değil; aynı zamanda kırsal alanın özgün sermaye biçimlerinin ve sosyal dokusunun çözülmesini beraberinde getiren çok katmanlı bir yeniden sınıflandırma sürecidir.

Sermaye, Bourdieu'nün (2006; 2016) teorisinde ekonomik, kültürel, sosyal ve sembolik olmak üzere farklı türlere ayrılır ve bir alan içinde aktörlerin güçlerini belirleyen temel unsurlardan biridir. Bütünşehirleşme süreci, kırsal alanın sahip olduğu **sosyal, kültürel, simgesel ve ekonomik sermaye** dinamiklerinin zayıflatılmasıyla sonuçlanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2018; Tuncer ve Bakırcı, 2020; Yıldırım, 2021). Sosyal sermaye açısından bakıldığında, kırsal toplulukların yerel aktörler (muhtarlar, köy ihtiyar heyetleri, kooperatifler gibi) aracılığıyla karar alma süreçlerinde sahip oldukları tarihsel etkileri önemli ölçüde azalmıştır. Mahalle statüsüne dönüştürülen köylerde, bu aktörlerin yetkileri büyük ölçüde sembolik düzeye indirgenmiş ve karar alma süreçleri büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerinin merkezî organlarına devredilmiştir (Köşker Yaman ve Kutlar, 2017). Böylece, kırsal alanların toplumsal dokusunu oluşturan hem yatay hem de dikey biçimde örgütlenmiş olan sosyal ağlar, yeni sınıflandırma pratiği altında parçalanmış ve kırılmıştır. Kültürel sermaye açısından ise, köylerin mahalle statüsüne geçirilmesi sadece yönetsel bir değişiklik değil, aynı zamanda kırsal yaşam biçimlerine, bilgi birikimlerine ve üretim pratiklerine dayanan yerel kültürlerin de yeniden

tanımlanması anlamına gelmiştir. Tarımsal üretim, imece, dayanışma ağları, ortak üretim pratikleri ve kırsal mekâna özgü yaşam biçimleri, belediye yönetimlerinin teknik ve rasyonalist planlama anlayışı içinde anlamını ve işlevselliğini kaybetmiştir. Böylece, kır habitusunun temelini oluşturan kültürel pratikler, yeni alanın mantığına göre marjinalleşmiş veya işlevsizleşmiştir (Yıldırım, 2021). Simgesel sermaye düzleminde, kırsal toplulukların sahip olduğu meşruiyet ve kamusal alandaki görünürlük de dönüşüme uğramıştır. Köy tüzel kişiliği kaldırılarak kırsal topluluklar idari anlamda giderek belirsizleşmiş ve köylülük, bir toplumsal kategori olmaktan çok, idari bir alt birime dönüşmüştür. Eskiden kendi alanında belirli bir simgesel sermayeye sahip olan köylülerin, karar alma ve temsildeki rolleri, büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyelerinin hiyerarşik yapısı içerisinde etkisizleşmiştir. Bu durum, kırsal kimliğin toplumsal alanda sahip olduğu simgesel anlamın da zayıflamasına yol açmıştır. Ekonomik sermaye açısından ise köy tüzel kişiliklerinin kaldırılması ve köylerin mahalleye dönüştürülmesiyle birlikte, kırsal alanların kaynak üretme ve kullanma kapasitesi ortadan kalkmış; gelir ve harcamalar büyükşehir ve ilçe belediyelerinin bütçe sistemine entegre edilmiştir (Tuncer ve Bakırcı, 2020). Bu durum, yerel düzeyde üretim ve hizmet sunumu üzerinde önemli bir kontrol kaybı anlamına gelirken, aynı zamanda kır ekonomisinin belediye mantığına göre yeniden düzenlenmesini zorunlu kılmıştır.

Belediyelerin en önemli özelliği kentsel yerleşme mekânlarının yönetim birimi olmalarıdır. Özellikle büyükşehir belediyelerinin görev ve yetki sorumlulukları kentsel yerleşme mekânlarının yönetimi üzerine kurguludur. 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin görev ve yetki alanlarının kentsel altyapı olanaklarından yoksun kırsal yerleşmelere genişlemesi hem coğrafi yakınlık hem de iktisadi bakımdan güçlükler yaratmaktadır (Tuncer ve Bakırcı, 2020). Dolayısıyla kırsal yerleşimlere, kent merkezli alan mantığının bir uzantısı olarak kentsel yerleşim özellikleri kazandırılmaya çalışılması, 6360 sayılı Kanunun öngördüğü kaynak verimliliği ve etkinlik hedefini fiilen zayıflatmıştır (Kavruk, 2024; Kılıç ve İpek, 2022; Köşker Yaman ve Kutlar, 2017). Çünkü bu dönüşüm, köylerin tarihsel olarak biriktirdiği ekonomik, kültürel ve simgesel sermaye türlerini, büyükşehir belediye alanı içerisindeki dönüşüme uğratmaktadır. Köyler başta olmak üzere kırsal alan, ekonomik sermayesini merkezi bütçe mekanizmalarına devrederken, kültürel ve simgesel sermayesini de (yerel bilgi, mekânsal örgütlenme biçimi ve topluluk temelli yönetim pratikleri) giderek kaybetmektedir. Böylece kırsal habitus, kentsel alanın teknik-rasyonel işleyişine adapte edilememiş; alanın iç dinamiklerine giderek yabancılaşmaktadır. Bu durum, alanlar arası uyumsuzluk yaratarak hizmetlerin etkinliğini ve kaynakların verimli kullanımını engellemiştir.

Üstelik 6360 sayılı Kanun ile idari olarak köyden mahalleye daha sonra da kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alana dönüştürülen bu yerler, sosyo-mekânsal olarak köy olarak varlığını sürdürmektedir. Hâlihazırda köy niteliği taşıyan bu yerlerin idari olarak kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alana dönüştürülmesi bu yerlerdeki tarım arazilerinin imara açılması veya

satılması sorununu ortaya çıkarmaktadır (Yaman, 2017). Böylece köy tüzel kişiliğine ait olan arazilerin büyükşehir belediyesine devredilmesi köy yerleşim birimlerinin temel üretim etkinliği olan tarım ve hayvancılığı oldukça etkilemiştir. Kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan statüsü taşıyan yerlerdeki tarımsal işletmelerin ruhsatlandırılmasının zorunlu kılınması bu etkilerin başında gelmektedir.

On Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na (2019-2023) değin gelinen noktada kırsal yerleşme alanlarının yönetimine ilişkin siyasalar, hem yapısal hem de işlevsel açıdan köy yerleşik alanlarının varlığına yöneliktir (Kalkınma Bakanlığı, 2018). Fakat kırsal yerleşme düzenine yönelik sorunları çözmek üzere önerilen her siyasanın aşağıdaki noktaları gözden kaçırdığı için var olan sorunları katmerleştirdiği görülmektedir. Bir yerin idari olarak kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan adını alması, merkezi yönetimin tarihsel ve toplumsal bir olgu olan köye olan indirgemeci bir bakış açısını göstermektedir. Kırsal yerleşmelerdeki toplumsal değişme ancak yapısal ve köklü değişikliklerle mümkündür. Köyün önce mahalleye daha sonra da kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan adını almasında coğrafi bölgelerarasındaki ekonomik gelişmişlik seviyesindeki dengesizlik ve kültürel farklılıklar değerlendirilmemiştir.

Büyükşehir belediye sınırlarının etrafındaki yerel yönetim birimlerinin kamu tüzel kişiliğini yok etmesindeki temel güdüler, kent merkezlerindeki nüfus taşıma kapasitesinin aşılmış olma ve kentsel sermaye birikim alanlarının çepere doğru genişleme eğilimleridir. Bu temel eğilimler, kentsel yerel yönetim birimleri olan belediyelerin idari görev ve yetki alanların önünde “engel” olduğu düşünülen diğer yerel yönetim birimlerini kendi bünyesine katarak yeni bir birleştirme esası getirmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu toptancı yaklaşımın ürünü olarak 6360 sayılı Kanunun yerel yönetim yapısındaki en radikal değişikliklerden birisi de köylerin kamu tüzel kişilikleri sona erdirilmiştir (bkz. 6360 Sayılı Kanun Madde 3). Böylece büyükşehir belediyelerinde köyler, algısal olarak mahallelere dönüştürülse de yapısal olarak bu yerel yönetim birimleri hem yerleşim birimi olarak hem de köy toplumsal yapısının özelliklerini korumaları bakımında kırsal yerleşim özelliklerini taşımaktadır. Üstelik bu yerel yönetim reformu sadece bu ikileme neden olmamakta toplumsal ve ekonomik bir ayrım olan kent-kır ayrımını da muğlaklaştırmaktadır. Bu muğlaklığın nedeni ilgili kanunun kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alanların tespitine ilişkin somut ölçütleri koymamasından kaynaklanmaktadır.

Şüphesiz, köylerin mahalle olması ve büyükşehir belediye sınırlarının genişlemesiyle köyde yaşayanların gündelik yaşam deneyimlerinde bir anda kentlileşme eğilimleri artmayacaktır. Kentli yaşam tarzının dayatıldığı köylüler “büyükşehirli” olduklarında büyük belediyelerinin mali kaynaklarını oluşturan vergileri vermekle yükümlü olmaktadır. Daha önceden köylerin muaf oldukları emlak vergisi, çevre ve temizlik vergisi gibi vergiler, su ücreti, katılma payı ile harçlar köylü hanelerinin geçim süreçlerine külfet getirmektedir (Yaman, 2017). Bu külfet karşısında hâlihazırda 6360 sayılı Kanun, 31 Aralık 2022 tarihine kadar köyden mahalleye dönüşen yerleşim birimlerinde belediyeler tarafından alınan vergiler, harçlar, katılım payları

ile su ücretlerinden birtakım kolaylıklar sağlamayı öngörmüştür. Ancak bu muafiyet ve istisnalar belediye gelirlerini olumsuz olarak etkilemektedir.

Türkiye'de kamu yönetimin önemli bir kurumu olan "mahalle" bir yerel yönetim birimine benzemekle birlikte Anayasanın 127. Maddesine göre kanun ile kurulmamış olması, kamu tüzel kişiliklerinin olmaması, mali kaynaklarının olmaması nedeniyle yerel yönetim birimi değildir. 6360 sayılı Kanunun köylerin mahallelere dönüştürmesiyle adeta köklü bir yerel yönetim biriminin varlığına son vermektedir. Ayrıca 6360 sayılı Kanun ile Türkiye'deki köylerin varlığının yarısının ortadan kalkarak mahalle olması demek, yüzölçümü bakımından geniş ve/veya sert coğrafi alanlara yayılan illerde daha keskin sonuçlar yaratmaktadır. Örneğin, yüzölçümü 19.242 km² olan Şanlıurfa'da kent merkezi ile Ceylanpınar ilçesi arasında 140 km, Karacadağ Belde Belediyesi ile kent merkezi arasında 127 km bulunmaktadır. Benzer bir durum Antalya ve Konya'da da geçerlidir. Bu kentlerde kent merkezi ile bazı ilçeler arasındaki mesafe 200 km'ye kadar ulaşmaktadır (Karasu, 2013, s. 11). Bu coğrafyalarda hem büyükşehir belediyelerinin hizmetlerinin ulaşmasında zaman ve maliyet yönünde hem de kent merkezine uzak bir mahallede yaşayan vatandaşların sorunlarını çözmesi için kent merkezine ulaşmasına yönelik zorluklar çıkarmaktadır. Mevcut belediye modelindeki riskler ve durumlar karşısında birtakım yeni adımlar atılmaktadır. Bu adımların başında en çarpıcı olan tüzel kişiliği kaldırılan köylere yeni bir statü getirilmesinde 15.04.2021 tarihli "Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir. Bu hüküm gereği aşağıdaki ölçütler dikkate alınarak kırsallık özelliği gösteren yerler için *kırsal mahalle* ve *kırsal yerleşik alan* statüleri kullanılmaktadır:

- Büyükşehir belediye tarihinin miladı olan 1984 yılı ve sonrasında köy veya belde belediyesi iken mahalleye dönüşmüş olmak,
- Kırsal yerleşim özelliklerinin devam edip etmemesi,
- Kent merkezine uzaklık ve ulaşım koşulları,
- Belediyelerin yol, su, atık, toplu taşıma gibi yerel kamusal hizmetlerin en az birine erişebilme imkânına tam kapasitede ulaşip ulaşamaması,
- Mevcut yapılaşma durumunun kırsal yerleşim özellikleri taşıyıp taşıyamaması,
- İmar mevzuatına göre yerleşik ve gelişme alanları içinde yer alma ya da almama durumu,
- Kırsal mahallenin sosyo-ekonomik olarak kırsal nüfus oranının yüksek olması,
- Yüzölçümünün önemli bir oranını tarım, orman, mera, yaylak ve kışlak gibi müşterek alanlardan oluşması, tarımsal üretimin, hayvancılık ve orman faaliyetlerinin temel geçim alanları olmamasıdır.

Yukarıda yer alan ölçütlerden bir veya birden fazlasını taşımak ya da taşımamak daha önceden köyden mahalleye dönüşen yerel yönetim birimlerine (yeniden) yeni bir statü kazandırmaktadır. Bu ölçütlere ek olarak "tamamı kırsal mahalle tespit edilmeye uygun olmayan mahallelerde, 10 bin metrekareden az olmayacak şekilde bir veya birden fazla

mahallenin bir kısmını içerek şekilde kırsal yerleşik alan” tespit edilebilecektir. Belediyelerce yapılacak bu tespit için öncelikle “ilçe belediye meclisince karar alınacak, teklifi içeren bu karar, büyükşehir belediyesine gönderilecektir. Büyükşehir belediye meclisi, en geç **90 gün içinde** karar verecektir. Büyükşehir belediyesi meclisi, belirtilen süre içinde karar almak zorunda olup, ilçe belediyesinden gelen teklifi aynen veya değiştirerek kabul ya da reddedebilecektir. Büyükşehir belediyesi meclisi; bir mahalle içindeki kırsal yerleşik alanla ilgili teklifi, mahalle sınırlarına kadar genişletme, kırsal mahalle ile ilgili teklifi ise mahallenin bitişindeki diğer mahalleler ile ekonomik ve sosyal bütünlüğün gerektirmesi halinde komşu mahallelerde kırsal yerleşik alan belirlemek suretiyle genişletme veya daraltma yapabilecektir. Ancak büyükşehir belediye meclisi kendisine gelen teklifi, ilçe belediyesi sınırlarını kapsayacak veya aşacak şekilde değiştiremeyecektir”¹². Kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alanlar da gelir ve emlak vergilerinden ve imarla ilgili harçlardan muaf tutulacaktır.

“Kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alanlar”ın niteliğinin muğlaklığı ve net bir tanımlama yapılmaması takdir yetkisini idare otoriteye bırakmıştır (Kavuncu, 2023). Bu iki yeni statü ne kırsal yerleşim alanlarının temel yerleşim birimi olan köyü ne de kentsel yerleşim alanlarının en küçük yerleşim birimi olan mahalleyi işaret etmektedir. Üstelik kırsal mahalle ve kırsal yerleşim alanlarının tespitini yapacak yerel yönetim biriminin büyükşehir belediyeleri olması, büyükşehir belediyeleri ile ilçe belediyeleri arasında yetki uyuşmazlığı riskini arttıracak potansiyele sahiptir. Büyükşehir belediye sınırları içinde olan bir mahallenin kırsal olarak nitelendirilmesinde ilçe belediye meclisinin tarafından teklif edilmesi zorunluluğunun olması büyükşehir belediyelerinin resen bu işlemi yapamayacağını göstermektedir. Bu durum, ilçe belediye meclisi üyeleri ile büyükşehir belediye meclisi üyelerinin farklı siyasi partilerden olduğunda uzlaşma olanaklarını daraltacaktır. Ayrıca coğrafi bölgeler arasındaki yerleşme biçimlerinin farklılıkları bağlamında geleneksel mekânsal dokuların, coğrafi koşulların konut yapı ve malzemeleri üzerinden mevcut yapılaşma durumunun nasıl ve ne şekillerde belirleneceği net değildir. Kent merkezi sınırında olup kırsal ekonomik ve toplumsal yapıya sahip yerleşim alanlarının hangi statüyü edineceği de oldukça belirsizdir. 6360 sayılı kanun ile “mahalle”ye dönüştürülen köylerin akabinde yeni düzenlemeyle “kırsal mahalle”ye statüsü kazanması sonucunda, köyler kaybettikleri tüzel kişiliklerini yeniden kazanamamaktadır. Bu nedenle Türk idari yapısında yerel bir birim mi yoksa merkezi bir birim olduğu anlaşılmayan “mahalle” ile kırsal mı kentsel mi olduğu belirsiz olan “kırsal mahalle” birimi ortaya çıkmıştır.

Sonuç

Türkiye’nin yerel yönetim yapısı, tarihsel olarak merkeziyetçilikle şekillenmiş ve yerinden yönetim ilkesi, daha çok yönetsel görev paylaşımı ile sınırlı bir alanda uygulanmıştır. Bu tarihsel süreklilik içinde en dikkat çekici kırılma noktalarından biri, 6360 sayılı Kanun ile başlayan ve

¹² **Kaynak:** <https://yerelyonetimler.csb.gov.tr/kirsal-mahalle-ve-kirsal-yerlesik-alan-yonetmeligine-iliskin-aciklamalar-haber-260479>, Erişim Tarihi: 30.10.2024.

kamuoyunda "bütünşehirleşme" olarak bilinen yeniden yapılandırma sürecidir. Bu dönüşüm yalnızca yönetim yapısında teknik ve idari değişiklikler doğurmamış, aynı zamanda toplumsal alanların yeniden sınıflandırılması, kırsal habitusun çözülmesi ve sermaye biçimlerinin el değiştirmesi gibi derin etkiler yaratmıştır. Bu bağlamda Bourdieu'nün (2016; 2020) devletin sınıflandırma pratikleri içinde *alan*, *sermaye* ve *habitus* kavramları süreci kavramsallaştırmak açısından önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Türkiye'de kırsal alanların büyükşehir belediyeleri sistemine entegre edilmesiyle birlikte alanın yapısı radikal biçimde değişmiştir. Bu yeni yapıda kırsal alanda daha önce var olan sosyal, ekonomik, kültürel ve sembolik sermaye biçimleri; yeni sınıflandırmalar, yeni aktör dengeleri ve yeniden tanımlanan yetki alanlarıyla dönüşüme uğramış; kırsal aktörlerin habitusu bu yeni alana uyum sağlama yönünde yeniden biçimlenmiştir. Alanın iktidar alanına yakınsaması, yani merkezi yönetimin sınıflandırıcı gücünün yoğun biçimde hissedildiği bu süreç, aynı zamanda alan içi mücadeleleri belirleyen yeni konumlanmaların da zeminini oluşturmuştur.

6360 sayılı Kanun'un etkisiyle köylerin mahalleye dönüştürülmesi, kırsal alanların tüzel kişiliklerinin kaldırılması ve büyükşehir sınırlarına dâhil edilmesi, bu türden bir sınıflandırma pratiği olarak okunmalıdır. Bu düzenlemeyle birlikte kırsal alan, ayrı bir yerel yönetim birimi olmaktan çıkarak, büyükşehir belediyesinin parçası hâline gelmiştir. Bu durum kırsal habitusun—yani kırsal yaşam tarzının, değerlerinin, pratiklerinin ve temsil biçimlerinin—kentsel bir alan mantığı içinde yeniden şekillendirilmesine neden olmuştur. Köylerin yönetiminde yer alan yerel karar alma mekanizmaları işlevsizleşmiş, köylülerin karar süreçlerine katılımı zayıflamış ve sembolik sermaye olarak taşıdıkları "köylülük kimliği" görünürlüğünü kaybetmiştir. Kırsal bilgi, üretim biçimi ve toplumsal ilişkiler ağı, kentsel yönetim içinde yeniden tanımlanmıştır. Ekonomik sermaye açısından ise, köylerin mali kaynakları büyükşehir belediyelerine devredilmiş, yerel düzeyde ekonomik karar alma kapasitesi azalmaktadır. Belediyelerin bütçe planlamasında kırsal alanın ihtiyaçları genellikle ikincil düzeyde yer almakta, bu durum hizmet erişiminde ciddi eşitsizliklere neden olmaktadır. Sosyal sermaye bağlamında, köylüler arasındaki ilişkiler ağı çözülmüş, kolektif üretim ve ortak yarar anlayışına dayalı pratikler yerini bürokratikleşmiş taleplere bırakmaktadır. Kültürel sermaye açısından, kırsal yaşamın kendine özgü bilgisi, üretim yöntemleri, mekân kullanımı ve geleneksel organizasyon biçimleri geçerliliğini yitirerek marjinalleşmiştir. Simgesel sermaye düzeyinde ise köy, artık idari bir varlık olmaktan çıkmış, kentsel merkez karşısında temsil gücünü kaybetmiş bir birime dönüşmektedir.

Bütün bu dönüşüm, yalnızca bir idari yeniden yapılanma değil, aynı zamanda toplumsal alanın yeniden üretimi süreci olarak değerlendirilmelidir. Bourdieu'nün (2020) belirttiği gibi devlet, yalnızca hukuki düzenleyici değil, aynı zamanda toplumsal bölünmeleri kurumsallaştıran ve meşrulaştıran bir sınıflandırma gücüne sahiptir. 6360 sayılı Kanun da bu sınıflandırma gücünün güncel bir örneği olarak okunabilir: kırsal olanı kentli olanla aynılaştırarak yerel çeşitliliği göz

ardı eden, merkezîyetçiliği yerinden yönetim biçimi altında yeniden üreten bir uygulamadır. Bu noktada önemli olan, yalnızca yeni sınırların çizilmesi değil; aynı zamanda bu sınırlarla birlikte toplumsal alanların ve aktörlerin konumlarının da yeniden belirlenmesidir. Kırsal alan, artık büyükşehir belediyesinin yönetsel uzantısı hâline gelirken; bu alan içindeki topluluklar da kendilerini ait oldukları sosyal, kültürel ve ekonomik yapılar içinde yeniden tanımlamak zorunda kalmıştır. Kırsal habitusun bu yeniden yapılanma sürecinde çözülmesi, kırsal-kentsel ayrımını belirsizleştirmiş; fakat bu belirsizlik, kentsel mantığın kırsal alan üzerinde hegemonik bir şekilde yeniden üretilmesine neden olmuştur.

Sonuç olarak, 6360 sayılı Kanun'un uygulamaları yalnızca kamu hizmetlerinin etkinliğini arttırmak gibi teknik hedeflerle sınırlı kalmamış; aynı zamanda kırsal yaşamın değerlerini, pratiklerini ve temsil biçimlerini dönüştüren derin bir toplumsal yeniden yapılandırma süreci yaratmıştır. Bu dönüşüm, yerel yönetimlerin sadece yönetsel değil, aynı zamanda sosyo-kültürel yapılarla da doğrudan ilişkili olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Bourdieu'nün teorisiyle bakıldığında, devletin sembolik gücü, mekânları ve aktörleri sınıflandırma biçimleriyle kırsal olanı görünmezleştirerek, kentsel mantıkla uyumlu bir yerel yönetim alanı üretmiştir. Türkiye'de yerel yönetim reformları bundan böyle yalnızca yapısal etkinlik üzerinden değil, bu dönüşümün toplumsal etkilerini de dikkate alarak şekillendirilmelidir.

Kaynakça

- Alıcı, O. V., & Yaman, A. (2023). Büyükşehir belediyelerinde kırsal mahalle - kırsal yerleşik alan uygulaması ve bir model önerisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 56(1), 29–57.
- Arikboğa, E. (2016). Geçmişten geleceğe büyükşehir belediye modeli. *Yerel Politikalar*, 3(48), 48–96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yerelpolitikalar/issue/13663/165299>
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik nedenler* (H. U. Tanrıöver, Çev.). Hil Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (2014). Simgesel sermaye ve toplumsal sınıflar. *Cogito*, 76(76), 192–203.
- Bourdieu, P. (2020). *Devlet üzerine: Collège de France dersleri (1989–1992)* (3. baskı). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (2021). *Ayrım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* (G. Berkkurt, Çev.). Heretik Yayıncılık.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (2003). *Düşünsel bir antropoloji için cevaplar* (N. Ökten, Çev.). İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (2016). *Düşünsel bir antropoloji için cevaplar* (N. Ökten, Çev.). İletişim Yayınları.
- Çiftçi, F., & Tomar, A. (2013). Büyükşehir yasasının İzmir kırsalı üzerine olası etkileri. *TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu*, 409–417.

- Çiner, C. U., & Ozan, Z. (2019). Türkiye'de belediye sisteminin 2000'li yıllarda yeniden yapılandırılması: Demokrasi ve etkinlik açısından bir değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(3), 439–470.
- Çınar, T., Duru, B., Çiner, C., & Zengin, O. (2013). *Belediyenin sınırları*. TODAİE.
- Ekinci, E. (2020). Güncel gelişmeler ışığında Türkiye'de yeni büyükşehir modelinde kırsal mahallelerin değerlendirilmesi. *Kent Akademisi*, 13(4), 771–784.
- Erder, S., & İncioğlu, N. (2013). *Türkiye'de yerel politikanın yükselişi: İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneği, 1984–2004*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Genç, F. N. (2014). 6360 sayılı kanun ve Aydın'a etkileri. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı), 1–29.
- Görmez, K. (1997). *Yerel demokrasi ve Türkiye*. Vadi Yayınları.
- Grenfell, M. (2014). *Pierre Bourdieu: Key concepts* (2. baskı). Routledge.
- Güler, B. A. (2006). *Yerel yönetimler: Liberal yaklaşımlara eleştirel yaklaşım*. İmge Kitabevi.
- Güler, B. A. (2010). *Türkiye'nin yönetimi: Yapı* (2. baskı). İmge Kitabevi.
- Güler, B. (2012). Hükümetin 8 Ekim 2012 günlü bütünşehir yasa tasarısı üzerine. http://www.yayed.org/uploads/yuklemeler/B%C3%9CT%C3%9CNEH%C4%B0RTASA_RIBAG.pdf
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019–2023): Kırsal kalkınma özel ihtisas komisyonu raporu*. T.C. Kalkınma Bakanlığı.
- Karalezli, G. (2021). Mahalle ve köyün birleştirilmesi ile oluşan yeni bir birim: Kırsal mahalleler. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 50–61.
- Karasu, M. A. (2013). 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve olası etkiler: Şanlıurfa örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 1–17. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/28314/300885>
- Kavruk, H. (2024). Kırsal ve kentsel alanda mahalle: Köylerde, kent ve kasabalarda, büyükşehirlerde mahalle kavramı. *SDE Akademi Dergisi*, 4(1), 121–147. <https://doi.org/10.58375/sde.1423178>
- Kavuncu, A. Ç. (2023). Türk yerel yönetim yapısında kırsal mahallelerin sorunları. *İdealkent*, 3(41), 607–629.
- Keleş, R. (2000). *Yerinden yönetim ve siyaset* (4. baskı). Cem Yayınevi.
- Keleş, R. (2015). *100 soruda çevre, çevre sorunları ve çevre politikası*. Yakın Kitabevi.
- Keleş, R. (2020). *Kentleşme politikası* (17. baskı). İmge Kitabevi.

- Keskinok, Ç. H. (2006). *Kentleşme siyasaları*. Kaynak Yayınları.
- Kılıç, Ö., & İpek, S. (2022a). Kırsal mahalle: Büyükşehirlerde tekrar köye dönüş mü? *Troy Academy International Journal of Social Sciences*, 7(1), 1–16.
- Kılıç, Ö., & İpek, S. (2022b). Kırsal mahalle: Büyükşehirlerde tekrar köye dönüş mü? *TroyAcademy*, 7(1), 1–16. <https://doi.org/10.31454/troyacademy.901752>
- Köşker Yaman, A., & Kutlar, İ. (2017). 6360 sayılı büyükşehir yasasının kırsal yaşama olası etkileri: Kocaeli örneği. *Turkish Journal of Agriculture - Food Science and Technology*, 5(11), 1295–1300. <https://doi.org/10.24925/TURJAF.V5I11.1295-1300.1347>
- Lamaison, P., & Bourdieu, P. (1986). From rules to strategies: An interview with Pierre Bourdieu. *Cultural Anthropology*, 1(1), 110–120.
- Tekeli, İ., & Ortaylı, İ. (1978). *Türkiye’de belediyeçiliğin evrimi*. Ayyıldız Matbaası.
- Tuncer, B., & Bakırcı, M. (2020). 6360 sayılı büyükşehir yasasının Türkiye’nin kırsal yerleşim düzenine mevcut ve muhtemel etkileri: Konya örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 74, 75–85. <https://doi.org/10.17211/TCD.678626>
- Yayın, T., Aruoba, Ç. K., Acaroğlu, İ., Naliş, S., & Erdemli, T. (1979). *Belediye işlevlerine nicel bir yaklaşım*. Ayyıldız Matbaası.
- Yıldırım, A. E. (2021, Şubat 23). Kırsal mahalle hakkında merak edilen sorular ve yanıtları. *Tarım Dünyası*. <https://www.tarimdunyasi.net/2021/02/23/kirsal-mahalle-hakkinda-merak-edilen-sorular-ve-yanitlari/>
- Zengin, O. (2014). Büyükşehir belediyesi sisteminin dönüşümü: Son on yılın değerlendirmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 91–116.

Socioeconomic Effects of Urban Transformation: The Case of Diyarbakır

Kentsel Dönüşümün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Diyarbakır Örneği

Muhammed AYDIN ¹

ÖNE ÇIKANLAN	- The socio-economic impacts of urban transformation projects in the Sur and Bağlar districts of Diyarbakır have been examined. - Urban transformation has had both positive and negative effects on social, economic, and physical changes in the region. - While physical improvements were made, changes in the social fabric and economic balance were observed.
HIGHLIGHTS	- Diyarbakır'ın Sur ve Bağlar ilçelerinde kentsel dönüşüm projelerinin sosyoekonomik etkileri incelenmiştir. - Kentsel dönüşüm, bölgedeki sosyal, ekonomik ve fiziksel değişimlere olumlu ve olumsuz etkiler yapmıştır. - Fiziksel iyileştirmeler sağlanırken, sosyal yapı ve ekonomik dengelerde değişiklikler gözlemlenmiştir.
ABSTRACT	Cities experience changes over time due to various dynamics such as population growth, infrastructure deficiencies, spatial disorganization and economic transformations. This process leads to the physical, economic and social deterioration of urban areas, making planned interventions necessary. Urban transformation projects are comprehensive intervention processes aimed at renewing the physical structures of cities, improving the quality of life, ensuring economic sustainability and maintaining social balance. Like many cities in Türkiye, urban transformation projects are being implemented in Diyarbakır, particularly in areas of historical and economic significance. These urban projects in the Sur and Bağlar districts have significantly changed not only the physical structures but also the social and economic fabric of the region. This study evaluates the socio-economic impacts of these projects and the outcomes of the urban transformation process in the area. The existing literature on the topic is reviewed using a systematic review method, synthesizing data from various sources and interpreting the findings in a logical manner. Additionally the effects of urban transformation projects on urban planning, public reactions to the transformation process, and changing living conditions are explored using document analysis. These methods provide a comprehensive evaluation of the multi-dimensional impacts of the urban transformation process in Diyarbakır.
ÖZ	Kentler, zamanla artan nüfus, altyapı eksiklikleri, mekânsal düzensizlikler ve ekonomik dönüşümler gibi çeşitli dinamiklerin etkisiyle değişim geçirmektedir. Bu süreç, kentsel alanların zamanla fiziksel, ekonomik ve sosyal açıdan yıpranmasına neden olmakta ve bu durum, planlı müdahaleleri zorunlu kılmaktadır. Kentsel dönüşüm projeleri, kentlerin fiziksel yapılarını yenileyerek yaşam kalitesini artırmayı, ekonomik sürdürülebilirliği sağlamayı ve sosyal dengeleri korumayı amaçlayan kapsamlı müdahale süreçleridir. Türkiye'de birçok kentte olduğu gibi Diyarbakır'da da kentsel dönüşüm projeleri, özellikle tarihî ve ekonomik açıdan önemli bölgelerde uygulanmaktadır. Bu bağlamda, Diyarbakır'ın Sur ve Bağlar ilçelerinde gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri, fiziksel iyileştirmelerin yanı sıra sosyal ve ekonomik yapıyı da önemli ölçüde dönüştürmüştür. Bu çalışmada, söz konusu projelerin sosyoekonomik etkileri ele alınarak, bölgedeki kentsel dönüşüm sürecinin sonuçları değerlendirilmektedir. Çalışma kapsamında, sistematik derleme yöntemi kullanılarak konuya ilişkin mevcut literatür incelenmiş, çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler sentezlenmiş ve bulgular mantıklı bir bütünlük içinde yorumlanmıştır. Ayrıca, doküman analizi yöntemiyle kentsel dönüşüm projelerinin kent planlaması üzerindeki etkileri, halkın dönüşüm sürecine tepkileri ve değişen yaşam koşulları ele alınmıştır. Bu yöntemler sayesinde, Diyarbakır'daki kentsel dönüşüm sürecinin çok boyutlu etkileri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir.

Atıf (Citation): Aydın, M. (2025). Socioeconomic effects of urban transformation: The case of Diyarbakır, *Urban 21 Journal*, 3(1), 30-50

¹ (Sorumlu Yazar) Yüksek Lisans Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, muhammed.aydin@marun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5899-9924

Introduction

Before the Industrial Revolution, the world population was growing at a slow pace. In 1800, the world population was about 1 billion, and by 1900 it had reached 1.6 billion. By 1950, the population had increased to 2.5 billion. Today, the world population is more than three times higher than it was in 1950 (World Bank, 2021).

The concentration of economic activities in cities has accelerated the urbanization process, but this rapid growth has led to the deterioration of cities in terms of social, economic, and environmental aspects. Urban transformation is seen as an important planning tool to make cities sustainable and livable.

Urban transformation aims to develop planned interventions to address the problems that arise over time in cities, renewing physical infrastructure, and improving social life. Like the rest of the world, Turkey also experienced rapid urbanization, particularly after World War II. According to the Turkish Statistical Institute (2025), in Turkey, a quarter of the population lived in cities in 1950, while in 2023, this rate reached 93%, and in 2024, it increased to 93.4%. On the other hand, the proportion of people living in towns and villages has decreased from 7% to 6.6%. However, rapid urbanization has also brought various socio-economic problems, such as unplanned urbanization, increased crime rates, poverty, and environmental pollution.

In this context, decision-makers have aimed to make cities more organized, safer, and economically attractive by implementing urban transformation projects in various cities. This study examines the socio-economic impacts of urban transformation projects implemented in Diyarbakır, which has attracted attention due to rapid population growth and migration movements in recent years. The transformation projects carried out particularly in the Sur and Bağlar districts are analyzed in terms of their economic, environmental, and social effects on the city.

The study has two main objectives: first, to assess whether the urban transformation projects have made these districts more livable; and second, to investigate whether these projects meet the expectations of the local population and businesses. Since urban transformation projects are largely financed with public resources, evaluating the success or failure of these projects serves as an important guide for future applications.

The study focuses on the effects of the transformation on security, infrastructure, and commerce while also addressing public satisfaction and the challenges encountered. As a result, the study found that while urban transformation provides physical improvements, it causes some changes in the social fabric and economic balances.

1. Urban transformation

Over time, cities grow, transform their relationships with other regions, develop technologies to create more livable urban areas, and build new economic centers. This process brings with it a constant need for renewal and change. However, urban regeneration is not a sudden transformation; it is a long and complex process (Tekeli, 2008, pp. 39-47).

In order to better understand the concept of urban transformation, it is essential to first examine this term in detail. The Cambridge Dictionary defines “transformation” as the process of making something or someone change dramatically in appearance or character, improving it (Cambridge, 2021). In this context, urban transformation can be viewed as the evolution of an existing city's structure into a different form.

However, the definition of urban transformation in the literature varies depending on the goals, vision, strategies, and implementation methods used. Kanlı et al. (2017, p. 145) suggest that urban areas, much like living organisms, are born, develop, become worn out over time, and may lose their functionality. In this context, worn-out and dysfunctional urban areas are considered spaces that should be redesigned and transformed from a systematic perspective. Donnison and Soto (1980, p. 221) define urban transformation as new methods developed to analyze and solve the increasing problems in cities. Couch (1990, pp. 2-3) argues that the concept of urban transformation provides a more comprehensive framework than urban renewal, redevelopment, and rehabilitation processes. Lichfield (2000, pp. 228-253) states that urban transformation emerged to better understand the processes of deterioration in cities. Thomas (2003, p. 15) defines urban transformation as a comprehensive vision and action process aimed at producing permanent solutions to the changing social, economic, physical, and environmental conditions of a region. Es (2012, pp. 55-67) emphasizes that political and administrative factors are determining in the urban transformation process, and these factors provide flexibility in the transformation processes. Mehdipour and Niab (2013, pp. 176-181) argue that urban transformation should include not only environmental sustainability but also social and economic development, highlighting the importance of sustainable urban policies in this process.

Based on these definitions, urban transformation can be expressed as the process of improving economically, socially, and environmentally worn-out and substandard areas by constructing new infrastructures (e.g., roads, housing, workplaces, parks, and commercial areas) or modernizing existing infrastructures to increase the livability of cities. Various methods are used in urban transformation.

Kanlı et al. (2017, pp. 152-153) have examined these methods in detail. Among these methods are urban renewal, rehabilitation, conservation, revitalization, redevelopment, improvement, cleaning, quality enhancement, and gentrification. Depending on the goals of the

transformation process, one or more of these methods may be applied together. For instance, urban planners may use methods of conservation and revitalization in an integrated manner when they wish to revitalize the city's historic center while preserving its historical and cultural areas. Kanlı et al. (2017, pp. 149-150) have identified five key dimensions to consider in any urban transformation project: social, economic, technical, legal, and administrative dimensions. The social dimension requires evaluating the impact of transformation projects on the demographic structure, socio-cultural characteristics, and social dynamics of the local population. The economic dimension focuses on stimulating economic activities by increasing commercial and human mobility in the transformation areas.

The technical dimension includes detailed analysis of the geographical structure, architectural features, and urban fabric of the transformation areas. The legal dimension requires a thorough examination of the legal framework that regulates the relationships among various actors involved in the transformation process (local governments, central government, private sector, and local population). Finally, the administrative dimension aims to ensure the effective management of transformation projects by involving all stakeholders in decision-making processes and ensuring the effective coordination of the process.

In this framework, urban transformation processes should be designed and implemented with a focus on key objectives such as economic development, social integration, and environmental sustainability. Therefore, considering the potential changes that cities may face in the future, long-term planning and interdisciplinary approaches should be adopted.

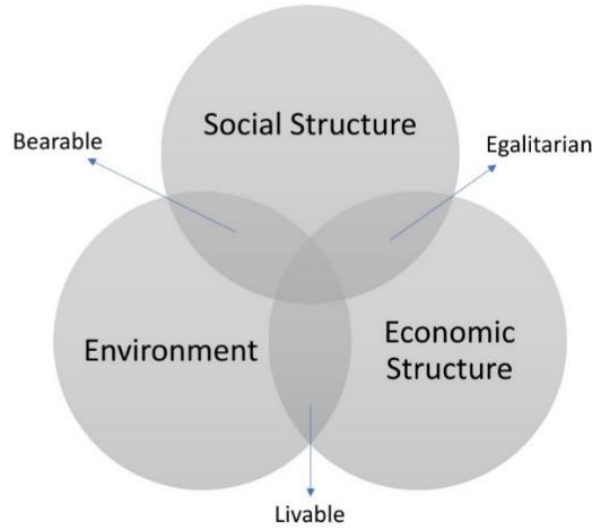
1.1. The Effects of Urban Transformation

Urban transformation cannot be viewed solely as a physical planning process, as it represents a multi-actor and dynamic structure with social, economic, and environmental dimensions (Kanlı, 2017, pp. 146-147). Therefore, achieving sustainable urban transformation requires a holistic approach that balances the social, economic, and environmental expectations of stakeholders (Rodney & Clark, 2000, p. 4). Urban transformation projects that focus on only one dimension may negatively impact the livability of cities by deepening social inequalities, failing to effectively preserve the natural, historical, and cultural environment, and hindering improvements in economic conditions (Gittell, 1992, pp. 224-225).

The model developed by Kanlı et al. (2017, p. 147), shown in Figure 1, illustrates the three core dimensions (social, economic, and environmental) of urban transformation and the interactions between these dimensions. For instance, if an urban transformation project targets only the social and economic structure, the resulting outcomes might be more equitable for society. However, ignoring environmental factors could jeopardize the long-term sustainability and livability of the transformation process. Therefore, the success of urban

transformation projects depends on the simultaneous evaluation of all dimensions (Kanlı et al., 2017, pp. 146-147).

Figure 1. The pillars of sustainable urban transformation

Source: Kanlı et al., 2017.

Urban transformation has significant economic impacts, as it directly influences the development of businesses, labor markets, and the living standards of urban residents. These economic effects can be summarized as follows (Docui & Dunarintu, 2012, pp. 47-52):

1. **Business Security and Efficiency:** Urban transformation can enhance business security and efficiency by facilitating access to new technologies and constructing more modern infrastructures.
2. **Creation of New Jobs and Business Opportunities:** New businesses can be established and employment opportunities increased through the diversification and expansion of commercial activities.
3. **Improvements in Transportation and Logistics:** Urban transformation projects can optimize the flow of goods and people by developing more efficient transportation infrastructure, thus increasing commercial mobility in urban areas.
4. **Income Increase and Improved Living Standards:** An increase in economic activities can directly improve the income levels and quality of life of the local population.

However, these economic effects may not always lead to positive outcomes. The expansion of economic areas during urban transformation may limit social life and negatively impact social dynamics. Furthermore, the increased flow of people and goods may lead to infrastructure issues, such as traffic congestion, which could have adverse effects on public health. Therefore, when planning the economic dimension of urban transformation, not only economic growth but also social welfare and environmental sustainability must be considered.

The environmental impacts of urban transformation are profound and extensive. These impacts occur in two main stages. In the first stage, construction activities, environmental

waste management, and recycling processes during the transformation process are of great importance.

If these processes are not managed effectively, the resulting waste may lead to serious environmental and public health issues. In the second stage, when the transformation is completed, the urban areas must be planned sustainably. In this context, the renewed areas should have a more effective waste management system, an increase in green spaces, and a reduction in gas emissions. Otherwise, excessive energy consumption, exhaust emissions from motor vehicles, and improper waste management could lead to pollution that negatively impacts human health (Bai et al., 2017). To prevent such negative consequences, the use of new and more efficient technologies in industrial waste processing and transportation is of utmost importance.

The social impacts of urban transformation are also a crucial dimension that needs to be considered. Social impacts can be defined as the changes resulting from transformation projects on individuals' lives and their surrounding environments. These changes directly affect individuals' daily habits, their relationships with each other and society, as well as their value judgments, belief systems, and cultural structures (Göksu, 2004, pp. 81-86). The positive and negative social impacts of urban transformation processes become more apparent over time. Therefore, it is essential for individuals residing in the area to actively participate in the planning and implementation stages of transformation projects.

For urban transformation projects to be successful, it is necessary to create social spaces where individuals from different cultural backgrounds can live together (Keleş, 2006). Renewed urban areas should include spaces that increase interaction among individuals and support social integration. Additionally, during the transformation process, attention should be paid to preserving historical and cultural heritage elements that connect local communities. Ignoring these elements can weaken the sense of belonging among urban residents and negatively affect the social fabric. Particularly, the impacts of the newly emerging urban fabric on traditional lifestyles and family structures should be considered. The renewed urban areas should contain spaces where people can come together and interact (Keleş, 2006). Furthermore, the preservation of historical sites within the district that bind the community together should also be emphasized during the transformation process. Urban transformation processes that overlook these important social dimensions may lead to additional problems. The rise of less traditional family structures can lead to the weakening of family bonds (Docui & Dunarintu, 2012, pp. 47-52). The weakening of family and community ties can decrease the sense of trust among individuals, resulting in a breakdown of social cohesion. This situation can lead to increased security issues and a decline in social solidarity, highlighting the need for careful consideration of social dynamics in urban transformation projects.

2. Analysis of the socioeconomic impacts of urban transformation in Diyarbakır

Diyarbakır, historically known as Amida or Amid, is a city with high strategic importance and a rich historical and cultural heritage. The city center, located on the right bank of the Tigris River, is surrounded by walls built from black basalt stones dating back to 300 BC, before Roman rule. In 350 AD, Roman Emperor Constantius II expanded and strengthened the city's walls. Diyarbakır changed hands frequently between the Romans and the Persians, and in 639 AD, it was conquered by the Arabs. With the weakening of the Abbasid Caliphate, the city came under the control of various Arab, Kurdish, and Turkish dynasties, and in 1514, it became part of the Ottoman Empire. Diyarbakır's proximity to the Persian and Arab borders has made it a strategically significant military base throughout history. After the Islamic conquests, the city and its surroundings were referred to as Diyarbekir, and in 1937, Mustafa Kemal Atatürk officially renamed it Diyarbakır. The city experiences hot and dry summers, with cold winters and frequent frosts. Spring and autumn are brief. Agriculture and textiles are among the primary economic sectors of the city (Diyarbakır MEB, 2019). Until the establishment of the Republic of Turkey, Diyarbakır had a diverse demographic, including Turks, Kurds, Armenians, and Greeks. According to the 1914 census, approximately 20% of the city's population consisted of Armenians and Greeks (Mutlu, 2003, pp. 3-38). However, from the 1920s onwards, a significant portion of the non-Muslim population migrated to large cities or abroad. Despite this, the population of Diyarbakır has continued to grow steadily. In 1950, the metropolitan population was around 70,000, in 1990 it was 370,000, and in 2024, it surpassed 1.8 million (TUIK, 2025). According to the Turkish Statistical Institute (TUIK), Diyarbakır recorded the eighth highest population growth in 2024 (TUIK, 2025). Since the late 1980s, the city's rapid population growth has been largely driven by migration from neighboring provinces such as Batman, Bingöl, Mardin, and districts like Lice and Silvan, primarily due to security concerns.

Figure 2. Diyarbakır's map

Source: Diyarbakır Metropolitan Municipality 2013, Annual Report

Diyarbakır is a city with metropolitan status, and as shown in Figure 2, it includes a total of seventeen districts within its provincial borders. The metropolitan area consists of four central districts: Sur, Yenişehir, Bağlar, and Kayapınar. The most densely populated district in the city is Kayapınar, followed by Bağlar. The rapid population growth in Diyarbakır leads to the continuous development and expansion of the city center. Despite the formation of new residential areas, it has become inevitable to carry out urban renewal projects in the older city areas. Especially, the districts of Sur and Bağlar are among the most affected central districts and have become focal points for urban transformation projects.

2.1. Urban Transformation in Sur

The Sur district, also known as Suriçi, is the oldest settlement area of Diyarbakır, taking its name from the historical walls that surround it. Located on a plateau formed by the Tigris River, Sur became one of the four central districts of Diyarbakır in 2008, after gaining central district status through Law No. 5747. The district's population is recorded as 98,938 (TUIK, 2024).

Sur is the most historically and culturally rich area of the city, hosting a large portion of the historical monuments and significant landmarks in Diyarbakır. Figure 3 shows all the historical sites and monuments in this area. However, the rapid population growth and intense economic activities have begun to threaten the historical and cultural fabric of the district. In the early 2000s, many historical buildings faced the risk of collapse. This situation raised concerns among city planners and authorities, leading to the development of various projects aimed at the renewal and preservation of the district.

Figure 3. Touristic sites in Sur, Diyarbakır

Source: Diyarbakır Metropolitan Municipality Travel Guidebook of 2011

In December 2008, a protocol was signed by various interest groups to implement an urban transformation project in the Sur district. The main objective of the project was to preserve the deteriorating historical sites and monuments while transforming the region into a tourism center and revitalizing economic activities. However, the initial efforts for the district's renewal could not be realized due to resistance from the local population (Önder, 2016, pp. 146-157). Particularly, property owners demanded higher prices for buildings to be restored, but these demands were rejected by the local government. The district suffered significant damage during the 2015-16 Sur incidents.

In 2015, the city's trajectory took a significant turn as several municipalities in the region, including Diyarbakır, demanded local autonomy. This demand was soon followed by the imposition of state of exception and state of emergency measures (OHCHR, 2017; Kaczorowski, 2016; Baser et al., 2017 as cited in, Taş, 2019, p. 39). Political tensions escalated, eventually leading to armed conflict, which was accompanied by prolonged curfews in numerous cities and towns across the region. Among these, Suriçi, a historical district, suffered the loss of almost half of its infrastructure and population due to military operations that lasted over three months (Taş, 2019, p. 39).

As a result of the security and terrorist incidents that began in late 2015 and ended in March 2016, many houses, businesses, historical, and tourist sites within the walls of Sur were severely damaged, and much of the district was left in ruins (Sami, 2017, p. 392).

The Ministry announced that, because of the emerging situation, a new urban transformation would take place, as stated in the Cabinet Decision No. 2016/8659, published in the Official Gazette on March 25, 2016 (Çiğın, 2022, p. 224). Due to the terrorism-related events, large parts of the region were severely damaged to the point that they became uninhabitable, with numerous illegal buildings, slums, and unplanned, irregular constructions. As a result, the region's deteriorating historical values, tourist attractions, and many religious structures require restoration and rehabilitation, necessitating an urban transformation project that encompasses the entire area (Çiğın, 2022, p. 225).

It is stated that more than 80 units were expropriated, over 50 units were demolished, and the expropriation process for 100 units was brought to the negotiation stage (Ministry of Environment and Urbanization, 2015' as cited in, Kayan, 2019, p. 776). Due to security and terrorism-related events, some neighborhoods within the Sur district were severely damaged to the point of being uninhabitable by the end of 2015 and the beginning of March 2016.

Additionally, due to illegal construction, slum development, and unplanned, irregular urbanization, an urban transformation covering the entire Sur district has been targeted, with the aim of restoring the region's historical, touristic, religious, and ancient structures to make them livable (Kayan, 2019, p. 776). In line with these objectives, urban transformation projects

in the Sur district, which had been awaited for years, were finally initiated, taking into account the needs arising from the recent events. The negative conditions and security issues in the region played a significant role in the commencement of these projects, and necessary steps were taken to restructure the area.

Around 20-25 years ago, people who moved from the rural areas of Diyarbakır to the Sur district had to leave their homes again in 2015-2016. This population, residing in Sur and forming the most disadvantaged socio-economic group in the city, has lost nearly everything economically. Having lost the social environment they had lived in for years, they have faced significant difficulties in adapting to new social environments they are unfamiliar with. Consequently, this situation has created not only quantitative issues related to population movement but also social and psychological problems (Yakut & Ceylan, 2019, p. 389).

Despite various challenges and setbacks, the Urban Transformation Project in the Sur District of Diyarbakır Province has been launched. This project not only focuses on building residential areas but also aims to establish Diyarbakır as a prominent destination for historical, cultural, and religious tourism. The initiative seeks to preserve the region's historical and cultural heritage, enhance the living standards of local residents, and position Diyarbakır as an appealing location for both domestic and international tourism (Kayan, 2019, p. 777).

The historic walls surrounding the Sur district, historical buildings, and other significant areas were put under protection for the renewal process. Illegal and substandard structures were demolished, and modern residential and commercial centers were built in their place. The restoration of historical sites was completed, and business center projects were largely finished.

As part of the urban transformation project, the goal was to renew main roads, facilitate access to commercial areas, and modernize the infrastructure. Narrow streets were widened, and pipelines and electrical distribution systems were completely renewed. Additionally, houses and businesses illegally built on historical sites were removed. Restaurants and cafes around the historical walls were also cleared, transforming these areas into public park spaces. The aim is to transform the redesigned city into a major center of consumption, tourism, and entertainment, featuring cafes, large stores, hotels, the fashion industry, shopping malls, and exhibitions (Arslan, Aydın, Sandal, & Yarkin, 2016, p. 8). Figure 4 shows Melik Ahmet Street – one of Sur's most important commercial areas – before and after the urban transformation project.

Figure 4. Melikahmet Street, before and after the urban transformation

Source: Diyarbakır Provincial Directorate of Environment and Urbanization, Studies in Sur District 2019 reports

The urban transformation project in Sur aimed to preserve historical sites and organize the city's structure. Within this framework, structures of historical and cultural significance were preserved, and illegal constructions around them were cleared to make the area more functional. For example, near the Ulu Mosque, one of the oldest mosques in the world, many illegal buildings had been constructed over the years. These structures were removed, and the roads were widened and extended to facilitate easier access to the mosque. Additionally, illegal shops around the mosque were cleared and replaced with information offices for visitors. This arrangement not only made the mosque's historical fabric more prominent but also provided a better experience for tourists and visitors. Another significant example is the area around Hz. Süleyman Mosque, which is known as Saraykapı. This area offers a stunning view of the Tigris River and the historic Hevsel Gardens. However, over the years, the region had become one of the most prominent examples of irregular urbanization and unplanned construction.

In summary, as part of the urban transformation process in the Sur district, the conservation plan applied in Suriçi is being implemented through point interventions and small-scale projects, which differs from traditional methods. During this process, conservation, rehabilitation, revitalization, and renewal efforts are carried out together. In particular, expansions have been made on main arteries such as Yenikapı Street to ensure that fire and ambulance services are not disrupted (Yakut & Ceylan, 2019, p.395).

While work in some areas of the project has been completed, progress in other regions is partial. The İçkale Culture and Tourism Area has been completed as the first renewal zone. Restoration work in the Ulu Mosque and Hanlar area has largely been completed (Yakut & Ceylan, 2019, p. 389). Most of the infrastructure work and restoration of historical artifacts in the Sur protection zone have been completed.

In the Alipaşa and Lalebey neighborhoods, many stages of urban transformation have been completed, while demolition and new construction are still ongoing in some small sections. This process continues with the rebuilding of structures and completion of infrastructure work

in the region. Health improvement efforts on Melik Ahmet Street are nearing completion, while work on Gazi Street is almost finished. Exterior renovations in commercial areas have also been largely completed (Yakut & Ceylan, 2019, p. 389).

The registered cultural heritage structures and examples of civil architecture have been reconstructed in accordance with their original forms, including their gardens, courtyards, and other auxiliary elements. As part of the project, multi-story unlicensed buildings have been demolished and replaced with traditional courtyard houses, not exceeding two stories, as well as some commercial spaces. Additionally, 2-3 story unlicensed buildings have been demolished and rebuilt in a manner that does not obstruct access in emergencies.

In the design of the buildings, planning elements such as courtyards, iwans, verandas, bay windows, stairs, passageways, and pools, as well as exterior features such as doors, windows, knockers, iwans, bay windows, and skylights, have been designed in alignment with the traditional Diyarbakır house type (Yakut & Ceylan, 2019, p. 396). All these elements have been designed to conform to the concept of privacy, which is a distinctive characteristic of traditional Diyarbakır houses.

The streets that constitute the traditional housing fabric of Suriçi are primarily designated for pedestrian use, except for mandatory service vehicle access (such as for infrastructure repairs, transportation, waste collection, and patient transfer). According to the decisions in the conservation plan, areas intended for use as roads are generally composed of existing streets and alleys, with no extensive widening undertaken in the inner streets.

In accordance with the transportation framework of the Suriçi conservation plan, roads leading from Dağkapı-Mardinkapı to Ufakapı, Çiftkapı, Tekkapı, and Yenikapı have been opened (Yakut & Ceylan, 2019, p. 396). Due to occasional street revitalization works, these roads are open to pedestrian use, while access for vehicles has at times been restricted.

Although significant positive developments have been made in terms of physical infrastructure and urban planning during the urban transformation process, it has had numerous negative impacts on the citizens. While the aim of improving living standards through the construction of new buildings and infrastructure has been achieved, many families have been displaced in the process. Citizens who lost their homes faced challenging situations such as relocation, resettlement, and adaptation to new environments. These changes have created not only physical but also social and psychological difficulties. Particularly, those who were forced to leave their long-established homes experienced significant emotional and economic hardships. Over time, these negative effects spread across the community, and their impact has been increasingly felt. This situation has highlighted that urban transformation should not be limited to infrastructure improvements, but should also adopt a more human-centered approach. One of the strongest emotions felt by individuals

who were displaced and forced to leave their neighborhoods due to urban transformation after the terrorist events and conflict process is undoubtedly sadness and unhappiness (Gürhan, 2024, p. 118).

Urban transformation often evokes positive associations, as it presents new opportunities for neighborhoods. However, it also carries negative connotations, as it leads to the displacement of local residents and the loss of their homes.

In his study, Gürhan (2024) found that one of the most common emotions experienced by the residents of the Suriçi area is nostalgia for the past. For many, Suriçi is a place filled with memories, where a significant part of their lives unfolded, and for some, it is the place where they were born and raised. Therefore, the thought of never being able to see this place again, which is irreversibly demolished, creates a deep sense of longing among the participants. In the interviews conducted by Gürhan (2024), participants frequently expressed their yearning for Suriçi.

In the same study, participants emphasized that what they missed most were the social relationships they experienced there. Especially the strong sense of community and familial bonds in Suriçi are often remembered with longing by the residents, as stated by the participants.

Gürhan (2024) also highlighted that, in their efforts to cope with the feeling of losing the sense of home, individuals preferred to be physically close to Suriçi to regain that feeling. Therefore, some participants, although no longer living in Suriçi, continue to visit the area regularly to alleviate their sense of longing, as they expressed in the study.

2.2. Urban transformation in Bağlar

The increasing population in Diyarbakır has led to the creation of a new settlement area just outside the Sur district. This new area, located between Sur and the railway station, is called Yenişehir. In Yenişehir, residential buildings, roads, commercial centers, municipal and government buildings have been constructed. City planners carefully planned the infrastructure of this area, and by the early 2000s, Yenişehir was considered the most modern and livable district of Diyarbakır.

Since the late 1960s, Yenişehir began expanding westward toward the railway, and this new area gradually came to be known as Bağlar. Bağlar district became a settlement for poor populations migrating from neighboring cities, towns, and villages. However, unlike Yenişehir, the urbanization process in Bağlar was irregular and problematic from the start. Narrow roads, poorly constructed buildings, and inadequate infrastructure made the district a prominent example of unplanned urbanization.

Bağlar's population grew rapidly, especially after the 1980s, with an influx of poor families from villages and towns due to security issues. In March 2008, Bağlar became one of Diyarbakır's central districts, and as of 2024, the district covers an area of approximately 450 km², with Diyarbakır's total population at 1.8 million, and Bağlar's population at 397,661 (Güler, 2025).

Starting in the mid-2000s, Bağlar began to expand westward, growing toward the area where the city's airport is located. This new Bağlar region, situated between the main road connecting Diyarbakır to Şanlıurfa and the airport, was initially developed by private initiatives. Modern urban spaces were created by building new apartment complexes. However, the local government seized this opportunity to initiate a more planned urbanization process in the region.

In this context:

- Wide roads were constructed,
- Specific restrictions were placed on new buildings,
- Two large public parks were created,
- A wholesale and retail trade area, which became one of the city's most active commercial centers, was opened,
- A women's hospital and several new schools were built,
- The city's new airport was relocated to this region.

Image 2 compares the old and new parts of Bağlar district. This transformation process has allowed the district to become a modern urban area while taking significant steps to address infrastructure issues.

Figure 5. Bağlar district before and after the urban transformation

Source: wow.turkey.com/t.php?p=/tr457/bilalaranli_28283_420627199280_824559280_4051739.jpg

Interestingly, the urban development in Bağlar district has not been limited to new areas but has also had a transformative effect on the older parts of the district. Buildings and roads in

the older neighborhoods near the new development zone have gradually started to be renovated.

On September 25, 2020, Bağlar Municipality announced the launch of a TOKİ (Housing Development Administration of Turkey) project in Kaynartepe, the district's most populous neighborhood, with the approval of the President of the Republic of Turkey. This new housing project is expected to affect approximately 7,000 people and be completed in less than three years. The public announcement of the project led to an increase in property prices in the region. In September 2020, a decree was issued declaring Kaynartepe as a risky area. A total of 375 buildings and 1,365 property owners were identified in the area. The first phase of the urban transformation work is being carried out on a 54-acre site. In this phase, a total of 204 contracts were signed, and 37 buildings have been demolished (Amida Haber, 2024).

One of the main reasons for this development is the expansion of Bağlar district towards the new settlement area, initiated by private enterprises, and the coordinated planning and urbanization strategy developed by the city council from the outset. The imposition of specific restrictions on new housing projects, the construction of wide and accessible roads, modern electrical lines, and upgraded sewage systems have made the district more livable. This development is considered an important step in improving the district's socio-economic structure.

Bağlar's location at the intersection of the main roads connecting Diyarbakır to Elazığ, Şanlıurfa, and Mardin, coupled with the region becoming a new wholesale center, has significantly facilitated the flow of goods and services, accelerating commercial activities. As a result, sales in this area have seen a considerable increase, with city residents increasingly preferring this trade center for shopping.

The population mobility in the area mainly consists of residents from the older parts of Bağlar district and individuals migrating from the Sur district. As previously mentioned, this urban transformation project has had a spillover effect on the older sections of the district, where extensive renovation efforts have been initiated in neighborhoods close to the new development areas.

Slum buildings have been demolished, new housing has been constructed, roads have been widened, and infrastructure has been modernized. As the urban transformation progresses, it is expected that the long-neglected areas of Bağlar district will be integrated with the new developments, making the district more attractive to both residents and visitors.

Many residents of Sur, affected by previous urban challenges, have moved to Bağlar's developing regions in search of better living conditions and new opportunities. The urban transformation process has not only improved physical infrastructure but also revitalized the

local economy, creating new employment opportunities in construction, retail, and service sectors.

As the region continues to grow, the establishment of community centers and social programs is planned. These initiatives aim to strengthen the sense of belonging and unity among the residents, contributing to the social dimension of urban transformation. This positive momentum is expected to attract further investment, making Bağlar one of the most attractive districts in Diyarbakır.

The combination of advanced infrastructure, modern amenities, and a strong community structure creates an urban development model not only for Bağlar but also for Sur and other regions of Diyarbakır. This process serves as an important example of how urban transformation can be effectively implemented in terms of sustainable development and urban planning.

3. Findings and evaluations

The urban transformation process in the Sur and Bağlar districts has led to various changes in the social and economic dynamics of these areas. The key focus areas included the impact on residents' daily lives and the adaptation of local businesses to the transformation process. These changes have been felt across different sectors, with varying levels of influence on each group. Due to time constraints, the sample size was intentionally kept small. The results and evaluations from this assessment are shown in Table 1 below.

Table 1. Findings and evaluations of the study

<i>NO</i>	<i>Findings</i>	<i>Evaluation</i>
1	Diyarbakır has been neglected due to repeated terrorist incidents over the years. The city has lost many of its historical buildings.	Since many parts of the city are in irregular and outdated conditions, large and long-lasting construction projects have been prepared. Repair projects were also carried out. As a result, the city has largely been rebuilt.
2	The rapid population growth and the revival of the economy have become damaging to the historical and cultural characteristics of the city.	City planners wanted to restore and preserve the area. Therefore, the idea of urban transformation emerged.
3	In December 2008, local people opposed the restoration and rioted. They overcharged for their place.	Therefore, no restoration work was carried out in the region from 2008 to 2015. The economy suffered more. Then, solutions were tried to be found for it.
4	In Diyarbakır, along with the urban transformation work, historical places in Sur and Bağlar districts were repaired. Also, shopping centers and workplaces were built. The number of residences has been increased.	Many people moved to the city. The economy revived and prosperity increased.
5	Illegal structures around the Suleyman Mosque and Ulu Mosque were demolished. Their surroundings were arranged, parks and gardens were built.	These previously unreliable places have been transformed into easy-to-reach, clean, and safe places because of urban transformation.
6	Problems such as water, electricity, sewerage have been solved. In addition, more attention is paid to environmental cleanliness.	By solving infrastructure and superstructure problems, sales of shop owners increased. The region attracts great attention from domestic and foreign tourists.

Analysis of the first finding, a contract was signed between the Ministry of Tourism and the municipality in December 2008 for the implementation of the urban transformation project in Sur. Its purpose was to save historical sites and revive tourism. Due to some of the local people, the projects could not be done, and the economy of the city was damaged for about eight years. Analysis of the second finding, Bağlar and Sur districts started to receive more immigration over time. The promotion of touristic places, social media and the airport had a great impact on this. But the capacity of the city was not enough for this situation. The increasing population of the city was damaging its historical and cultural elements. As a result, many arrangements were made, and they were successful. Analysis of the third finding, many projects were started for the renewal and arrangement of the city. In December 2008, some local people asked for more money to participate in urban transformation. As a result, innovations and restorations could not be made in that region. Changes were wanted to be

made in the region, but they could not be done. That part of the city remained that way for about eight more years. Analysis of the fourth finding, Sur and Bağlar districts have been renewed and gained the value they deserve. There has been a decrease in migration to different provinces from there. In this way, some cultural values will be preserved. In addition, unplanned migration is prevented. The revival of the economy in this region indicates that the importance of not only the city center but also other districts has increased. Analysis of the fifth finding, old and neglected buildings can be used by malicious people from time to time. These buildings themselves and their surroundings disturb the people living in that area. So were the surroundings of these historical mosques. This situation has been eliminated with urban transformation. Mosques were restored. The environment was also regulated, to make people feel safe. Analysis of the sixth finding, in places where there are infrastructure and superstructure problems, neither the public nor the shopkeepers can be comfortable and happy. The city is not clean and cannot develop. Therefore, this is one of the most important issues in urban transformation. These problems have been resolved in Bağlar and Sur. Since these problems are solved, the environment is kept clean more easily. As a result, these districts look more aesthetic and neater, attract attention and gain popularity.

Conclusion

Urban transformation projects are not merely limited to the renovation of physical spaces; they also deeply affect social and economic structures. The success of these projects depends not only on the construction of modern infrastructure and new buildings but also on the development of policies that consider the economic sustainability and social cohesion of local communities.

The urban transformation projects implemented in the Sur and Bağlar districts of Diyarbakır have led to significant changes in the region's historical and socio-economic fabric. Sur is one of the oldest and most culturally significant districts of Diyarbakır, known for its historical texture and traditional neighborhood life. However, past security issues, unplanned urbanization, and economic decline have made transformation necessary. Through urban transformation efforts, Sur's historical buildings have been restored, slum areas have been redeveloped, and new structures have been built. However, this process has had substantial social and economic consequences for the local population, as many families were forced to leave their neighborhoods, leading to a weakening of social bonds. The displacement process has exacerbated economic vulnerabilities, making it difficult for low-income groups to adapt to new living environments. Therefore, urban transformation projects should not be confined to physical space renewal but should also include policies aimed at preserving the social and economic integrity of local residents.

The urban transformation projects in Bağlar, on the other hand, have aimed to address unplanned urbanization and infrastructure deficiencies, leading to a modernization process.

New housing projects, wide roads, commercial areas, and social facilities have been developed to improve the district's living standards. However, rising living costs and changing economic dynamics have negatively impacted low-income groups, particularly in the older parts of Bağlar. Increased rent and property prices have forced some residents to relocate, altering the district's socio-economic composition. These processes indicate that urban transformation projects should not be solely focused on renovating physical spaces. Instead, they should adopt a comprehensive approach that considers both social and economic impacts.

To make urban transformation projects more sustainable and inclusive, it is crucial to ensure the active participation of local residents in decision-making processes, taking their needs and concerns into account. Participatory planning methods can contribute to making the transformation process more equitable and sustainable. Additionally, to ensure economic sustainability, transformation projects should include mechanisms that support local businesses and employment opportunities. Policies that enhance workforce participation and provide financial incentives for local enterprises should be implemented. For low-income groups, social assistance programs and financial support mechanisms should be introduced to facilitate economic integration.

Furthermore, urban transformation projects in historical districts such as Sur should not only focus on restoring physical structures but also develop strategies to preserve neighborhood culture and social cohesion. Policies should be formulated to enable displaced residents to continue living in their neighborhoods after the transformation process.

Long-term planning and sustainability principles should guide urban transformation projects, ensuring that they do not focus solely on short-term economic gains but also address environmental sustainability, social justice, and economic balance.

In conclusion, the urban transformation projects in the Sur and Bağlar districts of Diyarbakır have resulted in physical improvements while also causing significant shifts in social and economic structures. Future urban transformation projects should prioritize approaches that protect the quality of life of residents, support economic opportunities, and strengthen social cohesion. In this way, cities can be made sustainable and livable in both physical and social dimensions.

References

- Amida Haber. (2024, January 22). Diyarbakır'da kentsel dönüşüm. *Amida Haber*. Retrieved January 29, 2024, from <https://amidahaber.com/diyarbakir/diyarbakirda-kentsel-donusum-153638h>
- Arslan, S., Aydın, D., Sandal, H., & Yarkin, G. (2016). *Sur'da yıkımın iki yüzü: Kentsel dönüşüm ve abluka: Diyarbakır'ın Sur ilçesinde kentsel dönüşüm ve abluka ilişkisi - Analiz raporu*. Zan Vakfı Yayınları. <https://zanvakfi.org.tr>

- Bai, A. F. (2017). Linking urbanization and the environment: Conceptual and empirical advances.
- Baser, B., Akgönül, S., & Öztürk, A. E. (2017). "Academics for Peace" in Turkey: A case of criminalising dissent and critical thought via counterterrorism policy. *Critical Studies on Terrorism*, 10(2), 274-296. <https://doi.org/10.1080/17539153.2017.1327231>
- Cambridge Dictionary. (2021). *Cambridge Dictionary*. Retrieved January 10, 2024, from <https://dictionary.cambridge.org>
- Couch, C. (1990). *Urban renewal: Theory and practice*. Macmillan Education Ltd.
- Çiğın, A. (2022). *Sürdürülebilirlik bağlamında tarihi kentlerde kentsel dönüşüm için öneri TUSKED-PUM modeli, Diyarbakır-Sur örnekleme* (Doctoral dissertation). Eskisehir Technical University.
- Dociu, M., & Dunarintu, A. (2012). The socio-economic impact of urbanization (Vol. 2, pp. 47-52).
- Es, M. (2012). Kentsel dönüşüm. *Büyüteç, Ankara Sanayi Odası Yayın Organı*, July/August, 55-67.
- Gittel, R. J. (1992). *Renewing cities*. Princeton University Press.
- Göksu, A. F. (2004). Kentsel dönüşüm: Yeni yaklaşımlar ve yenilikçi modeller. *Mimar*, 12, 81-86.
- Güler, O. (2025, February 6). TÜİK açıkladı: Diyarbakır ilçeleri nüfusu belli oldu! *Mücadele Gazetesi*. Retrieved February 12, 2024, from <https://www.mucadelegazetesi.com.tr/tuik-acikladi-diyarbakir-ilceleri-nufusu-belli-oldu>
- Gürhan, N. (2024). Kentsel dönüşümü duygular üzerinden yeniden düşünmek: Diyarbakır Suriçi örneği. *İnsan ve Toplum*, 14(4), 112-138.
- Kaczorowski, K. (2016). A return of forced migration in Turkey?. *Fritillaria Kurdica*, 13.
- Kanlı, M., & diğerleri. (2017). Kentsel dönüşümün yaşamsal ölçeği: Sosyal hücreler. In *Yerel Yönetimler Üzerine Seçme Yazılar* (pp. 145-177).
- Kayan, A. (2019). *Kentsel dönüşüm ve Diyarbakır Sur örneği*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 15(3).
- Keleş, R. (2006). *Kentleşme politikası*. İmge Kitabevi.
- Lichfield, D. (2000). Organization and management. In P. Roberts & H. Sykes (Eds.), *Urban regeneration: A handbook* (pp. 228-253). Sage Publications.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *İklim*. Diyarbakır İl Millî Eğitim Müdürlüğü. Retrieved January 20, 2024, from <https://diyarbakir.meb.gov.tr/www/iklim/icerik/17>
- Mutlu, S. (2003). Late Ottoman population and its ethnic distribution. *Turkish Journal of Population Studies*, 25, 3-38.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2017). *Report on the human rights situation in South-East Turkey July 2015 to December 2016*. https://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/OHCHR_SouthEast_TurkeyReport_10March2017.pdf
- Önder, M. (2016). Social impact of urban transformation (Diyarbakır sample). *Recent Ideas and*

Research in Social Sciences, 147-157.

Rodney, B., & Clark, P. (2000). Financing urban regeneration. *Real Estate Finance and Investment Research Paper*, No. 2000.04, 4. Ulster University, North Ireland.

Sami, K. (2017). Diyarbakır tarihi suriçi kentsel, mekansal ve toplumsal yaşamda renkleri yok olan kültürel miras. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 53, 391-400.

Tekeli, İ. (2010). Türkiye’de kent yöneticileri/plancılar kentsel dönüşüm için ahlaki bir çerçeve oluşturmak zorundadır. In 32. *Dünya Şehircilik Günü Kolokyum Bildiriler Kitabı* (Vol. 1, pp. 39-47).

Thomas, S. (2003). *A glossary of regeneration and local economic development*. Local Strategy Center.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2024*. Retrieved February 10, 2024, from <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783>

World Bank. (2021). *Population growth (annual %)*. The World Bank. Retrieved January 26, 2024, from <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL>

Yakut, M. E., & Ceylan, M. A. (2019). Diyarbakır Suriçi kentsel dönüşüm projesinin nüfus ve yerleşmeye etkilerine coğrafi bir bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 12(63). <https://doi.org/10.17719/jisr.2019.3236>

Yokuş, F. (2018, January 14). Diyarbakır ismi nereden geliyor? *Yeni Asya*. Retrieved January 25, 2024, from https://www.yeniasya.com.tr/fatih-yokus/diyarbakir-ismi-nereden-geliyor_451081

Kırsal Mimari Araştırmaları: Boğazlıyan/Yozgat

Rural Architectural Analysis; Boğazlıyan/Yozgat

Merve GÜLER¹

ÖNE ÇIKANLAN	- Yozgat ili geleneksel konut mimarisi örnek yapı üzerinden incelenmiştir. - Anadolu'da kırsal mimarinin korunması üzerine Boğazlıyan ilçesinde örnek konut analizi yapılmıştır. - Geleneksel konut örneğinde mimari detaylar incelenmiştir.
HIGHLIGHTS	- The traditional housing architecture of Yozgat province was analysed through a sample building. - On the preservation of rural architecture in Anatolia, a sample house was analysed in Boğazlıyan district - Architectural details were analysed in the example of a traditional house.
ÖZ	Kırsal mimari, bulunduğu coğrafyanın iklimine, malzemesine, sosyal yaşamına ve geçim kaynaklarına göre şekillenmekte ve bölgenin geleneksel dokusunu yansıtmaktadır. Sanayileşme ve eğitim olanakları gibi nedenlerle yaşam koşullarının değişmesiyle beraber, kırsaldan kente göç yaşanmakta ve geleneksel mimari yok olma tehlikesi taşımaktadır. Kırsal mimarinin korunması ve mimari mirasımızın sürdürülebilirliğinin sağlanması adına bu çalışmada Yozgat ili Boğazlıyan ilçesindeki geleneksel yapılar incelenmiştir. Boğazlıyan ilçesi kurulduğu dönemden bu yana farklı kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yaparak bu medeniyetlerin izlerini taşımaktadır. Boğazlıyan kent merkezinde bulunan geleneksel mimari örnekleri bu bağlamda değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı yerleşim dokusunu incelemek ve tek yapı özelinde belgeleme ve çizim çalışmalarını gerçekleştirmektir. İncelenen yapı; plan tipi, yapım tekniği ve malzeme ile cephe özellikleri yönünden ele alınmıştır. Analiz sonuçları çizimler ve görsel materyallerle desteklenmiştir. Mimari kimliğimizin sürdürülebilirliği, miraslarımızın korunarak gelecek nesillere aktarılmasıyla mümkündür. Bu çalışma ile bölgedeki geleneksel konut mimarisinin önemi ve korunmasına dair farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır. Ayrıca yapılan belgeleme çalışmaları ile sonraki inceleme ve araştırmalara kaynak oluşturulması hedeflenmiştir.
Koruma, Kırsal Mimari, Geleneksel Konut, Boğazlıyan	
ABSTRACT	Rural architecture is shaped according to the climate, materials, social life and livelihoods of the geography and reflects the traditional texture of the region. With the change in living conditions due to reasons such as industrialisation and educational opportunities, there is migration from rural to urban areas and traditional architecture is in danger of extinction. In order to protect rural architecture and to ensure the sustainability of our architectural heritage, traditional buildings in Boğazlıyan district of Yozgat province were examined in this study. Boğazlıyan district has been home to different cultures and civilisations since its establishment and bears the traces of these civilisations. Traditional architectural examples in Boğazlıyan city centre were evaluated in this context. The aim of the study is to examine the settlement texture and to carry out documentation and drawing studies specific to a single building. The analysed building was analysed in terms of plan type, construction technique, material and façade features. The results of the analysis are supported by drawings and visual materials. The sustainability of our architectural identity is possible by preserving and transferring our heritage to future generations. With this study, it is aimed to raise awareness about the importance and protection of traditional residential architecture in the region. In addition, with the documentation studies, it is aimed to create a source for further examinations and researches.
Conservation, Rural Architecture, Traditional Architecture, Boğazlıyan	
Atıf (Citation): Güler, M. (2025). Kırsal mimari araştırmaları: Boğazlıyan/Yozgat, <i>Urban 21 Journal</i> , 3(1), 51-63	

¹ (Sorumlu Yazar) Öğr. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, Boğazlıyan MYO, merve.guler@bozok.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7271-7524

Giriş

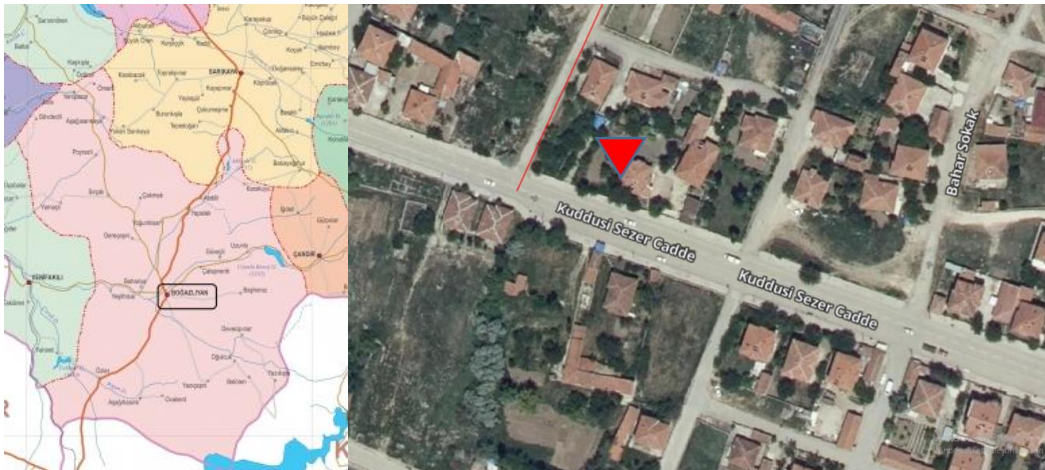
Kırsal mimari, bulunduğu bölgenin genel özelliklerini yansıtan, kültürel kimliğine göre şekillenmiş yapı örnekleridir. Bölgenin coğrafi özellikleri, yapıda kullanılan malzeme ve tekniğin belirlenmesini etkileyen faktörlerindendir. Çevrede bulunan ahşap, kerpiç, taş gibi doğal malzemelerle geleneksel yöntemler kullanılarak inşa edilen bu yapılar; karbon ayak izini minimize ederek sürdürülebilir tasarım yaklaşımlarını desteklemektedir. Sürdürülebilir mimari, çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları bir arada ele alarak, doğal kaynakların korunmasını ve gelecekteki nesillere aktarılmasını amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu bağlamda kırsal mimari, sürdürülebilirlik ilkesini benimseyen önemli bir yapı tasarım türü olarak öne çıkmaktadır. Kırsal mimari; yerel malzeme kullanımı, doğal iklim koşullarına uygun tasarımlar ve yerel halkın geleneksel bilgi birikimiyle şekillenen bir yapıdır. Bu yapılar, çevreye zarar vermeyen ve doğayla uyumlu çözümler sunarak sürdürülebilir bir yaşam alanı oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

Kırsal alanlardaki geleneksel mimari anlayışlar, uzun yıllar boyunca yerel koşullara ve çevresel faktörlere göre evrilmiştir. Özellikle yerel iklim, toprak yapısı ve doğal kaynakların varlığı, mimarinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Bu tür yapılar, genellikle doğal havalandırma, ısı yalıtımı, güneş enerjisi kullanımına olanak tanır ve bu sayede enerji verimliliğini artırır. Ayrıca, yerel halkın ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanarak kültürel değerlerin korunmasına da yardımcı olurlar. Bu yönleriyle kırsal mimari, çevreye duyarlı bir yaşam biçiminin sürdürülebilir bir örneği olarak kabul edilebilir. Günümüzde, kırsal alanlarda sürdürülebilir mimarlık uygulamaları, modern inşaat yöntemleriyle harmanlanmaya başlamıştır. Bu süreçte, yenilikçi malzemeler ve teknolojiler kullanılarak hem çevresel etkiler minimize edilmekte hem de yerel kaynaklardan maksimum fayda sağlanmaktadır. Örneğin, geri dönüştürülmüş malzemelerin kullanımı, suyun verimli bir şekilde yönetilmesi ve enerji tasarrufu sağlayan sistemlerin entegrasyonu, kırsal mimarinin sürdürülebilirliğini pekiştiren unsurlar arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, bu tür uygulamaların başarılı olabilmesi için yerel yönetimlerin ve toplumların bilinçli bir şekilde destek vermesi gerekmektedir.

Kırsal mimari ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişki, doğal kaynakların korunmasından yerel kültürlerin yaşatılmasına kadar geniş bir yelpazede önemli faydalar sağlamaktadır. Ancak, bu alandaki uygulamaların yaygınlaşması ve daha etkin hale gelmesi için, eğitim, politika ve teknoloji alanlarında atılacak adımlar büyük bir önem taşımaktadır. Kırsal mimarinin sürdürülebilirlik anlayışıyla yeniden şekillendirilmesi, çevre dostu, kültürel olarak zengin ve ekonomik açıdan verimli yaşam alanlarının oluşturulmasına olanak tanıyacaktır. Bu bağlamda çalışma, Yozgat ili Boğazlıyan ilçesinde kırsal mimari araştırılmış ve örnek bir yapının incelemesi gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı, kırsal mimari örneğinin malzeme, yapım tekniğı, plan tipi ve cephe özelliklerinin incelenerek literatüre katkı sağlamaktır.

Literatür incelendiğinde Anadolu’da geleneksel konut üzerine pek çok araştırma yapıldığı görülmektedir. Bunlara örnek olarak: “Yeniden İşlevlendirilen Bir Geleneksel Konut: Tokat Vasfi Süsoy Evi” (Akın vd., 2018), “Gesi Vadisi Üzerinden Kültürel Sürekliliğinin Belgelenmesi ve Değerlendirilmesi: Kayseri, Mancusun (Yeşilyurt) Mahallesi” (Elagöz vd., 2018), “Artvin-Şavşat Kırsal Mimarisinin Özgün Bir Örneği: Zurabet Evi” (Göçmen ve Mazlum, 2011), “Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme” (Tali, 2010), “Tokat’ta Bir Konut Örneği; Madımağın Celal’in Evi” (Akın ve Hanoğlu, 2014), “Tokat Geleneksel Konut Mimarisinde İç Mekân Alçı Süslemeleri” (Akın ve Hanoğlu, 2013). Yozgat ili Boğazlıyan ilçesine dair literatürde boşluk olduğu tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında bölgenin kırsal mimari mirası araştırılmış ve geleneksel konut örnekleri incelenmiştir. Belirlenen tek yapı ölçeğinde alan çalışması yapılarak malzeme kullanımı, yapım tekniği, plan tipi ve mimari elemanlar detaylı olarak incelenmiştir. Bu incelemeler yapının rölövesine yönelik çizimler ile desteklenmiştir. Geleneksel konut örneğinin belgelenmesiyle kültürel kimliğimizin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Şekil 1. Boğazlıyan İlçesi içinde incelenen yapının konumu

Kaynak: (Map data ©2019 Google; 24.01.2025)

Çalışma kapsamında incelenen yapı örneği Yozgat ili, Boğazlıyan ilçesi Kaymakam Kemal Bey Mahallesi Damla Sokak'ta bulunmaktadır (Şekil 1). Geleneksel yapı örneğinin bulunduğu çevrede geneli tek katlı ve kerpiç yığma yapılar yer almaktadır. Çevrede bulunan yapıların kimisi terk edilmiş harap durumdadır.

1. Kavramsal çerçeve

Konut olgusu, insanlık tarihinin en erken dönemlerinden günümüze kadar sürekliliğini koruyan bir kavramdır. Başlangıçta barınma, korunma ve bireylerin güvenliğinin temin edilmesi amacıyla inşa edilen yapılar, zamanla çok çeşitli işlevler üstlenmiş ve evrimleşmiştir. Konutlar, coğrafi koşullar, çevresel faktörler, kültürel inançlar, toplumsal yapı ve teknolojik ilerlemeler doğrultusunda farklı biçim ve düzenlemelerle ortaya çıkmıştır. Bu çeşitlilik, her bir bölge ve

toplumu karakterize eden özgün geleneksel konut tiplerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Batur, 2007). Geleneksel konut anlayışının evrimi, bir dizi etkenin kesişiminde şekillenmiştir. Anadolu, tarihsel süreçte farklı medeniyetlerin varlık gösterdiği bir coğrafya olarak bu uygarlıkların kültürel ve dini gelenekleri, konut tasarım anlayışının gelişmesinde kritik bir rol oynamıştır (Eravşar, 2004). Bunun yanı sıra, coğrafi faktörler, iklimsel özellikler, arazi yapısı ve yerel kaynaklar, toplumların tarihsel gelişimlerini sürekli olarak etkilemiş ve yönlendirmiştir. Anadolu'daki konutlar, genellikle Anadolu Evi, Osmanlı Evi veya Türk Evi olarak adlandırılmakta olup, bu yapılar üzerinde belirleyici etkiler arasında kültürel çevre, Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri mimari anlayış, tarihsel olaylar ve dini perspektifler önemli bir yer tutmaktadır.

Geleneksel Türk Evi, Türk halkının yaşam biçimi ve geleneklerine uygun şekilde tasarlanmış ve planlanmış bir konut türüdür. Yüzyıllar boyunca Türk halkının çeşitli ihtiyaçlarını karşılamıştır (Kuban, 1976). Zamanla, bölgesel farklılıklar ve malzeme çeşitliliği nedeniyle konut türleri gelişmiş, değişik bölgelerde farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır. Bu çeşitliliğin ana kaynağı, bölgelere özgü malzeme kullanımı ve yerel geleneklerdir. Türk evi, iklim koşulları, kullanılan malzemeler ve yerel geleneklere göre farklı tiplerde inşa edilse de bazı ortak özelliklere sahiptir bunların başında ise evin planı yer alır (Hasol, 2008). Coğrafi olarak uzak bölgelerde yapılan evlerde bile, planın temel hatları çoğu zaman birbirine benzerlik gösterir (Eldem, 1954).

Geleneksel mimari örnekleri bulundukları bölgenin coğrafi ve kültürel özelliklerine göre biçimlenmektedir. İklim özellikleri, jeolojik konum, malzeme ve yapım tekniklerini etkilemektedir. Bu kapsamda bölgenin kültürel özelliklerine göre yapı tipleri, cephe özellikleri ve kullanım amacı farklılık gösterebilmektedir. Kırsal bölgelerdeki evler, barınma gereksinimlerini karşılamak amacıyla uzun bir zaman diliminde şekillenmiş ve deneyimlerle olgunlaşmıştır. Yerel yaşam tarzı, doğanın sunduğu imkanlar ve geleneksel toplum yapısının sosyokültürel özelliklerini yansıtan bu evler, kullanılan malzemeler ve inşa yöntemlerindeki çeşitliliklerle biçimlenmiş ve geleneksel bir mimari tarz oluşturmuştur (Akgün, 2013). Geleneksel konut mimarisinin korunması da anıt eserler ve tarihi alanlar kadar büyük önem taşımaktadır. Kırsal mimarinin korunması ve sürdürülebilirliğine dair yapılan arşiv ve belgeleme çalışmalarının yürütülmesi ve desteklenmesi gerekmektedir (Eres,2006).

Geleneksel Türk evleri, Türk halkının kültürel mirasının önemli bir parçasıdır ve özellikle Osmanlı İmparatorluğu dönemine ait izler taşır. Bu evler hem estetik hem de fonksiyonel özellikleriyle dikkat çekmektedir. Türk evlerinin yapısal özellikleri, yerel iklim koşulları, sosyal yapılar ve kültürel geleneklerle şekillenmiştir. Genellikle taş, ahşap ve tuğla gibi malzemelerle inşa edilmiştir. Evlerin mimarisi, bulunduğu coğrafyaya ve iklim koşullarına göre değişiklik gösterebilir. Örneğin, Karadeniz Bölgesi'ndeki evlerde ahşap kullanımı yaygınlaşmışken, İç Anadolu Bölgesi'nde taş yapılar daha fazla tercih edilmiştir. Evlerin dış cephesinde genellikle sade bir görünüm hakimdir. Ancak iç mekânlarda, özellikle odaların tavan ve dolaplarında zengin süslemeler ve geleneksel motifler görülmektedir. Geleneksel Türk evlerinin iç

mekânları, toplumun sosyal yapısını yansıtır. Evler genellikle bir avlu etrafında dizilmiş odalardan oluşur. Bu avlular hem aile içi yaşamı hem de misafir kabulünü kolaylaştıran önemli alanlardır. İç, dış, orta sofalı ve sofasız plan tipi olmak üzere farklı uygulamalar görülmektedir (Kuban, 1995).

Anadolu'daki sivil mimari örnekleri dönemin ve bölgenin el işçiliğine dair izler taşımaktadır. Ahşap işçiliği ve taş oymacılığı, Türk evlerinin estetik açıdan en dikkat çeken yönlerindendir. İslam kültürünün etkisiyle, duvarlarda genellikle geometrik şekiller ve bitkisel motifler tercih edilmektedir (Bektaş, 1996). Geleneksel Türk evleri, iklim koşullarına uygun olarak inşa edilmiştir. Özellikle yaz aylarında iç mekânların serin tutulması için geniş avlular, teraslar ve yüksek tavanlar kullanılmıştır. Kış aylarında ise odaların sıcak tutulması amacıyla iç mekânlarda büyük şömineler ve odun sobaları bulunmaktadır. Ayrıca bulunduğu bölgeye, iklim yapısına göre duvar kalınlıkları ve kullanılan malzemeler de farklılık göstermektedir. Evlerin tasarımında, işlevsellik, estetik ve sosyal yapının uyumu büyük bir önem taşımaktadır. Bu evler, zaman içinde pek çok yenilik ve değişim yaşamış olsa da kökenlerinden gelen geleneksel öğeleri ve tasarım anlayışlarını korumaya devam etmektedirler.

2. Boğazlıyan kırsal yerleşim özellikleri

Boğazlıyan ilçesi, Yozgat il merkezinin güneydoğusunda yer almakta olup, denizden yüksekliği yaklaşık 1.066 metre olarak kaydedilmiştir. İlçe, karasal iklimin etkisi altında olup, sıcak ve kuru yazlar ile soğuk ve karlı kışlarla öne çıkmaktadır. Bu iklim koşulları, tarımsal faaliyetler ve yerleşim düzeni üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. İlçede ekonomik faaliyetler ağırlıklı olarak tarıma dayalıdır. Ayrıca, hayvancılık da önemli bir geçim kaynağı olup, küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yaygındır. Boğazlıyan, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir bölgedir. Hititler, Frigler, Lidyalılar, Persler ve Kapadokya Krallığı gibi uygarlıkların izlerini taşımaktadır. M.S. 1. yüzyılda Roma egemenliğine giren ilçe, daha sonra Bizans ve Danişmentliler'in kontrolüne geçmiştir. Boğazlıyan ilçesiyle birlikte Yoğunhisar, İğdeli, Bektaşlı, Devecipınar, Çalapverdi ve Yazıkışla gibi çevre köylerdeki höyükler incelendiğinde, bu bölgenin Hitit uygarlığı döneminde bir yerleşim merkezi olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Köse, 1994).

Yozgat ilinin güneyinde yer alan ve ekonomisi tarım ve hayvancılıkla şekillenen ilçede genel olarak yarı kurak karasal iklimin hâkim olduğu ve düz bir arazi yapısına sahip olduğu gözlemlenmektedir. İlçe merkezinde yapı düzeni ve yollar planlı bir şekilde gelişmiş olsa da mahallelerdeki ara sokaklarda organik yol dokusu korunmaktadır. İlçe genelinde, sayıları giderek azalan geleneksel konut mimarisi örneklerinden bazıları harabe hâlinde olup, kullanılamaz durumdadır; ancak bir kısmında hâlâ yaşam devam etmektedir.

Geleneksel konut örnekleri, yapıldıkları dönemden günümüze kadar bulundukları bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Anadolu'daki geleneksel konut

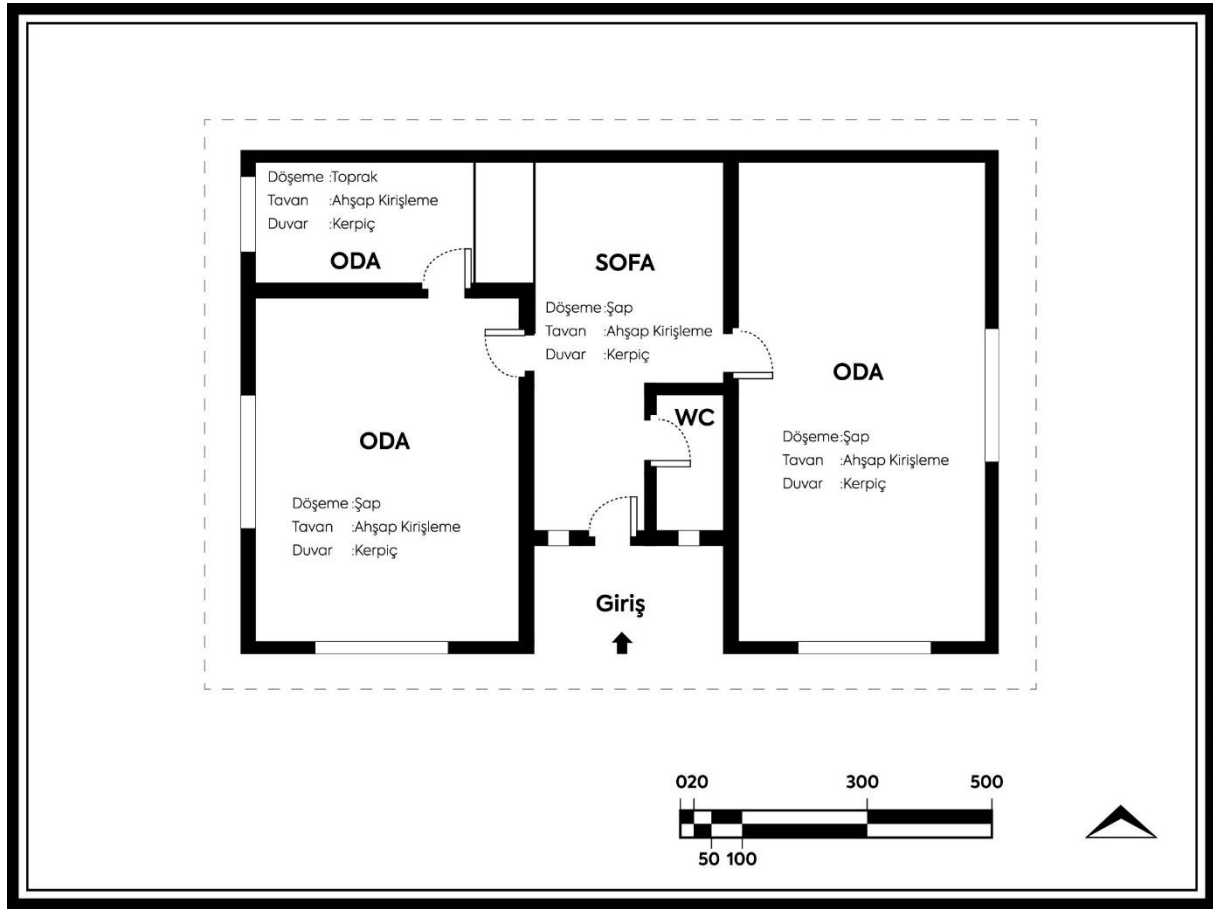
mimarisi, geçmişten günümüze birçok farklı medeniyetin izlerini taşımakta olup, dönemin sosyal yapısı ve yaşam biçimi hakkında bilgi sunmaktadır (Ballice, 2004). İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Boğazlıyan, Yozgat ilinin güneyinde bulunan, geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlayan bir ilçedir. İlçede yerleşim alanları genel olarak merkez çevresinde gelişmiş olup, bölge genelinde düz bir arazi yapısı görülmektedir. Merkez çevresindeki ekonomik gelişmeler ve nüfus artışıyla birlikte betonarme yapılar artmış olsa da ilçede geleneksel konut örnekleri de varlıklarını sürdürmektedir. Bu yapılar genellikle kerpiç, ahşap ve taş malzemeler kullanılarak inşa edilmiştir. Konutlar tek veya iki katlı olup, büyük bir kısmı günümüzde yaşam alanı olarak kullanılmamaktadır.

Boğazlıyan'daki geleneksel mimari yapılar arasında, iç ve orta sofalı plan tiplerinin yaygın olduğu, bunun yanı sıra dış sofalı planların da bulunduğu gözlemlenmiştir. Yapılarda genellikle kerpiç, taş ve ahşap gibi doğal malzemeler kullanıldığı gözlemlenmiştir. Konutlar genelde tek veya iki katlı olup, kerpiç duvarların üzeri toprak dam örtüsüyle kapatılmıştır. Toprağın bakım gerektirmesi nedeniyle, zamanla bu evlerin üzerleri çatıyla örtülmüştür. Konutların çoğunda, taş temel duvarlarının ardından kerpiç duvarlar yükselmiş, bazı evlerde ise temelden başlayıp yapının sonuna kadar taş duvarlar devam etmiştir. Genellikle tek veya iki katlı olan bu yapılar, alt katlarında ahır ya da kiler gibi mekânlar barındırırken, üst katlar yaşam alanı olarak kullanılmaktadır. Bölge iklimine bağlı olarak yaz aylarında yaşam çoğunlukla bahçede ve iç avluda geçerken, kışın daha çok üst katlar kullanılmaktadır. Zemin katlar genellikle kagir malzemeyle inşa edilmişken, üst katlarda kerpiç dolgulu ahşap karkas sistemler kullanılmıştır. Çatı yapıları ise alaturka kiremit kullanılarak kırma çatı şeklindedir. İlçedeki geleneksel konut örneklerinin birçoğu günümüzde kullanılmamaktadır; ancak yaşamın devam ettiği bazı örnekler de bulunmaktadır.

3. Boğazlıyan geleneksel yapı örneğinin incelenmesi

Boğazlıyan Yenidoğan Mahallesi' Kuddusi Sezer Caddesi'nde bulunan yapı günümüzde konut işlevini yitirmiş ve harabe durumundadır. Güney ve doğu yönünde bahçeyle çevirili yapının girişi de güney cephede cadde üzerindedir (Şekil 2). Yığma yapım tekniğiyle inşa edilen tek katlı yapıda su basman seviyesine kadar moloz taş üzeri kerpiç malzeme kullanılmıştır. Yapı üç cepheden bahçesiyle çevrelenmiştir. Kerpiç duvar üzerindeki cephe boyalarında aşınma ve doku kayıpları ve bakımsızlık sebebiyle yapı genelindeki duvarlarda çatlak ve hasarlar mevcuttur.

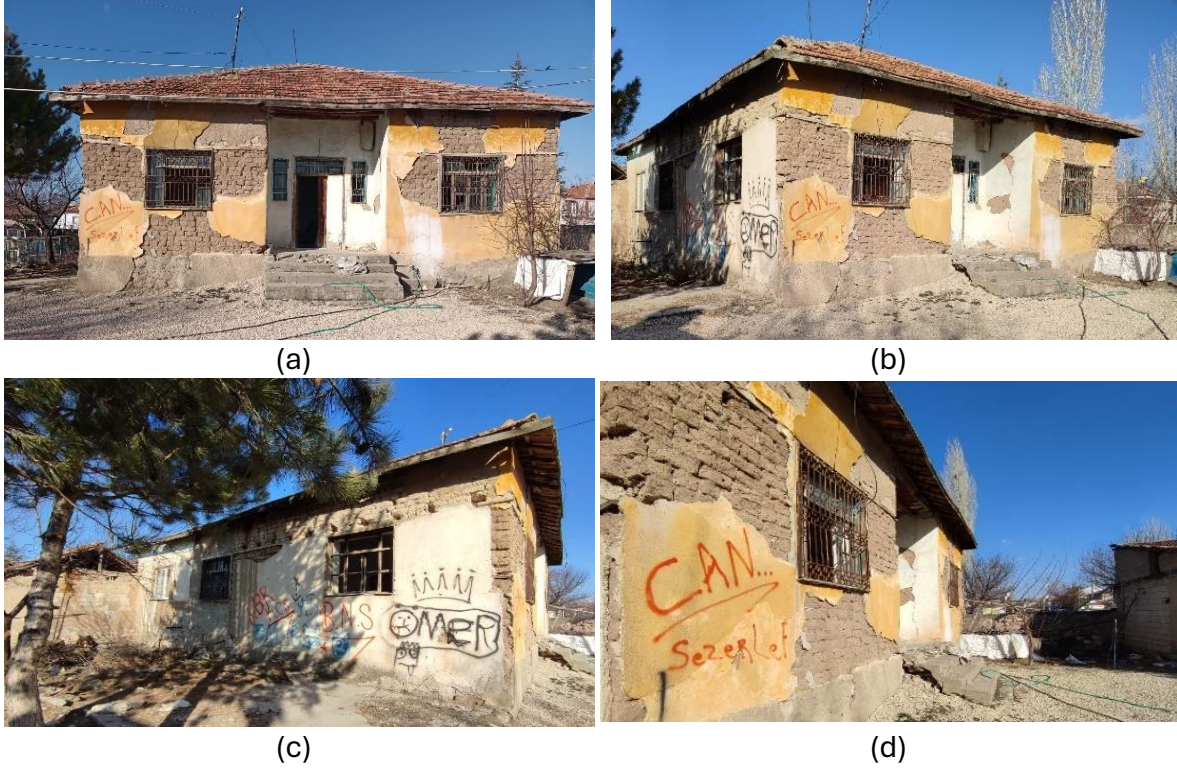
Şekil 2. Yapı Plan Çizimi

Yapı, iç sofalı plan tipine sahip ve odalar sağda ve solda konumlandırılmıştır (Şekil 2). Girişte ıslak hacim ve eskiden mutfak olarak kullanılan sofa alanıyla beraber odalara geçiş sağlanmaktadır. Odalardan birinde ise banyo bulunmaktadır. Geleneksel olarak iç sofalı evler, yaşam alanı olarak kullanılan sofa bölümünde doğrudan erişilebilen yatak odaları, mutfak ve diğer hizmet alanlarıyla çevrilidir. Bu yapının en önemli avantajı, aile üyelerinin ve misafirlerin merkezi bir noktada toplanarak sosyalleşmenin kolaylaştığı bir alan oluşturması olarak yorumlanabilmektedir.

İç sofalı plan tipi, köy evlerinden şehir içindeki geleneksel konutlara kadar geniş bir yelpazede kullanılmıştır. Bu plan tipin gelişimi, zamanla sosyokültürel değişimlere paralel olarak bazı başkalaşimler geçirmiş olsa da temel prensipleri korunmuştur. Özellikle, yerel iklim koşullarına ve geleneksel yaşam tarzına uygun olarak tasarlanmış olan bu evlerde, iç mekân düzeni, doğal ışık alımını en uygun hale getirmek ve iç mekânın havadar kalmasını sağlamak amacıyla dikkatle planlanmıştır (Kuban, 1995). Günümüzde, iç sofalı plan tipinin yerini modern ve daha fonksiyonel planlara bırakmış olsa da bu yapı tipi, geleneksel Türk ev mimarisinin önemli bir parçası olarak hem estetik hem de kültürel açıdan değerini korumaktadır. İncelenen yapı örneğinde de sofa alanı giriş kapısı yanındaki aydınlatma pencerelerinden ışık almakta olup odalara bağlantılar bu alandan sağlanmaktadır.

Şekil 3. İncelenen konut yapısının cephe fotoğrafları

Kaynak: (Kişisel arşiv)

Kırsal mimaride, özellikle geleneksel evlerde kullanılan kapı ve pencerelerde ahşap doğrama kullanımı hem estetik hem de işlevsel açıdan önemli bir yer tutmaktadır. Ahşap doğrama, yapısal dayanıklılığı ve el işçiliği ile öne çıkarken, aynı zamanda kırsal yaşam tarzının doğayla olan yakın ilişkisini simgeleyen bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu tür yapılar, yerel iklim koşulları ve ekonomik şartlar göz önünde bulundurularak, yerel malzemelerle tasarlanmıştır. Ahşap, bu bağlamda, doğal ortamda bulunan ağaçlardan elde edilen malzeme ile hem işlevsel hem de görsel bir anlam taşır(Bektaş,1996).

Kapı ve pencere doğramaları genellikle el işçiliğiyle yapılmakta ve her biri yerel geleneklere göre şekillenmektedir. Ahşap doğrama, özellikle geleneksel Türk evlerinde önemli bir unsur olup, ahşap işçiliğinin detaylı ve zarif örneklerini sunmaktadır. Özellikle pencere doğramalarında, geniş ve derin pencerelerle iç mekâna doğal ışık girmesi sağlanırken, ahşap malzeme ısı yalıtımını destekleyerek mekânların ısıl konforunu arttırmaktadır. Şekil 4'te görüldüğü üzere yapıda kullanılan kapı ve pencere doğramalarında da ahşap malzeme kullanılmış olup süslemeden uzak yalın bir uygulama yapılmıştır. Bakımsız ve iklim şartları sebebiyle doğramalarda hasarlar ve doku kayıpları mevcuttur.

Anadolu'da geleneksel konut mimarisi örneklerinde kapılar ise genellikle ahşap malzemeden yapılmakta ve dekoratif öğeler içermektedir. Kapılar, geleneksel kırsal mimarinin fonksiyonel bir parçası olmanın ötesinde, aynı zamanda iç mekânın karakterini belirleyen birer sanat eseri gibi işlenmektedir. Kırsal mimaride kapıların ve pencerelerin kullanımı, sadece pratik bir

ihtiyaçtan öte, kültürel bir ifade biçimi de oluşturmaktadır. Konut sahibinin maddi imkânları, zevkleri ve dönemin, bölgenin mimari üslubu hakkında bilgiler vermektedir. İncelenen yapı örneğinde iç mekânda tek kanatlı ve dış mekânda çift kanatlı kapıları, seren ve kuşaklarla desteklenmiş pencerelerle uyumlu mavi renkte boyanmıştır. Kapılar mahremiyeti korumak adına içe açılır şekilde uygulanmıştır. Terk edilmiş yapının kapıları da hasarlı durumdadır (Şekil 4).

Kırsal mimaride iç mekânda yer alan ahşap dolaplar hem depolama amacıyla kullanılmakta hem de yaşam alanlarına özgün bir değer katmaktadır. Ahşap dolaplar, genellikle sade ancak işlevsel şekilde tasarlanmış olup, çoğunlukla el yapımı olmaktadır. Bu dolaplar, kırsal yaşamın ihtiyaçlarına göre şekillenmekte ve genellikle yerel marangozlar tarafından yapılmaktadır. Günümüzde sayıca oldukça az olsa da hala el işçiliğiyle uygulama yapılmaktadır. Boğazlıyan sivil mimarisi örneğinde odada bulunan ahşap dolap çift bölmeli ve iki kemerlidir. Depolama ve sergileme alanı olarak kullanım amacıyla yapılmıştır. Yapı genelinde kullanılan ahşap malzemeler gibi bakımsızlık sebebiyle yıpranmış durumdadır (Şekil 4).

Şekil 4. Konut yapısının iç mekânından görselleri

Kaynak: (Kişisel arşiv)

Ahşap dolaplar ve doğramaların kullanımı, kırsal mimarinin sürdürülebilirliğine de katkıda bulunmaktadır. Yerel malzemelerin kullanımı, taşıma maliyetlerini düşürmekte ve yapının çevreye olan etkisini minimize etmektedir. Bu unsurlar, kırsal mimarinin geleneksel ve doğayla uyumlu yapısını pekiştirmektedir. Bölgenin yerel malzemesinin ve el işçiliğinin kullanımı sürdürülebilir mimari ve doğal, geri dönüşümlü malzeme kullanımı açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen yapı örneğinde tavan uygulamaları Anadolu'daki süslemeli tavanlardan farklı olarak sade ahşap kirişleme sistemiyle yapılmıştır. Aşağıda yer alan Şekil 4'te görüldüğü üzere giriş kapısı üzerinde bulunan çatı altında da aynı uygulama yapılmış olup eşit aralıklı boyuna kirişler yerleştirilmiştir.

Şekil 5. Ahşap kirişleme tavan detay fotoğrafları

(a)

(b)

Kaynak: (Kişisel arşiv)

Yukarıdaki Şekil 3, 4 ve 5'te yer alan yapı tipolojisi genel olarak incelendiğinde çevresel faktörler ve bakımsızlık gibi nedenlerle duvarlar, pencere ve kapı doğramaları, çatı iskeleti ve döşemelerde hasarlar ve doku kayıpları mevcuttur. Bölge genelinde olduğu gibi kerpiç malzeme üzeri sıva uygulaması yapılan yapının iç ve dış cephelerinde sıva atıkları ve çatlaklar görülmektedir. Kapı ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmış olup süsleme ve üslup açısından oldukça sade bir uygulama yapılmıştır. Kapı üzeri aydınlatma penceresinde bitkisel motifli demir parmaklıklar bulunmaktadır. İç mekân depolama alanları ve niş dolaplarda ve boyuna kirişli tavanda da ahşap malzeme kullanılmıştır. Orta sofalı plan tipindeki yapıda, bölgede en sık kullanılan kerpiç, taş ve ahşap malzeme uygulamaları görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Geleneksel konut mimarisi örnekleri, bulundukları bölgenin kültürel ve coğrafi özelliklerini yansıtmaktadır. Endüstrileşme ve eğitim, sağlık, sosyal imkanlar gibi nedenlerle hızla artan kente göç sebebiyle kırsal yerleşim alanları terk edilmiştir. Terk edilen kırsal yerleşim alanlarının korunması yaklaşımına dair çalışmalar ülkemizde son yıllarda artış göstermektedir. Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği için kırsal mimari örneklerinin korunması ve

belgelenmesi önem taşımaktadır. Geçmiş dönem izlerini taşıyan kültürel simgeler olan bu yapılar, bulunduğu bölgelere farklı kültür ve medeniyetlere ait izler taşımaktadır. Bu bağlamda, her bir kırsal yerleşim, korunma sürecinde kendine özgü bir şekilde değerlendirilip analiz edilmelidir. Kırsal yerleşimlerin korunmasında çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu zorluklar, toplumsal beğenilerin değişmesi gibi toplumsal sorunlardan, eğitim, sağlık hizmetleri ve ekonomik nedenlerle kente göç edilmesine kadar geniş bir yelpazeye yayılmaktadır.

Kırsal mimaride tasarım öncelikle iç mekân gereksinimlerinden başlayarak dış yapısal özelliklere doğru bir gelişim süreci izlemektedir. Modern mimarlık anlayışında ise, bu durum genellikle formun, işlevi takip etmesi olarak tanımlanabilir (Kaprol, 2002). Ancak bunun bilinçli bir tercih olduğu söylenemez; aslında bu, doğal bir evrim olarak ortaya çıkmıştır. Yine de form ve dış yüzeylerin ihmal edilmediği de göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer bir ifadeyle, geleneksel Türk evleri yalnızca iç planlama değil, cephe tasarımı ve süslemeleriyle de kendine özgü bir yapıyı barındırmaktadır (Madran, 2005). Çalışma kapsamında geleneksel yapıların onarımını teşvik etmek ve sivil mimarinin korunarak yaşatılmasını sağlamak amacıyla Yozgat ilinin Boğazlıyan bölgesinde yer alan geleneksel evler üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Bölge genelinde, kagir ve ahşap çatıklı kerpiç dolgu gibi geleneksel mimari yapılar görülmektedir. Çoğunlukla tek veya iki katlı olan bu yapılar, betonarme binaların yaygınlaşmasıyla birlikte değer kaybetmiş ve terkedilmiştir.

Boğazlıyan kırsal konut yapısı, Yozgat ve çevresindeki yapı örnekleriyle malzeme ve plan tipleri açısından belirgin benzerlikler göstermektedir. Bu benzerlikler, bölgesel inşaat geleneklerinin ve yerel iklim koşullarının şekillendirdiği ortak bir mimari dilin varlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, yapıların malzeme kullanımı ve plan tiplerinin, bölgeye özgü ekonomik, kültürel ve çevresel faktörlerle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, yerel yapı tarzlarının korunması, bölgenin tarihsel ve kültürel kimliğini yaşatmanın yanı sıra, sürdürülebilir kalkınma için de önemli bir potansiyel taşımaktadır. Dolayısıyla, incelenen konut yapısının, Yozgat ve çevresindeki benzer yapılarla olan ilişkisi, yerel mimarinin evrimi ve sürdürülebilirlik perspektifinden önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Çalışmada sivil mimari örneklerinin mevcut durumunun kaydedilmesi amacıyla, yazılı ve sözlü kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında, rölöve çizimleri ve fotoğraflar aracılığıyla belgeleme çalışmaları yapılmıştır. Bu araştırma, çevresel etmenler, iklim değişiklikleri ve bakım eksiklikleri nedeniyle kullanılmaz hale gelen sivil yapıları yeniden işlevlendirmek amacıyla yapılacak diğer çalışmalara temel oluşturacaktır. Geleneksel konut mimarisi üzerine gerçekleştirilen betimleyici çalışmaların, kültürel mirasın korunmasında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Geçmiş ile gelecek arasındaki kültürel kimliği güçlendirmede etkili olan sivil mimari örneklerinin korunabilmesi için halkın bilinçlendirilmesi ve sürdürülebilir koruma yaklaşımlarının desteklenmesi büyük bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, incelenen yapının

sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, bölgenin kültürel kimliğini yansıtan unsurların sergilendiği bir kültür evi olarak kullanılması önerilmektedir. Bu öneri hem yerel halkın kültürel mirasını koruma amacını taşıırken, hem de modern kullanım ihtiyaçlarını karşılayacak bir işlevsel alan yaratmayı hedeflemektedir. Kültür evi, bölgenin tarihsel ve kültürel değerlerini ziyaretçilere aktarma işlevi görmekle birlikte, toplumsal bir buluşma noktası olarak da önem kazanmaktadır. Ayrıca, bu tür bir kullanım, çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik kalkınma arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik stratejik bir yaklaşım sunmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu yapının gelecekteki fonksiyonu, sadece estetik bir değer değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan da büyük bir katkı sağlayacaktır. Geleneksel konutların korunarak gelecek nesillere aktarılabilmesi, ancak içindeki yaşamın sürekliliği sağlanarak mümkün olabilir. Bu yaşamın devamını sağlayabilmek için, öncelikle kullanıcıların güncel ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması gereklidir. Bununla birlikte, korumayla kullanım arasındaki dengeyi doğru bir şekilde kurmak da bu sürecin başarısı için kritik bir faktördür.

Kaynakça

- Akgün, T. (2013). *Kırsal mimari mirasın korunması bağlamında Bayburt kırsal geleneksel evi* (Yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. <https://tez.yok.gov.tr>
- Ballice, G. (2004). İzmir kent kimliği oluşum sürecinin konut yapıları üzerinden incelenmesi. *Ege Mimarlık*, 4, 4-52.
- Batur, A. R. (Ed.). (2007). *Modern olmak: Bir Cumhuriyet mimarlığı arayışı*. Modern Türk Mimarlığı. Ankara: TMMOB
- Bektaş, C. (1996). *Türk evi*. YEM Yayınları.
- Elagöz Timur, B., Kevseroğlu Durmuş, Özlem, & Baturayoğlu, N. (2018). *Gesi Vadisi Üzerinden Kültürel Sürekliliğinin Belgelenmesi ve Değerlendirilmesi: Kayseri, Mancusun (Yeşilyurt) Mahallesi*. Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, (II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul), 651–662.
- Eldem, S. H. (1993). *Türk evi ve biz*. Türkiye Tarihi Evleri Koruma Derneği Kültür Yayınları.
- Eravşar, O. O. (Ed.). (2004). *Tokat tarihi su yapıları - hamamlar*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Eres, Z. (2006). Türkiye’de geleneksel köy mimarisini koruma olasılıkları. *Ege Mimarlık*, (92), 8-13.
- Güler, K. (2016). *Türkiye’de nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için bir yöntem önerisi: Ödemiş-Lübbey Köyü örneği* (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Gültekin, M. (2016). Geleneksel Antakya konutlarında ahşap kullanımı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 233-247.

- Hasol, D. (2008). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. YEM Yayınları.
- Kaprol, T. (2002). Cumalıkızık'da yaşayan halk mimarisi. İçinde 1. *Bursa Halk Kültürü Sempozyumu Bildiri Kitabı* (Cilt 1, ss. 285-291). Uludağ Üniversitesi Yayını.
- Korkmaz, E., & Zafer, M. A. (2015). Kemaliye ve çevre yerleşmelerinde yer alan geleneksel konutlarda yerel bilgi ve deneyim kullanılarak uygulanan koruma müdahalelerinin değerlendirilmesi. *Megaron*, 10(4), 494-502.
- Köse, C. (1994). *Boğazlıyan'ın 1 Numaralı Şer'iyye Sicili, H.1306-1321/M.1888-1903* (Yüksek lisans tezi,). Gazi Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Kuban, D. (1995). Türk evi geleneği üzerine gözlemler. *Türk İslam Sanatı Üzerine Denemeler* (ss. 123-150). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Madran, E., & Özgönül, N. (2005). *Tarihi ve doğal değerlerin korunması*. TMMOB Mimarlar Odası Yayını.
- Tali, Ş. (2010). *Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2), 61-85.

Kentlerde Akıllı Kent Uygulamaları ve Mekânsal Etkilerinin İncelenmesi: İzmir Bornova Örneği

*Examining Smart City Applications and Their Spatial Impacts in Urban Areas:
The Case of Bornova, İzmir*

Halil TOPÇU¹

Hilmi Evren ERDİN²

ÖNE ÇIKANLAN	- İzmir'in merkez ilçeleri arasında yer alan Bornova, "akıllı kentleşme" konusunda ön plana çıkmaktadır. - Akıllı kentleşme yaklaşımı her il ve ilçede kentin stratejileri ve kaynakları doğrultusunda farklı konuları ele almaktadır. - Akıllı kent uygulamaları, kentsel yaşam ve toplumun farklı kesimleri üzerinde çeşitli etkiler oluşturmaktadır.
HIGHLIGHTS	- Among the central districts of İzmir province, Bornova district stands out in terms of "smart urbanization" - The smart urbanisation approach addresses different issues in each province and district in line with the strategies and resources of the city. - Smart city applications have different impacts on urban life and on different segments of society.
ÖZ	21. yüzyılda teknoloji ve dijitalleşmenin etkisiyle akıllı ve sürdürülebilir kentleşme yaklaşımları önem kazanmıştır. Bu yaklaşımlar, mevcut ve planlanan yerleşimler için kaliteli ve yenilikçi kentsel hizmetler sunmayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmada, akıllı kentleşme sürecinde uygulamaların rolü ve mevcut etkileri irdelenmektedir. Nesnelerin İnterneti (IoT) uygulamalarının aydınlatma, trafik yönetimi, atık toplama ve güvenlik gibi kentsel altyapı ve hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik potansiyeli, saha ve dijital veri analizleriyle değerlendirilmiştir. İzmir'in Bornova ilçesi Kazımdirik Mahallesi'nde yürütülen saha araştırmalarında, GPS ve Google Earth gibi coğrafi bilgi sistemleri kullanılarak toplanan veriler ".kml" formatında ArcMAP/ArcGIS yazılımı ile analiz edilerek mekânsal inceleme gerçekleştirilmiştir. Çalışma bulguları, akıllı kent uygulamalarının kentsel yaşam kalitesini ve verimliliği olumlu yönde etkilediğini ortaya koyarken, altyapı, finansal kaynaklar ve veri gizliliği gibi kritik faktörlerin önemini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, akıllı kent uygulamalarının başarılı bir şekilde uygulanabilmesi, sosyal kapsayıcılık, altyapı, sermaye ve veri gizliliği unsurlarına bağlıdır. Kent yönetimleri, teknoloji sağlayıcıları ve toplumun aktif iş birliği, bu projelerin sürdürülebilirliği ve etkinliği için kritik bir öneme sahiptir. Çalışma, akıllı kent uygulamalarının kentsel yönetiminde veri odaklı karar alma süreçlerini güçlendirdiğini ve kentlerin dirençliliğini artırdığını ortaya koymaktadır.
ABSTRACT	In the 21st century, smart and sustainable urbanisation approaches have gained importance with the impact of technology and digitalisation. These approaches aim to provide quality and innovative urban services for existing and planned settlements. In this context, this study examines the role and current effects of applications in the smart urbanisation process. The potential of Internet of Things (IoT) applications for improving urban infrastructure and services such as lighting, traffic management, waste collection and security is evaluated through field and digital data analyses. In the field surveys conducted in Kazımdirik neighbourhood of Bornova district of İzmir, the data collected using geographical information systems such as GPS and Google Earth were analysed with ArcMAP/ArcGIS software in '.kml' format and spatial analysis was carried out. While the findings of the study reveal that smart city applications positively affect urban quality of life and productivity, they emphasise the importance of critical factors such as infrastructure, financial resources and data privacy. In conclusion, the successful implementation of smart city applications depends on social inclusion, infrastructure, capital and data privacy. The active co-operation of city governments, technology providers and the community is critical for the sustainability and effectiveness of these projects. The study reveals that smart city applications strengthen data-driven decision-making processes in urban governance and increase the resilience of cities.
Atıf (Citation):	Topçu, H. ve Erdin, H. E. (2025). Kentlerde akıllı kent uygulamaları ve mekânsal etkilerinin incelenmesi: İzmir Bornova Örneği, <i>Urban 21 Journal</i> , 3(1), 64-101

¹ (Sorumlu Yazar), Şehir Plancısı, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, halil.topcu2001@hotmail.com, ORCID: 0009-0009-3366-179X

² Prof. Dr., İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi, evren.erdin@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3350-8930

Giriş

Teknoloji ve yaşam standartlarındaki hızlı değişim, kent planlama yaklaşımlarını etkileyerek sosyal refah, yaşam kalitesi, çevre bilinci, sürdürülebilirlik, inovasyon ve teknoloji gibi kavramlarının, modern kent planlama yaklaşımlarıyla uyumlu olmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, "Akıllı Kent" konsepti, yenilikçi kent planlama yaklaşımlarının bütünleştiği, çevre, ulaşım, ekonomi, yönetim, insan ve yaşam hususlarını ele alan kapsamlı bir çerçeve olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de akıllı kent planlaması, 2016-2017 yıllarından itibaren uygulanmaya başlanmış olup (Akıllı Şehirler Portalı [ASP], 2024), bu süreç kentsel yaşam üzerinde işlevsel anlamda olumlu etkiler yaratırken kamu açısından çeşitli olumsuz algılara neden olmuştur (Praharaj, 2018; Rathore, 2016). Gelişen teknoloji ve dijitalleşmenin kent yaşamına olan olumlu ve olumsuz etkisi sebebiyle akıllı kent uygulamalarının mekânsal etkilerinin irdelenerek kent için en uygun kararların verilmesi gerekmektedir (Harrison vd., 2010; Partigöç, 2023).

Akıllı kent uygulamalarının kentsel yaşam ve mekânsal etkileri, literatürde geniş bir yer tutmaktadır. Ancak, küresel ölçekte yapılan çalışma sonuçlarının, yerel bağlamdaki etkileriyle ne kadar örtüştüğü henüz yeterince incelenmemiştir. Çalışmada, Türkiye'nin önemli kentlerinden olan İzmir'in merkez ilçelerinde, akıllı kent uygulamalarının etkilerini değerlendirerek, yenilikçi kent planlama yaklaşımlarına referans sağlayacak çıkarımlar sunulması hedeflenmiştir. İzmir/Bornova özelinde gerçekleştirilen saha araştırmaları ve analizlerle, bu teknolojilerin kentsel ve mekânsal etkileri, uygulanabilirliği ve kent planlama süreçlerine dahil ederken dikkat edilecek hususların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Akıllı kent uygulamalarının tespiti için saha araştırmalarıyla birlikte, GPS ve coğrafi bilgi sistemleri (CBS) kullanılarak veri toplanmıştır. Toplanan veriler, ".kml" formatında ArcMAP/ArcGIS programları ile analiz edilmiştir. Ayrıca, Türkiye ve küresel ölçekteki akıllı kent uygulamaları incelenerek, İzmir'deki uygulamaların değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çalışmanın detaylı incelemeleri, Bornova/Kazımdirik Mahallesi ile sınırlı olmakla birlikte, akıllı kent uygulamalarının sürekli değişimi nedeniyle bulgular zamanla farklılaşabilmektedir. Elde edilen sonuçlar, kent yönetimlerine akıllı kentleşme sürecinde yol gösterici öneriler sunmaktadır.

Akıllı kent uygulamalarının kentsel mekânı yaşanabilir, erişilebilir ve sürdürülebilir kılma potansiyeli, bu araştırmada elde edilen bulgularla teyit edilmiştir. Ancak bu uygulamalar, eş zamanlı olarak sosyo-ekonomik dönüşümleri de tetiklemektedir. İzmir'deki, özellikle Bornova ve Kazımdirik Mahallesi'ndeki uygulamalarda, uygulamaların yaşam kalitesini artırma ve kentsel fonksiyonları düzenleme kapasitesine sahip olmakla birlikte, altyapı yetersizlikleri ve finansal kısıtlamalar bu potansiyelin tam olarak gerçekleşmesini engellediği tespit edilmiştir (İzmir Kalkınma Ajansı, 2025; İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2022). Bu bağlamda, akıllı kent projelerinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için, sosyal kapsayıcılık, altyapı, sermaye, veri güvenliği ve teknolojik çözümlerin uzun vadeli uyumu gibi faktörleri dikkate alan dengeli bir

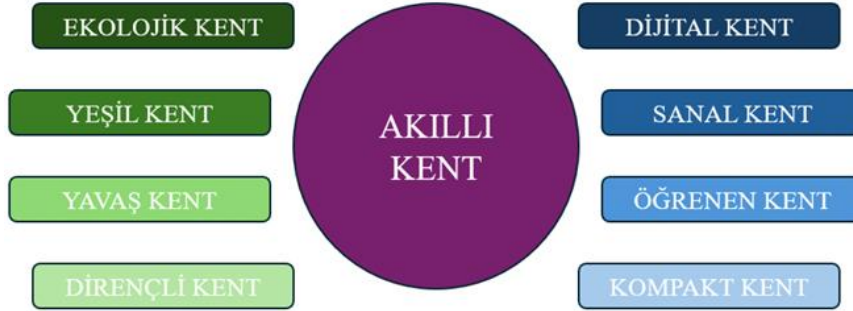
yaklaşım izlenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak akıllı kent uygulamaları, kentsel ve mekânsal etkileri incelendiğinde, verimliliği, sürdürülebilirliği ve yaşanabilirliği arttıran modern kentler oluşturmaktadır. Bu uygulamaların etkin bir şekilde kentsel mekâna uygulanması, kent yönetimleri, teknoloji sağlayıcıları ve toplumun iş birliği ile mümkün olmaktadır.

1. Kavramsal çerçeve

20. yüzyılın ikinci yarısında kırsaldan kente göç, sanayileşmenin ve kentleşme sürecinin gelişimi alanında olumlu etkiler yaratırken, yaşam kalitesi, kent ve insan sağlığı üzerinde olumsuz etkiler de doğurmuştur. Kentlerin, nüfus kapasitesini aşması, nüfus yoğunluğu, altyapı, sağlık ve sosyal sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlara yanıt olarak, insanları bilinçlendirmeyi, sağlıklı bir çevre sağlamayı, kentsel yükü dağıtmayı, ulaşım sürelerini kısaltmayı ve kentsel bilgileri veri tabanında sunmayı amaçlayan yenilikçi kent planlama yaklaşımları geliştirilmiştir (Ulubaş Hamurcu, 2023).

Geliştirilen yenilikçi kent planlama yaklaşımları, "Akıllı Kent" kavramı altında ele alınmıştır. Akıllı kentler, teknolojiyi kullanarak çeşitli sorunlara çözüm üreten ve farklı ihtiyaçlara cevap veren kentlerdir (Lee vd., 2015; Haleboua, 2020). Akıllı kentler, sadece teknolojik değil, aynı zamanda afetlere duyarlı, ekolojik, öğrenen veya yavaş kentler gibi farklı disiplinlerin bir araya geldiği yaklaşımları içermektedir. Akıllı kent kavramını destekleyen bazı kentleşme yaklaşımları aşağıda yer alan Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1. Akıllı kent kümeleri

Kaynak: Hantaş, 2024.

Yukarıdaki Şekil 1'de sunulan kentleşme yaklaşımlarının bir kısmı, 'akıllı kent' kavramından önce de uygulanan geleneksel kent planlama yaklaşımlarındandır. Bu nedenle, yenilikçi planlama yaklaşımlarının temeli, planlamanın ortaya çıktığı 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Zamanla teknolojik gelişmelerin ulaşım ve altyapı planlarını etkilemesiyle kentlerin gelişiminde önemli değişimler yaşanmıştır. Bu değişimler, 2007 yılında Stockholm'ün "Avrupa'nın Yeşil Başkenti" temalı ödül sunumuyla birlikte "akıllı kent" kavramının literatüre girmesine zemin hazırlamıştır (Caragliu vd., 2011; Chourabi vd., 2012; Ivanova, 2021). Günümüzde akıllı kentler,

sürekli gelişen, kendini yenileyen, yenilikçi planların uygulandığı ve farklı disiplinlere hizmet edebilen esnek yapılar olarak tanımlanmaktadır (Moir vd., 2014; Kılınç, 2019; Bilici, 2019).

Akıllı kentlerin temel amacı, kentteki ve gelecekte oluşabilecek sorunları tespit ederek, bunlara sistematik çözümler üretmektir. Bu çözümler, fiziksel, ekolojik, sosyal, toplumsal ve dijital planlama yaklaşımlarını uyumlu hale getirerek, kentteki kurumlar arası etkileşimi artırıp, bütünleşmiş hizmetler sunmaktadır. Kısacası, akıllı kentler sorunları önceden tespit edip bütüncül çözümler üreterek yaşam kalitesini artırmayı hedeflemektedir (Bottey vd., 2012; Nam, 2011; Zuiderveen, 2014; Albino, 2015). Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına (2019) göre akıllı kentler; paydaş iş birliğiyle hayata geçirilen, yeni teknolojileri ve yenilikçi yaklaşımları kullanan, veri ve uzmanlığa dayalı, gelecekteki sorunları öngörerek çözümler üreten, daha yaşanabilir ve sürdürülebilir kentlerdir (ÇŞB, 2019).

Akıllı kentler, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak şehir yönetimini daha verimli hale getirmektedir. Bu durum, verimlilik, enerji tasarrufu, atık yönetimi ve ulaşım gibi alanlarda iyileştirmeler sağlayarak çevresel sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda akıllı kentler, ekonomik büyümeyi desteklemekte ve sosyal katılımı arttırmaktadır. Bu nedenle, akıllı kentler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilir kalkınma, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun tanımına göre, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini tehlikeye atmadan günümüz ihtiyaçlarını karşılamak anlamındadır. Bu kavram, ekonomik büyüme, sosyal adalet ve çevrenin korunması arasında bir denge kurmayı amaçlayan bir kalkınma modelini temsil etmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, yalnızca bugünün değil, gelecek nesillerin de refah seviyesini ve yaşam kalitesini güvence altına almayı hedeflemektedir (WCED, 1987). Bu bağlamda, Şekil 2'de de görüldüğü gibi, doğal kaynakların korunması, çevre kirliliğinin azaltılması, sosyal eşitsizliklerin giderilmesi ve ekonomik büyümenin sürdürülebilir bir şekilde sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın temel hedeflerindendir. Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma hedefleri, akıllı kentleşme ile birlikte ele alınabilmektedir.

Şekil 2. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri

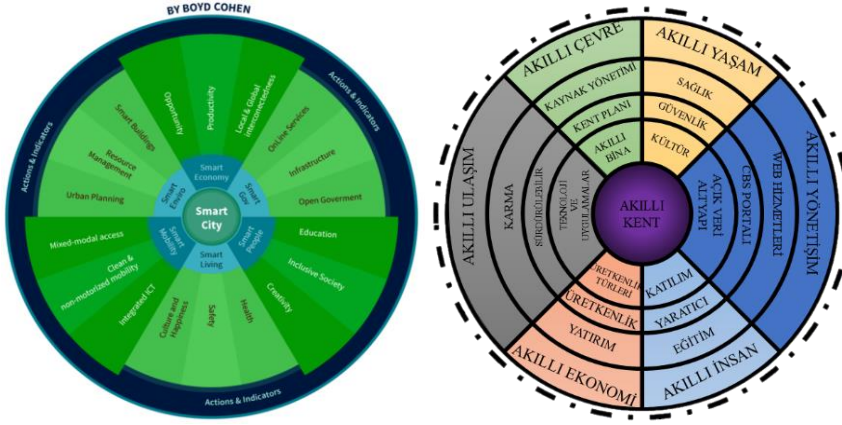

Kaynak: Türkiye Belediyeler Birliği, 2021.

Akıllı kentleşmenin de temel hedeflerinden olan ve yukarıdaki Şekil 2’de gösterilen bu hedeflerden 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14 ve 17 numaralı hedefler, Türkiye akıllı kentleşme stratejilerinin ve akıllı kent vizyonunun belirlenmesinde öncelikli olarak ele alınmaktadır. Yerel yönetimlerin akıllı dönüşümünde temel hedefler, iklim değişikliğiyle mücadele, erişilebilir ve temiz enerji kaynaklarının kullanımı, sanayi ve altyapı alanında yenilikçilik, sürdürülebilir kent yaşamı ve kentsel alanları olarak belirlenmiştir (Mirghaemi, 2019). Bu hedefler paralelinde geliştirilen projeler, örnek alanlar öncelikli olacak şekilde kent ve bölge geneline uygulanmaktadır.

Türkiye’nin akıllı kent vizyonu ve stratejisinde de de görüldüğü üzere, akıllı kentler farklı disiplinlere hizmet ettiği için küresel kabul edilen bir tanıma sahip değildir. Boyd Cohen, bu soruna çözüm olarak, “bir kentin akıllı kent düzeyini belirleyebilmek ve tespit edilebilmek için, çevre, ulaşım, ekonomi, yönetim, insan ve yaşam olmak üzere altı ana başlıkta” incelenebileceğini belirlemiştir. Dolayısıyla Boyd Cohen, aşağıdaki Şekil 3’te gösterilen ve akıllı kentlerin gelişimine de referans olan “Smart City Wheel” (Cohen, 2012) kavramını akıllı kent literatürüne katmıştır. Bu bağlamda akıllı kentler, çevreye, ulaşım ve altyapısına, ekonomiye, yönetim ve sistemlerine, insanlığa ve insan yaşamına hizmet edip kolaylaştıran kentler olarak incelemelere tabi tutulmuştur. Akıllı kent ve kentleşme adına büyük bir gelişim olarak görülen bu “Akıllı Kent Tekerleği”, gün geçtikçe gelişmiş, detaylandırılmış, ülkelerin birbirinden farklı ulusal vizyon ve stratejik hedefleri doğrultusunda farklılık göstererek çok geniş ve kapsamlı hale gelmiştir (Erdem 2019).

Şekil 3. Akıllı kent bileşen tekerleği

Kaynak: (I. Şekil: (Cohen, 2014); II. Şekil: (Yazarlar tarafından üretilmiştir.)).

Literatür çalışmalarında tespit edilen akıllı kent tekerleğine göre sistematik bir şekilde altı ana başlık ve yirmi alt başlık dahilinde incelenen akıllı kent bileşenleri aşağıda detaylı olarak açıklanmıştır. (Cohen, 2014).

- Akıllı çevre: Kentlerin çevreye duyarlı ve ekolojik bir yaklaşım sergilemesini savunmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı gibi unsurlar bu bileşenin önemli parçalarıdır.
- Akıllı ulaşım: Ulaşım altyapısının güvenli, analiz edilebilir, hızlı ve konforlu olmasını hedeflemektedir. Ulaşımın kolay ve hızlı olması, trafik sorunlarının tespit edilip çözülmesi gibi konular bu bileşenin odak noktasıdır.
- Akıllı ekonomi: Kentin ürettiği ve hizmet sağladığı sektörlerin gelişmesini, bu sektörlerle yönelik projelerin ve yatırımların olmasını desteklemektedir. Kentin ekonomik bağlantılarının güçlendirilmesi de bu bileşenin önemli bir unsurudur.
- Akıllı yönetim: Kent bilgilerinin dijital ortamda işlenip kamuoyuna sunulmasını, web hizmetlerinin varlığını ve kaliteli bir internet altyapısının olmasını savunmaktadır. Coğrafi bilgi sistemi portalları ve açık veri portalları gibi uygulamaların kullanımı da bu bileşenin önemli bir parçasıdır.
- Akıllı insan: Yaşam kalitesini ve kent sağlığını olumlu etkileyen eğitimlerin, kentle bütünleşmesi ve aidiyeti sağlayacak faaliyetlerin olmasını desteklemektedir. Katılımcı toplum ve uzmanların önerileriyle sorunların çözülmesi de bu bileşenin önemli bir unsurudur.
- Akıllı yaşam: Teknolojinin hayatın her alanında kullanılmasını savunmaktadır. Sağlık uygulamaları (çevrimiçi randevu, reçete vb.), güvenlik uygulamaları (kameralar, biyometrik veriler) ve turizm uygulamaları (çevrimiçi turizm sayfaları) bu bileşenin örnekleridir.

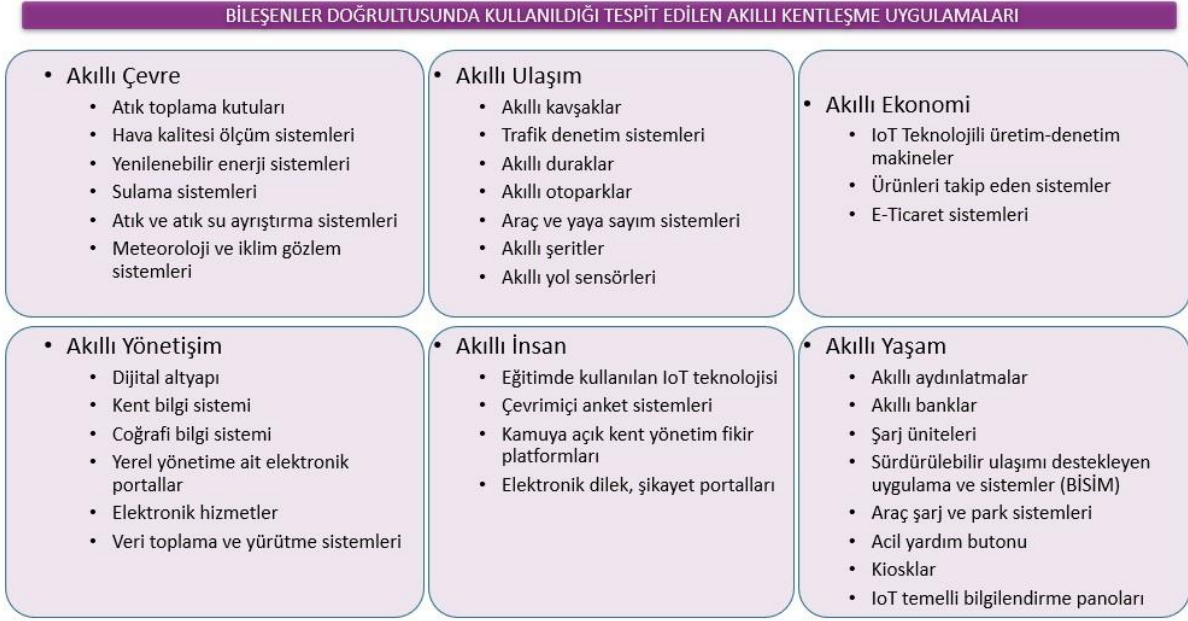
Akıllı kent projeleri, mevcut kentlere akıllı kentsel donatı ve uygulamaların eklenmesi yoluyla, kentlerin akıllı kentleşme sürecine dahil edilmesini amaçlamaktadır. Bu projelerin stratejilerinden biri, parklar, yeşil alanlar, eğitim ve sağlık tesisleri gibi kentsel mekânlardaki teknik donatıların teknolojik, dijital ve sürdürülebilir hale getirilerek akıllı donatıların

oluşturulması ve kent gelişiminin hızlandırılmasıdır (Sabah, 2022; Güvendik, 2016). Akıllı kentler, küresel çapta uygulanan ve yaygın etkisi yüksek projelerdir. Dünya ülkeleri, ulusal strateji ve hedefleri doğrultusunda akıllı kentleşme faaliyetleri yürütmektedir. Bu bağlamda, kentsel mekânlardaki akıllı kent uygulamaları, “Smart City Wheel” (Şekil 3) çerçevesinde incelenmektedir.

Akıllı kent uygulamaları IoT teknolojisi üzerine geliştirilmiş projelerden oluşmaktadır. IoT teknolojisi ise “Internet of Things”, yani “Nesnelerin İnterneti” anlamına gelmektedir. IoT teknolojisi, fiziksel nesnelerin internet aracılığıyla iletişim kurması ve veri alışverişi yapmasını sağlayan bir modeldir (Robinson, 2016 ; Vanolo, 2016). IoT teknolojisi, sensörler, aktüatörler ve yazılımlar aracılığıyla veri toplanmasını, iletilmesini ve analiz edilmesini mümkün kılmaktadır. Bu teknoloji, otomasyon ve gelişmiş karar verme süreçleri için fırsatlar sunarak fiziksel dünyayla etkileşimi arttırmaktadır (Robinson, 2016). Ancak, veri tabanlı bir sistem olması nedeniyle kişisel veri gizliliği konusunda olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu olumsuzlukları gidermek amacıyla, 2011-2012 yıllarında “Blockchain” teknolojisi ile IoT bütünleşmiştir. Blockchain, veri kayıtlarını değiştirilemez bir şekilde saklayan bir yazılım türüdür (Stornetta, 1991; Şen, 2020).

Blockchain, verilerin dijital ortamda, ardı ardına blok zincir gibi dizilip kaydedildiği ve şifrelenerek güvence altına alındığı bir sisteme sahiptir (OCI, 2024). Blockchain, merkezi ve açık olmayan kayıt sistemi, verileri kurcalanmasını, çalınmasını, kopyalanmasını önlemekte ve yetkisiz değişikliklere karşı dayanıklı hale getirerek güvenliği sağlamaktadır. Ek olarak, IoT cihazlarının kimliğini ve ağ içinde değiştirilen verilerin bütünlüğünü doğrulamak için dijital imzalar ve karma kodlama teknikleri kullanılmaktadır (Stornetta, 1991). Genel anlamda Blockchain sistemi, Nesnelerin İnterneti teknolojisi ile bütünleşmesini güvence altına almak, içindeki veri ve işlemlerin gizliliğini, bütünlüğünü ve kullanılabilirliğini sağlamak için teknik önlemlerin kombinasyonlarını içermektedir (Şen, 2020). Blockchain özellikli IoT sistemleri, sağlam güvenlik kontrollü uygulamalar sayesinde riskleri ve güvenlik açıklarını azaltmakta, ağ üzerinden birbirine bağlı nesne ve verilerin arasında güvenilir, esnek bağlantı sağlamayı amaçlamaktadır (Şen, 2020; Sheth, 2017; Townsend, 2013). Bu çalışmada Blockchain teknolojisi, “güvenlik tehditlerine önlem olarak geliştirilen yazılım” statüsünde ele alınmıştır.

Çalışmada belirlenen ve akıllı kentlerin 6 bileşeni kapsamında tespit edilen uygulamalar, akıllı kent bileşenleri olan çevre, ulaşım, ekonomi, yönetim, insan ve yaşam çerçevesinde incelenerek aşağıda yer alan Şekil 4’te toplu ve ayrıntılı olarak sunulurken şeklin ardından açıklanmıştır.

Şekil 4. Akıllı kent bileşenlerinin kapsamı

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Akıllı çevre bileşeni kapsamında uygulamalar yenilenebilir enerji üretim sistemleri, sulama sistemleri, hava kalitesi ölçüm sistemleri, atık toplama ve yönetim sistemleri, meteoroloji gözlem sistemleri, bina teknolojileri ve dikey yeşil alan sistemleri olarak incelenmektedir (ÇŞB, 2023; Zuiderveen Thoenes, 2014). Bu bütünleşmiş sistemler, kentsel alanlarda çevresel sürdürülebilirliği ve yaşam kalitesini artırmak için tasarlanmaktadır.

Akıllı ulaşım bileşeni kapsamında uygulamalar akıllı kavşaklar, trafik denetim sistemleri, akıllı duraklar, akıllı otoparklar, araç ve yaya algılama sistemleri, akıllı şeritler ve akıllı yol sensörleri olarak incelenmektedir (ÇŞB, 2023). Bu bütünleşmiş sistemler, kentsel ulaşımın daha akıcı, güvenli ve sürdürülebilir hale gelmesine katkıda bulunmaktadır.

Akıllı ekonomi bileşeni kapsamında uygulamalar IoT teknolojili üretim sistemleri, ürünleri takip eden sistemler ve e-ticaret sistemleri olarak incelenmektedir (ÇŞB, 2023). Bu bütünleşmiş sistemler, üretimde makine ve cihazları internet üzerinden bağlanarak veri alışverişine, envanter takibine, tedarik zinciri yönetimine ve çevrimiçi satış imkanına katkı sağlamaktadır.

Akıllı yönetim bileşeni kapsamında uygulamalar dijital altyapı, açıkveri portalı, coğrafi bilgi sistemi (CBS), kent bilgi sistemi (KBS), elektronik portallar ve veri toplama/yürütme sistemleri olarak incelenmektedir (ÇŞB, 2023; Peris-Ortiz, 2016). Bu bütünleşmiş altyapı, kentsel hizmetlerin verimliliğini artırmayı ve vatandaş katılımını desteklemeyi amaçlamaktadır.

Akıllı insan bileşeni kapsamında uygulamalar eğitimde kullanılan IoT teknolojisi, çevrimiçi anket sistemleri, kamuya açık kent yönetim fikir platformları ve elektronik dilek, şikâyet portalları olarak incelenmektedir (ÇŞB, 2023; Komitov vd., 2019). Bu bütünleşmiş sistemler, eğitimde erişilebilirliği artırırken, yönetimde şeffaflığı ve katılımı desteklemektedir.

Akıllı yaşam bileşeni kapsamında uygulamalar aydınlatma sistemleri, kamuya açık Wi-Fi bağlantı noktaları, akıllı bağlantı altyapısı, akıllı sayaçlar, interaktif kentsel sanat enstalasyonları, kentte iz projeleri, akıllı parklanma sistemleri, park içi faaliyet sistemleri, akıllı banklar, akıllı duraklar, akıllı levha/bilgi panoları, modüler sokak mobilyaları, topluluk katılım faaliyetleri, sağlık ve wellness teknolojileri, kamera ve video sistemleri ve kente altyapısına eklenmiş acil durum sistemleri olarak incelenmektedir (Batty vd., 2012; Joseph vd., 2023; Nam vd., 2011). Bu bütünleşmiş sistemler, kentsel yaşam kalitesini artırmayı ve güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışmada, nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Öncelikle, akıllı kentleşmenin kavramsal çerçevesi oluşturulmuş, ardından araştırmanın örneklemi olarak belirlenen İzmir'in merkez ilçeleri (Balçova, Bayraklı, Bornova, Buca, Çiğli, Gazimir, Güzelbahçe, Karabağlar, Karşıyaka, Konak ve Narlıdere) üzerinde saha araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Bu ilçelerde yürütülen akıllı kent uygulamaları kapsamında, GPS destekli cihazlar ve veri işleme süreçleri analiz edilmiştir. Ayrıca, İzmir'de akıllı kentleşme alanında öne çıkan Bornova ilçesi özelinde detaylı değerlendirmeler yapılmıştır.

Bornova ilçesinde yürütülen akıllı kent uygulamaları incelendiğinde, dijital ortamda gözlemlenen veriler doğrultusunda uygulamaların sayısal yoğunluk ve çeşitlilik açısından kümелendiği alt bölgenin Kazımdirik Mahallesi olduğu belirlenmiştir. Bu mahalle, akıllı kent bileşenlerinin en yoğun biçimde kullanıldığı 2. pilot bölge (örnek alan) olarak tespit edilmiştir.

Çalışmanın kapsamı, mevcut akıllı kent uygulamalarının Bornova ilçesi Kazımdirik Mahallesi'nde olan etkilerini değerlendirmek ve bu teknolojinin kent planlama süreçlerine nasıl uygulanabileceğini açıklamaktır. Bu sebeple, Bornova ilçesi Kazımdirik Mahallesi'nde gerçekleştirilen GPS ve coğrafi bilgi sistemleri (CBS) uygulamalarına aktarılan veriler ve saha araştırmaları analiz edilerek, akıllı kentler ve mekânsal planlama stratejileri için bir sentez çalışması oluşturulmuştur.

Veriler, saha araştırmaları kapsamında GPS ve CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) uygulamaları kullanılarak dijital ortamda (ArcGIS/ArcMAP) konumsal ve vektörel veri formatında (KML dosya formatında) Haziran 2024 – Ocak 2025 tarihleri arasında toplanmıştır. Verilerin elde edildiği kaynaklar ve kullanılan platformlar Tablo 1'de sunulmuştur. Akıllı kent uygulamalarının GPS destekli cihazlar aracılığıyla tespit edilmesi ve veri işleme süreçlerinin tamamlanmasının ardından elde edilen bu veriler, çalışma süresince akıllı kent uygulamalarının sayısal analizlerinde temel kaynak olarak kullanılmıştır.

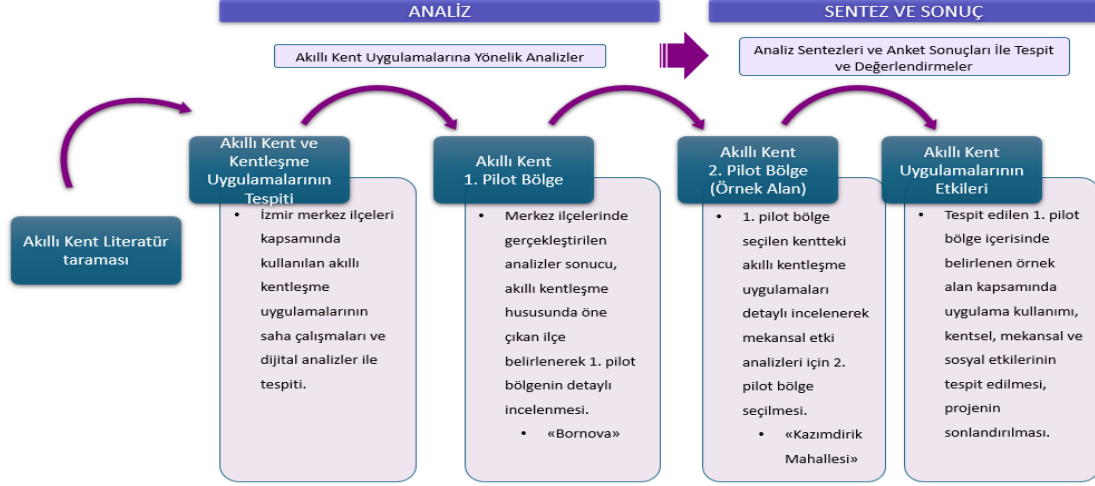
Tablo 1. Veri kaynak bilgisi

VERİ	VERİ TÜRÜ	VERİ FORMATI	TAHSİL EDİLDİĞİ KURUM (KAYNAK)	VERİ ALINMA TARİHİ	TAHSİL EDİLME SEBEBİ
Akıllı Kent Tanımı Ve Değerlendirmesi	Nitel Veri (Metin)	.pdf uzantılı dijital metin (Makale, Araştırma Projeleri)	İnternet sitesi (DergiPark, Google Scholar, Microsoft Academic)	Mart 2024 – Haziran 2024	Literatür ve küresel uygulama projelerinin belirlenmesi
Akıllı Kentleşme Projeleri	Nitel Veri (Metin)	.pdf uzantılı dijital metin (Makale, Araştırma Projeleri)	İnternet sitesi (DergiPark, Google Scholar, Microsoft Academic)	Mart 2024 – Haziran 2024	Literatür ve küresel uygulama projelerinin belirlenmesi
İzmir Akıllı Kentleşme Projeleri	Dijital Görüntü Verisi	.jpeg uzantılı görüntü ve açıklama metni verisi	İnternet Sitesi (Akıllı Şehirler Portalı)	Temmuz 2024	Akıllı kent proje tespiti
			İnternet Sitesi (İzmir Büyükşehir Belediyesi Proje Haber Sayfası)	Temmuz 2024	Akıllı kent uygulama tespiti
			İnternet Sitesi (İzmir İnovasyon ve Teknoloji Anonim Şirketi)	Kasım 2024	Akıllı durak ve teknolojik donatı tespiti
			İnternet Sitesi (İZTEK Facebook Paylaşımı)	Kasım 2024	Akıllı teknolojik donatı tespiti
			İnternet Sitesi (Savron Smart Media Resmî Sitesi)	Aralık 2024	Akıllı pano ve levha tespiti
Bornova ve Kazımdirlik Mahallesi Akıllı Kentleşme Projeleri	Türetilmiş Veri (Nitel Veri Paralelind e Türetilmiş Mekânsal Veri)	.kml, .lyr, .shp uzantılı sözlü ve .pdf uzantılı metin veri paralelind e türetilmiş coğrafi konum tanımlı mekânsal veri	İnternet Sitesi (Bornova Belediyesi Proje Haber Sayfası)	Ağustos 2024	Akıllı kent uygulama tespiti
			Afet İşleri Müdürlüğü (Bornova Belediyesi)	Ekim 2024	Akıllı aydınlatma ve sensörler tespiti
	Mekânsal Veri	.kml, .lyr, .shp uzantılı coğrafi konum tanımlı mekânsal veri	İnternet Sitesi (Bornova Haberleri)	Kasım 2024	Akıllı kent uygulama tespiti
			Saha araştırması (Google Earth Apps, ArcGIS/ArcMAP)	Haziran 2024 – Ocak 2025	Akıllı kent donatı tespiti
Uygulamaların Kentsel ve Mekânsal Etkileri	Türetilmiş Veri	Rapor (Niteliksel, gözlem ve tespit tabanlı çıkarımsal veri)	Proje kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar	Ocak 2025 – Şubat 2025	Akıllı kentleşme uygulamalarının kentsel yaşama etkisi tespit edilip raporlanarak, yenilikçi planlara referans oluşturulmasının hedeflenmesi

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Çalışmada izlenen yöntem, aşamalı bir süreç çerçevesinde yapılandırılmış olup, bu süreç aşağıda yer alan Şekil 5'te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Şekil 5. Çalışma akış şeması

3. Bulgular ve değerlendirme

Çalışmada İzmir akıllı kent uygulamaları, merkez ilçe ölçeğinde sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan uygulamalar, ilk önce çevre, ulaşım, yaşam, ekonomi, yönetim, insan olarak daha sonra ise mekânsal olan ve mekânsal olmayan şeklinde kategorize edilmiştir. Bu süreçte, ilçeler tespit edilen akıllı kent uygulamaları doğrultusunda değerlendirilmiş ve her ilçeye, ilgili uygulamaların yer aldığı bir matris puan tablosu üzerinden puan verilmiştir. Puanlar, Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5'te değerlendirilerek toplam puan sonuçları Tablo 6'da sunulmuştur. Yapılan analizler sonucunda, en yüksek puanı alan Bornova ilçesi, İzmir'de akıllı kent uygulamalarının en yoğun ve en çeşitli biçimde uygulandığı ilçe olarak belirlenmiştir.

3.1. İzmir ili akıllı kent uygulamaları

İzmir ili akıllı kent uygulamaları merkez ilçeler ölçeğinde mekânsal olarak akıllı kent bileşenleri kapsamında da çeşit olarak sınıflandırılarak tablolaştırılmış ve çalışmanın devamında sunulmuştur. Çevre duyarlı akıllı kent uygulamaları Tablo 2'de açıklanmış olup Çiğli ilçesi ön plana çıkarken Tablo 3'te açıklanan ulaşım, Tablo 4'te açıklanan yaşam gibi kentsel yapı tabanlı uygulamalarda Bornova ilçesi ön plana çıkmaktadır.

İlk olarak, kent genelinde çevre ve doğal kaynakları koruma – yönetme temalı geliştirilen uygulama ve donatıları ele alan akıllı çevre bileşeni, merkez ilçeler ölçeğinde incelenerek bu kapsamda kullanılan uygulamalar aşağıda yer alan Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Akıllı çevre uygulamaları

İL	İLÇE	AKILLI ÇEVRE BİLEŞENİ – AKILLI KENT UYGULAMALARI					DEĞER (X Sayısı)	
		Akıllı Atık Toplama	Hava Kalitesi Ölçüm Sistemi	Yenilenebilir Enerji Sistemi	Akıllı Sulama Sistemi	Atık ve Atık Su Ayrıştırma Sistemi		Meteoroloji Gözlem Sistemi
İzmir	Balçova			X				1
	Bayraklı		X	X	X	X		4
	Bornova	X	X	X		X		4
	Buca		X	X	X	X		4
	Çiğli	X	X	X	X	X	X	6
	Gaziemir			x	X		X	3
	Güzelbahçe		X					1
	Karabağlar			X		X		2
	Karşıyaka		X	X	X	X		4
	Konak	X	X	X	X		X	5
Narlıdere					X		1	

Her bir “X” değeri, o kentteki uygulamaların tespit edildiği anlamına gelmektedir.

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Akıllı çevre bileşeni çerçevesinde kullanılan uygulamaların sunulduğu Tablo 2 incelendiğinde, atık toplama, hava ölçüm sistemleri, yenilenebilir enerji sistemleri, sulama ve su yönetim sistemleri, atık ayrıştırma sistemleri, meteoroloji ve iklim gözlem sistemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yukarıda yer alan Tablo 2’ye göre en sık kullanılan uygulama 11 merkez ilçenin 9’unda kullanılmasıyla “yenilenebilir enerji sistemleri” olarak tespit edilirken uygulama çeşidinin en fazla olduğu ilçe ise 6 uygulamanın 6’sınında kullanılmasıyla Çiğli ilçesi olarak belirlenmiştir.

Ulaşımı ve erişimi sağlamak için geliştirilen uygulama ve donatıları ele alan akıllı ulaşım bileşeni, merkez ilçeler ölçeğinde incelenerek bu kapsamda kullanılan uygulamalar aşağıda yer alan Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Akıllı ulaşım uygulamaları

İL	İLÇE	AKILLI ULAŞIM BİLEŞENİ – AKILLI KENT UYGULAMALARI							DEĞE R (X sayısı)
		Akıllı Kavşaklar	Trafik Deneti m Sistemi	Akıllı Duraklar	Akıllı Otoparkla r	Araç ve Yaya sistemler i	Akıllı Şeritle r	Akıllı Yol Sensör ü	
İzmir	Balçova		X	X	X	X		X	5
	Bayraklı		X		X	X		X	4
	Bornova	X	X	X	X	X		X	6
	Buca		X	X					2
	Çiğli	X	X			X			3
	Gaziemir		X			X			2
	Güzelbahçe		X						1
	Karabağlar	X	X						2
	Karşıyaka		X	X	X				3
	Konak	X	X	X	X	X			5
	Narlıdere		X						1

Her bir “X” değeri, o kentteki uygulamaların tespit edildiği anlamına gelmektedir.

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Akıllı ulaşım bileşeni çerçevesinde kullanılan uygulamaların sunulduğu Tablo 3 incelendiğinde akıllı kavşaklar, trafik denetim sistemleri, akıllı duraklar, akıllı otoparklar, araç ve yaya sayım sistemleri ve yol sensörlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Yukarıda yer alan Tablo 3’e göre en sık kullanılan uygulama 11 merkez ilçenin 11’inde de kullanılmasıyla “trafik denetim sistemleri” olarak tespit edilirken uygulama çeşidinin en fazla olduğu ilçe ise 7 uygulamanın 6’sınında kullanılmasıyla Bornova ilçesi olarak belirlenmiştir. Akıllı şerit sistemlerinin ise İzmir’de kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Kaliteli, erişilebilir ve sağlıklı yaşamı sağlamak için geliştirilen uygulama ve donatıları ele alan akıllı yaşam bileşeni, merkez ilçeler ölçeğinde incelenerek bu kapsamda kullanılan uygulamalar aşağıda yer alan Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Akıllı yaşam uygulamaları

İL	İLÇE	AKILLI YAŞAM BİLEŞENİ – AKILLI KENT UYGULAMALARI								DEĞE R (X Sayısı)
		Akıllı Aydınlat ma	Akıllı Bankl ar	Şarj Ünitel eri	Sürdürüle bilir Ulaşım Sistemi	Araç ve parklan ma Sistemi	Akıllı Yardı m Buton u	Kioskl ar	IoT Bilgi panola rı	
İzmi r	Balçova	X	X	X	X	X		X		6
	Bayraklı	X	X	X	X			X	X	6
	Bornova	X	X	X	X	X	X	X	X	8
	Buca	X		X	X			X		4
	Çiğli	X		X	X			X	X	5
	Gaziemir	X		X	X			X		4
	Güzelbah çe	X		X	X			X		4
	Karabağl ar	X		X				X	X	4
	Karşıyaka	X		X	X	X		X	X	6
	Konak	X	X	X	X	X		X	X	7
	Narlıdere	X		X				X		3

Her bir “X” değeri, o kentteki uygulamaların tespit edildiği anlamına gelmektedir.

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Akıllı yaşam bileşeni çerçevesinde kullanılan uygulamaların sunulduğu Tablo 4 incelendiğinde aydınlatma sistemleri, akıllı banklar, şarj üniteleri, sürdürülebilir ulaşım sistemleri, araç parklanma sistemleri, akıllı yardım butonu, kiosklar ve IoT temelli bilgilendirme panolarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Yukarıda yer alan Tablo 4’e göre en sık kullanılan uygulama 11 merkez ilçenin 11’inde de kullanılmasıyla “şarj üniteleri ve kiosklar” olarak tespit edilirken uygulama çeşidinin en fazla olduğu ilçe ise 8 uygulamanın 8’inde kullanılmasıyla Bornova ilçesi olarak belirlenmiştir.

Son olarak ise, IoT teknolojili üretim sistemlerini, dijital altyapıyı ve eğitim için kullanılan teknolojileri ele alan akıllı ekonomi – yönetim – insan bileşenleri, merkez ilçeler ölçeğinde incelenerek bu kapsamda kullanılan uygulamalar aşağıda yer alan Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Akıllı ekonomi – yönetim - insan uygulamaları

İL	İLÇE	AKILLI KENT UYGULAMALARI			DEĞER (X Sayısı)
		AKILLI EKONOMİ IoT Teknolojili Üretim-Denetim Makineleri	AKILLI YÖNETİŞİM Dijital Altyapı	AKILLI İNSAN Eğitimde Kullanılan IoT Sistemi	
İzmir	Balçova	X	X	X	3
	Bayraklı	X	X	X	3
	Bornova	X	X	X	3
	Buca	X	X	X	3
	Çiğli	X	X	X	3
	Gaziemir	X	X	X	3
	Güzelbahçe	X	X	X	3
	Karabağlar	X	X	X	3
	Karşıyaka	X	X	X	3
	Konak	X	X	X	3
	Narlıdere	X	X	X	3

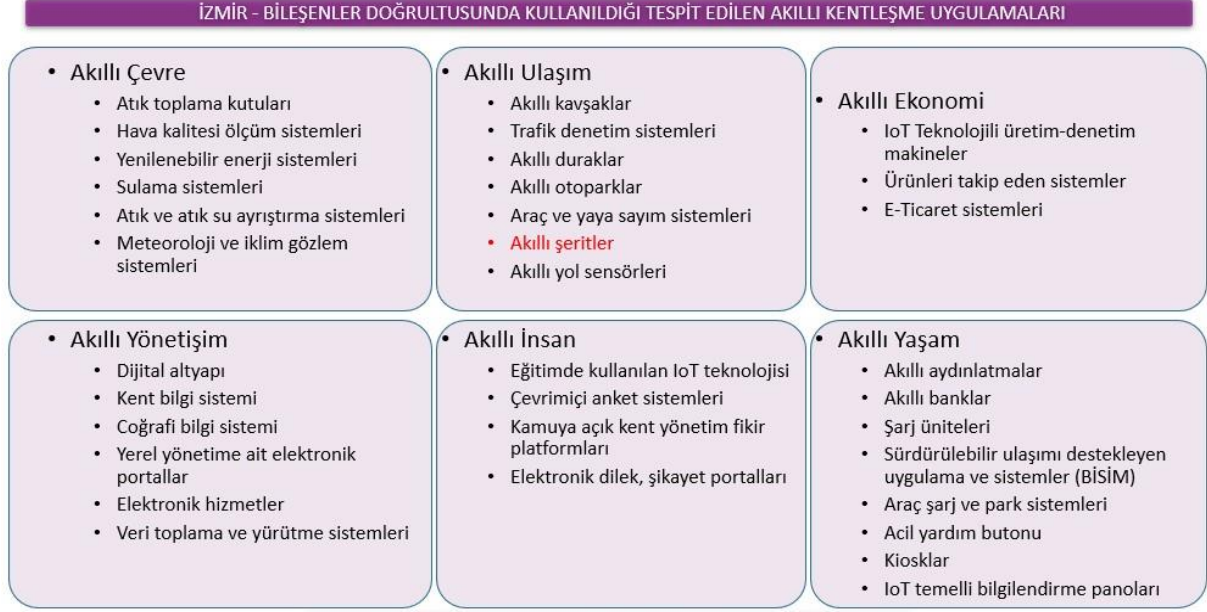
Her bir "X" değeri, o kentteki uygulamaların tespit edildiği anlamına gelmektedir.

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Akıllı ekonomi, yönetim ve insan bileşenleri çerçevesinde kullanılan uygulamaların sunulduğu Tablo 5 incelendiğinde, İzmir Büyükşehir Belediyesi genelinde uygulamalar öncelikli olarak desteklendiğinden İzmir merkez ilçelerinin tümünde kullanıldığı tespit edilmiştir. Yukarıda yer alan Tablo 5'e göre İzmir genelinde, IoT teknolojili üretim-denetim makinelerinin varlığıyla ilçelerin endüstriyel alanda dijitalleşmeye önem verildiğini, dijital altyapı düzeyiyle belediyelerin ve kamu kurumlarının hizmetlerini dijital platformlara taşıyarak bu hizmetlere erişimin kolaylaştırıldığını ve eğitim kurumlarının teknolojiye uyum sağlamasıyla öğrencilere yenilikçi öğrenme ortamları sunulduğunu göstermektedir.

Akıllı kent uygulamaları, hizmet ettikleri bileşenlere göre kentin stratejik önceliklerini yansıtmaktadır. Çalışmanın literatür aşamasında ise, akıllı kentlerin 6 bileşen kapsamında incelendiği belirtilmiştir. İzmir genelinde tespit edilen uygulamalar, akıllı kent bileşenleri olan çevre, ulaşım, ekonomi, yönetim, insan ve yaşam çerçevesinde incelenerek aşağıda yer alan Şekil 6'da toplu ve ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Şekil 6. İzmir uygulama incelemesi

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Tespit edilen uygulamaları bileşenler çerçevesinde ele alan yukarıdaki Şekil 9 incelendiğinde, literatür aşamasında belirlenen akıllı kent uygulamalarından “akıllı şerit sistemi” hariç diğer uygulamaların İzmir ilinde, kentin farklı kesimlerinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanımı tespit edilemeyen akıllı kent uygulamaları Şekil 9, Şekil 11, Şekil 12, Tablo 7 ve Tablo 8 eklerinde de renkli gösterilmiştir.

İzmir ilinde uygulanan akıllı kent çözümlerinin merkez ilçeler düzeyinde dağılımını analiz etmek ve hangi ilçenin bu alanda daha fazla ön plana çıktığını belirlemek amacıyla, akıllı kent uygulamaları ve bileşenleri nicel bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Bu kapsamda, her ilçede kullanılan akıllı kent uygulamaları belirlenmiş ve uygulama çeşitleri doğrultusunda puanlandırılarak aşağıda yer alan Tablo 6’da sistematik bir şekilde sunulmuştur.

Tablo 6. Akıllı kent uygulamaları

İL	İLÇE	AKILLI KENT UYGULAMALARI						DEĞER (X Sayısı)
		AKILLI ÇEVRE	AKILLI ULAŞIM	AKILLI EKONOMİ	AKILLI YÖNETİŞİM	AKILLI İNSAN	AKILLI YAŞAM	
İzmir	Balçova	1	5	3	3	3	6	21
	Bayraklı	4	4	3	3	3	6	23
	Bornova	4	6	3	3	3	8	27
	Buca	4	2	3	3	3	4	19
	Çiğli	6	3	3	3	3	5	23
	Gaziemir	3	2	3	3	3	4	18
	Güzelbahçe	1	1	3	3	3	4	15
	Karabağlar	2	2	3	3	3	4	17
	Karşıyaka	4	3	3	3	3	6	22
	Konak	5	5	3	3	3	7	26
	Narlıdere	1	1	3	3	3	3	14

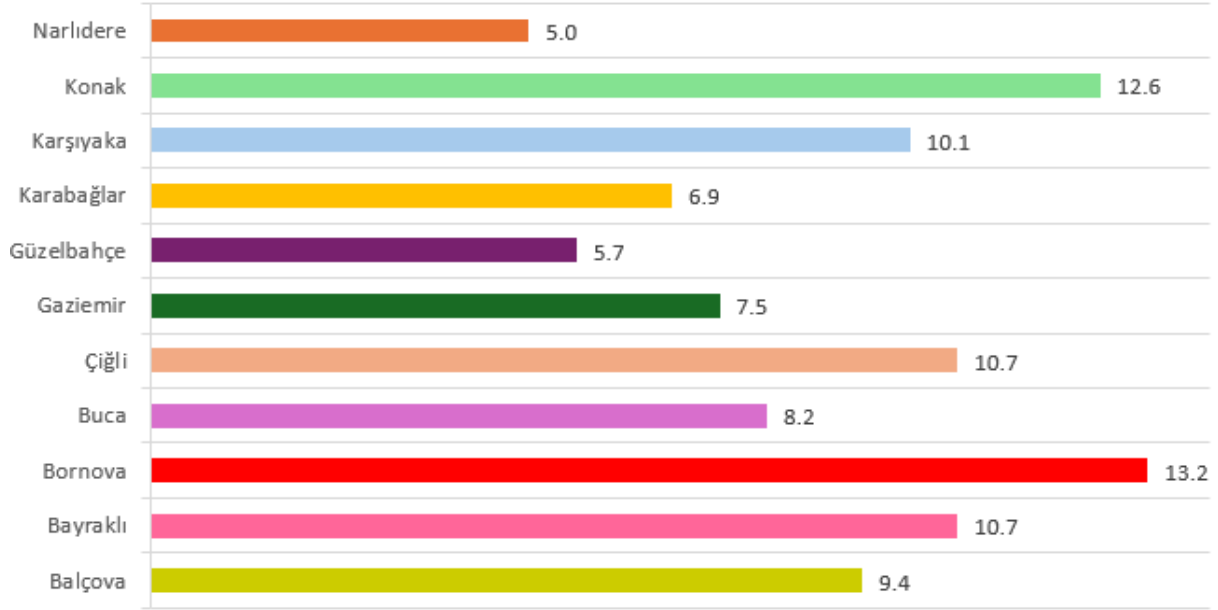
Her bir 'X' değeri, o kentte uygulamanın tespit edildiği anlamına gelmektedir. Tespit edilen değerler, nicel veri olarak toplanıp Bornova ilçesinin, merkez ilçeler arasında ön plana çıkarak çalışmanın odak kenti olarak belirlenmesini sağlamıştır.

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Puanlama sonuçlarını ele alan yukarıdaki Tablo 6'ya göre, İzmir ili merkez ilçelerinden Bornova ilçesinin akıllı kent uygulamaları kullanımı hususunda diğer merkez ilçeler referans alındığında ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Bu durum, Bornova ilçesinin, akıllı kentleşme çerçevesinde diğer ilçelere kıyasla daha fazla yatırım yapıldığını ve yatırım aldığını ortaya koymaktadır.

Akıllı kent uygulamaları, her ilçede farklı oranlarda kullanılmaktadır. Bu oranlar, o ilçelerin akıllı kentleşme hususundaki gelişmişlik seviyesini ve vizyonunu ortaya koymaktadır. Aşağıda yer alan Şekil 7'de ise, çalışmada tespit edilen akıllı kent uygulamalarının, merkez ilçe ölçeğinde yüzdelik dağılımı sunulmuştur.

Şekil 7. İzmir merkez ilçeleri akıllı kent uygulamalarının yüzdelik dağılımı

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Akıllı kent uygulamalarının merkez ilçelerdeki yüzdelik dağılımını sunan Şekil 10 incelendiğinde, İzmir ilinde tespit edilen uygulamaların, %13.2’lik kısmıyla en yaygın (sayı ve çeşit olarak) Bornova ilçesinde, onu takip eden %12.6’lık yüzdeyle Konak ve %10.7’lik yüzdeleriyle Bayraklı, Çiğli ilçesinde olduğu tespit edilmiştir. Bornova, Konak ve Bayraklı ilçeleri, günümüzde de İzmir ilinin kent merkezini oluşturan önemli kentlerdir.

3.2. Bornova ilçesi akıllı kent uygulamaları

İzmir’de 11 ilçede yapılan saha araştırmaları sonucunda Bornova ilçesinin diğer merkez ilçelere kıyasla akıllı kentleşme hususunda ön plana çıktığı gözlemlenmiştir. Bornova, Ege Üniversite ve Yaşar Üniversitesi gibi üniversite yerleşkelerinin ve Ege Üniversitesi Botanik Bahçesi-Herbaryum Uygulama ve Araştırma Merkezi, Mevlâna Toplum ve Bilim Merkezi gibi araştırma merkezlerinin yoğunlaştığı bir ilçedir.

Genel olarak Bornova ilçesinde, akıllı kent uygulamalarıyla eğitim ve araştırma alanında sinerji yaratılarak, inovasyon ekosistemi güçlendirilmektedir. Ayrıca Bornova’da, yeşil alanların korunması ve enerji verimliliği konularında da çalışmalar yürütülmektedir (Bornova Belediyesi, 2025). Bu çalışmalara “Sıfır Atık” ve “UrbanRec” projeleri örnek gösterilebilir. Bornova ilçesindeki akıllı kent uygulamaları altı ana bileşen (çevre, ulaşım, ekonomi, yönetim, insan, yaşam) dahilinde tespit edildikten sonra kullanıldığı mekâna göre fiziksel mekân ve dijital mekân olarak nitelendirilen “Mekânsal / Mekânsal olmayan” şeklinde iki ayrı kategoride incelenmiştir.

Bu çerçevede, Bornova ilçesindeki fiziksel mekânda kullanımı tespit edilen “mekânsal uygulamalar” aşağıda sıralanarak açıklanmıştır.

- Akıllı atık toplama kutuları: “Sıfır Atık Projesi” kapsamında “Atıkmatik” ismi verilen geri dönüşüm otomatlarını kentin 7 noktasına yerleştirmiştir. Atıkmatik’e bir atık atmak, belediyeden tahsis edilen “Çevre Dostu Kart” için puan toplanmasına daha sonra bu puanlar ile hediye kazanılmasına olanak sağlamaktadır. Çevre dostu projeler, kent çerçevesinde “UrbanRec” projesi kapsamında çalışmaların yürütüldüğü tespit edilmiştir.
- Hava kalitesi ölçüm sistemleri: Gürpınar mevkisinde hava kalitesi ölçüm sistemi ve kulesi bulunmaktadır.
- Yenilenebilir enerji sistemleri: Kent içerisinde yenilenebilir enerji kaynakları kullanılmaktadır, kuruma kayıtlı santral ise Sibelres Rüzgâr Enerji Santrali, Pınarbaşı Kojenerasyon Santrali, Batıçim Atık Isı Santrali, Bornova Belediye Güneş Enerji Santrali, Sa-Ha Sabri ve Halim Alanyalı Güneş Enerji Santrali ve Öztuğ Metal Güneş Enerji Santrali olduğu tespit edilmiştir.
- Sulama sistemleri: Akıllı kentleşme projesi kapsamında sulama sistemleri bulunmakta fakat yenilikçi IoT sistemi barındırmamaktadır.
- Atık ve atık su ayrıştırma sistemleri: Kent, “İzdönüşüm” projesi alanında yer almaktadır. İzdönüşüm büyükşehir belediye kaynaklı bir atık toplama ve yönetme projesidir. Atıklar geçici olarak toplanmakta akabinde merkeze iletilmektedir. Ek olarak kentte, “Aqua Atm” ismi verilen otomatlarının suya kolay erişim sağladığı tespit edilmiştir.
- Meteoroloji ve iklim gözlem sistemleri: Meteoroloji ve iklim gözlem sistemi veya kulesi bulunmamaktadır.
- Akıllı kavşaklar: Fatih Caddesi ve Ankara Caddesi’nin birleştiği “Egemak Kavşağı”, akıllı kavşak çalışması örneklerindendir. Üniversite alanları, hastane alanları ve rekreasyon alanları sebebiyle yoğun nüfus çeken kentte, akıllı kavşak çalışmaları, plan/projeleri devam etmektedir.
- Trafik denetim sistemleri: Trafik akışındaki hız, yoğunluk ve duraklama gibi durumları belirleyen, trafiğin güvenliğini ve düzenini sağlayan dijital kontrol sistemleri kullanılmaktadır.
- Akıllı duraklar: İZTEKNOLOJİ tarafından geliştirilen akıllı durak, Bornova’nın 30321 numaralı Bornova Stadı ve Bornova Metro durağında kullanılmaktadır. Kent içerisindeki akıllı durak çalışmaları devam etmektedir.
- Akıllı otoparklar: İZELMAN kuruluşuna ait “Bornova Katlı Otopark ve Aşık Veysel Rekreasyon Alanı Binek Araç ve Karavan Otoparkı” otoparklarında akıllı sistemler olduğu tespit edilmiştir.
- Araç ve yaya sayım sistemleri: Trafik ışıkları, araç yoğunluğuna göre otomatik olarak ayarlanmaktadır. Bu amaçla, yoğunluğu algılayan sensörler ve araç sayım sistemleri kullanılmaktadır.
- Akıllı şeritler: Akıllı şerit sistemleri kullanılmamaktadır.
- Akıllı yol sensörleri: Araç yoğunluğunu ölçerek trafik ışıklarını otomatik olarak ayarlayan sensörler kullanılmaktadır.

- IoT Teknolojili üretim-denetim makineler: Kent içerisinde gelişmiş sanayi alanları mevcut olup sanayi ve imalat sektörü paralelinde IoT Teknolojili üretim-denetim makinelerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.
- Dijital altyapı: Kent, İzmir ilinin önemli konumlarına ev sahipliği yapmaktadır. Kent genelinde FİBER altyapısı mevcuttur.
- Eğitimde kullanılan IoT teknolojisi: Ege Üniversitesi, İzmir Yaşar Üniversitesi gibi önemli eğitim kurumları da kent sınırları içerisinde yer almaktadır. Eğitim sektöründe IoT teknolojisinin kullanımı tespit edilmiştir.
- Akıllı aydınlatmalar: Park ve rekreasyon alanlarında IoT teknolojili akıllı aydınlatma sistemlerinin kullanımı ve yapım aşamasındaki projeler tespit edilmiştir
- Akıllı banklar: Küçük Park ve Büyük Park Rekreasyon alanlarında akıllı bank kullanımları tespit edilmiştir.
- Şarj üniteleri: Başta rekreasyon alanlarında olmak üzere akıllı şarj üniteleri kullanılmaktadır.
- Sürdürülebilir ulaşımı destekleyen uygulama ve sistemler (BİSİM): İzmir ili genelinde projelendirilen ve aktif kullanılan BİSİM gibi sürdürülebilir ulaşım sistemleri, kent içerisinde de kullanılmaktadır.
- Araç şarj ve park sistemleri: İZELMAN kuruluşuna ait “Bornova Katlı Otopark ve Aşık Veysel Rekreasyon Alanı Binek Araç ve Karavan Otoparkı” otoparklarında akıllı sistemler olduğu tespit edilmiştir.
- Akıllı Yardım Butonu: Küçük Park ve Aşık Veysel Rekreasyon Alanında yardım butonu kullanılmaktadır.
- Kiosklar: Kamu kurumları ve hizmet kuruluşlarında kullanımı tespit edilmiştir.
- IoT temelli bilgilendirme panoları: SAVRON Smart Media tarafından geliştirilen ürünlerden, Halkapınar ve Evka-3 mevkinde Double Vision, Bornova Metro mevkinde ise Cube Large IoT temelli bilgilendirme panoları kullanılmaktadır.

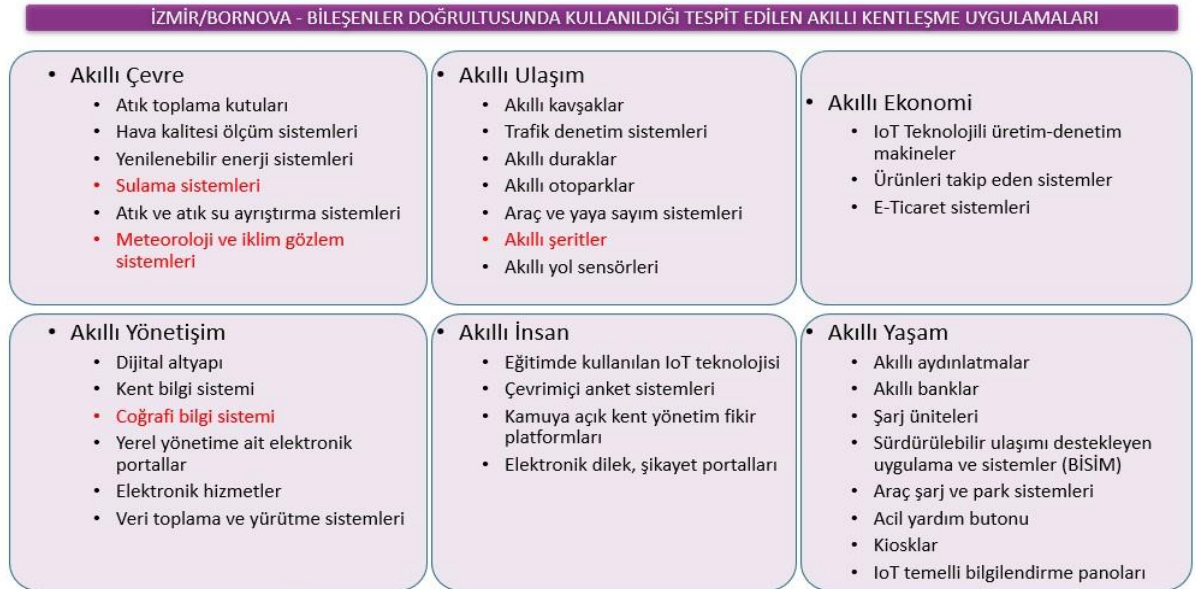
İnternet gibi dijital ortamlarda geliştirilen, fiziksel mekân içermeyen uygulamalar, çalışma içerisinde mekânsal olmayan uygulamalar kategorisinde ele alınmıştır. Bornova ilçesinde kullanımı tespit edilen mekânsal olmayan uygulamalar aşağıda sıralanarak açıklanmıştır.

- Ürünleri takip eden sistemler: Kent içerisinde sanayi ve imalat sektörü paralelinde ürün ve stok takip sistemlerinin kullanıldığı tespit edilmiştir.
- E-Ticaret sistemi: E-Ticaret sistemi dijital mekânda aktif kullanılmaktadır.
- Kent bilgi sistemi: Bulut sistem üzerinden kente ait kent bilgi sistemi erişime açık olduğu tespit edilmiştir.
- Coğrafi bilgi sistemi: Kente ait coğrafi bilgi sistem portalı bulunmamaktadır.
- Yerel yönetime ait elektronik portallar: Yerel yönetime ait elektronik hizmetler dijital mekânda aktif kullanılmaktadır.
- Elektronik hizmetler: Elektronik hizmetler dijital mekânda aktif kullanılmaktadır.
- Veri toplama ve yürütme sistemleri: Kent içerisindeki dinamik yaşamı, projelerin takibi ve gelecek yatırım – projelere referansları belirlemek için veri toplama ve yürütme sistemlerinin kullanımı tespit edilmiştir.

- Çevrimiçi anket sistemleri: Kent içerisinde yerel yönetim tarafından dijital anket düzenlendiği tespit edilmiştir.
- Kamuya açık kent yönetim fikir platformları: Yerel yönetime ait fikir platformları aktif kullanılmaktadır. Bornova, bu hususta öne çıkan ilçelerden biridir. Kamu katılım temelli kent yönetim ve fikir etkinlikleri (IDEATHON, CLIMATHON gibi düşünce temelli fikir proje etkinlikleri) kamu kurumları ve yetkili disiplinlerce desteklenmektedir.
- Elektronik dilek, şikâyet portalları: Yerel yönetime ait dijital dilek ve şikâyet portalları kullanılmaktadır.

Bornova’da tespit edilen uygulamalar, akıllı kent bileşenleri olan çevre, ulaşım, ekonomi, yönetim, insan ve yaşam çerçevesinde incelenerek aşağıda yer alan Şekil 8’de toplu ve ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Şekil 8: Bornova Uygulama İncelemesi

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Uygulamaların kullanım durumunu sunan Şekil 8, Bornova ilçesinde akıllı kent uygulamalarının genel olarak kullanılırken İzmir genelinde de kullanılmayan akıllı şerit sisteminin yanı sıra meteoroloji gözlem sistemleri, akıllı sulama sistemleri ve coğrafi bilgi sistemi portalı uygulamalarının kullanılmadığı sunmaktadır. Kullanılmayan uygulamalar yukarıdaki şekilde renkli gösterilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 7’de ise, saha araştırmalarında tespit edilen uygulamalar, mekânsal ve mekânsal olmayan şeklinde sunulmaktadır.

Tablo 7. Bornova mekânsal uygulama incelemesi

BORNOVA – AKILLI KENT UYGULAMALARI											
AKILLI ÇEVRE	MEKÂNSAL UYGULAMALAR					MEKÂNSAL OLMAYAN UYGULAMALAR					
	AKILLI ULAŞIM	AKILLI EKONOMİ	AKILLI YÖNETİŞİM	AKILLI İNSAN	AKILLI YAŞAM	AKILLI ÇEVRE	AKILLI ULAŞIM	AKILLI EKONOMİ	AKILLI YÖNETİŞİM	AKILLI İNSAN	AKILLI YAŞAM
Ç1	U1	E1	D1	İ1	Y1			E2	D2	İ2	
Ç2	U2				Y2			E3	D3	İ3	
Ç3	U3				Y3				D4	İ4	
Ç4	U4				Y4				D5		
Ç5	U5				Y5				D6		
Ç6	U6				Y6						
	U7				Y7						
					Y8						
AKILLI ÇEVRE	AKILLI ULAŞIM	AKILLI EKONOMİ	AKILLI YÖNETİŞİM	AKILLI İNSAN	AKILLI YAŞAM						
Ç1 – Akıllı atık toplama kutuları	U1 – Akıllı kavşaklar	E1 – IoT Teknolojili	D1 – Dijital altyapı	İ1 – Eğitimde kullanılan IoT	Y1 – Akıllı aydınlatmalar						
Ç2 – Hava kalitesi ölçüm sistemleri	U2 – Trafik denetim sistemleri	E2 – Ürünleri makineler	D2 – Kent bilgi sistemi	İ2 – Çevrimiçi anket sistemleri	Y2 – Akıllı banklar						
Ç3 – Yenilenebilir enerji sistemleri	U3 – Akıllı duraklar	E3 – Ürünleri takip eden sistemler	D3 – Coğrafi bilgi sistemi	İ3 – Kamuya açık kent yönetim fikir platformları	Y3 – Şarj üniteleri						
Ç4 – Sulama sistemleri	U4 – Akıllı otoparklar	E4 – Üretim aşamasında eş zamanlı bilgi ve esnek üretim sağlayan sistemler	D4 – Yerel yönetime ait elektronik portallar	İ4 – Kamuya açık kent yönetim fikir platformları	Y4 – Sürdürülebilir ulaşımı destekleyen uygulama ve sistemler (BİSİM)						
Ç5 – Atık ve atık su ayrıştırma sistemleri	U5 – Araç ve yaya sayım sistemleri	E5 – Üretim aşamasında eş zamanlı bilgi ve esnek üretim sağlayan sistemler	D5 – Elektronik hizmetler	İ5 – Kamuya açık kent yönetim fikir platformları	Y5 – Şarj üniteleri						
Ç6 – Meteoroloji ve iklim gözlem sistemleri	U6 – Akıllı şeritler	E6 – Ürünleri takip eden sistemler	D6 – Veri toplama ve yürütme sistemleri	İ6 – Kamuya açık kent yönetim fikir platformları	Y6 – Akıllı banklar						
	U7 – Akıllı yol sensörleri				Y7 – Şarj üniteleri						
					Y8 – Sürdürülebilir ulaşımı destekleyen uygulama ve sistemler (BİSİM)						

Not: Mevcut olmayan uygulamalar renkli şekilde gösterilmiştir.

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Bornova ilçesinde kullanılan mekânsal ve mekânsal olmayan uygulamaları sunan Tablo 7 incelendiğinde, kullanılmadığı tespit edilen mekânsal uygulamalar akıllı şerit sistemi, meteoroloji gözlem sistemleri, akıllı sulama sistemleri ve mekânsal olmayan uygulamalar ise coğrafi bilgi sistemleri olduğu tespit edilerek yukarıdaki tabloda renkli gösterilmiştir.

3.3. Kazımdirik Mahallesi akıllı kent uygulamaları

Bornova ilçesindeki akıllı kent uygulamaları incelendiğinde Kazımdirik Mahallesi, akıllı kentleşme hususunda öne çıkmaktadır. Kazımdirik Mahallesi merkezi konumu, İzmir – Aydın

Otobanı bağlantısı, metro gibi ulaşım imkanları, sunduğu kaliteli yaşam imkanları ve 35.928 kişilik Bornova'nın en kalabalık nüfusuyla dikkat çekmektedir. Özellikle Ege Üniversitesi ve Hastanesi, Büyük Park, Küçük Park, Aşık Veysel Rekreasyon Alanı, Bornova Metro, Bornova Kültür Merkezi gibi önemli meydan ve konumları sınırları içerisinde barındırması, mahallede canlı bir sosyal ve kültürel ortamın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum, Kazımdirik Mahallesi'ni akıllı kent uygulamaları için ideal bir zemin haline getirmektedir. Kazımdirik Mahallesi'nde ikamet eden ve gün içerisinde erişim sağlayan bireyler için geliştirilen akıllı kent projeleri, mahalle nüfusunun ihtiyaçlarını daha iyi karşılanmasını ve mahalledeki sosyal uyumu güçlenmesini desteklemektedir. Dolayısıyla GPS destekli cihaz ile dijital ortamda (ArcGIS/ArcMAP) gözlemlenen bu uygulamalar paralelinde uygulamaların kümелendiği alt bölge (pilot bölge / örnek alan) Kazımdirik Mahallesi olarak tespit edilmiştir. Tüm bu nedenlerle, Kazımdirik Mahallesi, akıllı kentleşme alanında önemli bir örnek teşkil etmekte ve gelecekteki akıllı kent projeleri için örnek alan olarak nitelendirilebilmektedir.

Bornova, Kazımdirik Mahallesi'nde konumlandırılan akıllı kent uygulamalarının mekânsal etkileri, söz konusu uygulamaların bölgedeki genel etkileşimleri ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda, uygulamaların kurulumundan önceki ve sonraki etkileri, kentsel mekân üzerinde yarattığı değişimi karşılaştırmalı analiz yoluyla değerlendirilerek aşağıda yer alan paragraflarda detaylı olarak açıklanmıştır.

Bornova Belediyesi, çevreye duyarlılığı teşvik etmek, geri dönüşüm bilincini arttırmak için “Sıfır Atık Projesi” kapsamında “Atıkmatic” ismi verilen geri dönüşüm otomatlarını Bornova kentinin 7 noktasına yerleştirmiştir. Atıkmatic'e bir atık atmak, belediyeden tahsis edilen “Çevre Dostu Kart” için puan toplanmasına daha sonra bu puanlar ile hediye kazanılmasına olanak sağlamaktadır. Mekânsal olarak çevrenin daha temiz ve hijyenik olmasını sağlayan bu uygulama Kazımdirik Mahallesi'nde, Kazımdirik Muhtarlığı yanında konumlanmakta ve aşağıda yer alan Görsel 1'de gösterilmektedir.

Görsel 1. Akıllı atık toplama kutusu

Kaynak: BB, 2018.

Bornova Belediyesi, hava kalitesini ölçmek amacıyla kentin farklı noktalarına hava kalitesi ve olayları ölçüm sistemi yerleştirmiştir. Fakat bu sistemler Kazımdirik Mahalle sınırları içerisinde

yer almamaktadır. Hava kalitesi ölçüm sisteminin kentsel etkileri incelendiğinde hava içerisinde bulunan kirletici partikülleri, genel hava durumu, iklim hareketlerinin tespiti ile mekânsal strateji geliştirilmesine ve önlem alınmasına olanak sağlamaktadır.

Bornova ilçesinde enerji tasarrufunun sağlanması ve enerji kaynakların verimli kullanılması için yenilenebilir enerji sistemleri aktif olarak kullanılmaktadır. Aşağıdaki Görsel 2’de gösterilen kurumlara ait santraller, Kazımdirik Mahalle sınırları içerisinde yer almamakta fakat Bornova’da aktif kullanılan güneş enerjili aydınlatma ve sistemler Kazımdirik Mahallesi’nde de kullanılmaktadır. Güneş enerjisi gibi yenilenebilir enerji kullanımları kent içerisindeki enerji yükünü hafifletmekte ve enerji tasarrufu sağlamaktadır. Yenilenebilir enerjinin kullanıldığı mekânlar, enerjinin sürdürülebilir olmasıyla kesintilerde bile aktif olarak çalışmaya devam edebilmekte bölgedeki yaşam kalitesini ve güven hissini arttırmaktadır.

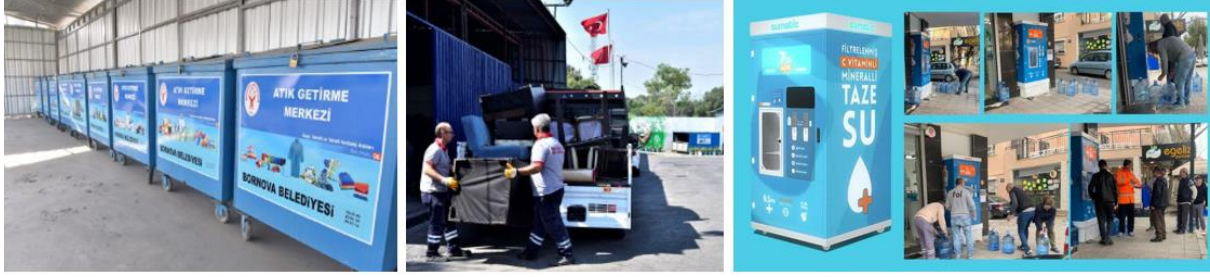
Görsel 2. Yenilenebilir enerji sistemi

Kaynak: BB, 2020.

Bornova Belediyesi’nin çevre duyarlı politikaları kapsamında yürütülen projelerden olan “UrbanRec” isimli projede atıklar toplanıp geri dönüşümle kazandırılmasının yanı sıra artık ihtiyaç duyulmayan eşyaların da paylaşımı yapılmaktadır. Ek olarak “Aqua Atm” ismi verilen otomatlardan bireyler dijital kart karşılığında temiz ve sağlıklı suya kolay erişim sağlayabilmektedir. Tüm bu uygulamalar için aşağıdaki Görsel 3’te gösterilen sistemler programlanmıştır. Kentsel mekândaki bu uygulamalar, toplum içerisindeki yardımlaşmayı, hijyenik ortamı, sağlıklı çevreyi ve kaliteli yaşamı desteklemektedir.

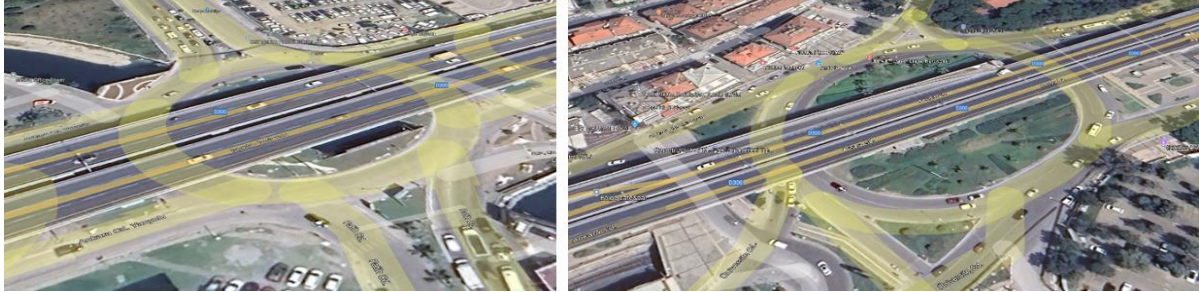
Görsel 3. Atık ve su ayrıştırma/toplama/dağıtım sistemleri

Kaynak: BB, 2024.

Bornova ve Kazımdirik Mahallesi, Ege Üniversitesi, Küçük Park, Bornova Metro İstasyonu gibi önemli kamusal alanlarına sahip olması sebebiyle gün içerisinde yaşanan trafik yoğunluğunu ve artan seyahat sürelerine bir çözüm bulmak için akıllı kavşaklar ve şerit genişletme çalışmaları gerçekleştirmiştir. Aşağıdaki Görsel 4'te gösterilen, Fatih Caddesi ve Ankara Caddesi'nin birleştiği "Egemak Kavşağı", Kazımdirik Mahallesi'ndeki akıllı kavşak çalışması örneklerindendir. Akıllı kavşakların geniş şeritleri ve dinamik trafik akışını aksatmayan yol bağlantıları ile Bornova'da yaşanan trafik sorununu, çalışmalar önceki durumu baz alındığında olumlu etkilediği gözlemlenmektedir.

Görsel 4. Akıllı kavşak

Kaynak: GEA, 2025.

Trafik denetim sistemleri seyahat esnasında oluşan aksaklıkları eş zamanlı bilgilendiren sistemler olduğundan Bornova'nın en yoğun trafik akışına sahip mahallelerinden olan Kazımdirik Mahallesi'nde de aktif olarak kullanılmaktadır. Aşağıdaki Görsel 5'te gösterilen Bornova Stadı mevkinde konumlanan sistem, eş zamanlı seyahat rotasının bilgisinin alınması, olası aksaklık durumunda hem yetkililere yardım bildirimini göndermesi hem de bireylere alternatif ulaşım rotaları sunması sebebiyle dolaylı yoldan mekânsal rahatlama sağlamaktadır.

Görsel 5. Trafik denetim sistemi

Kaynak: BB, 2025.

Kazımdirik Mahalle sınırları içerisinde yer alan ve aşağıdaki Görsel 6’da gösterilen akıllı durak sistemi, Bornova Metro İstasyonu’nda ve Bornova Stadı durağında kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra 2024 yılı itibariyle İzmir genelinde çalışmaları başlanan karayolu – akıllı durak projesi ilk aşamada 5 konumda kamuya sunulmuştur. Akıllı duraklar ulaşım altyapısına yeni yeni eklenmeye çalışılan bir sistem olduğu için şu anlık sadece ulaşım araçlarının ilgili durağa varış sürelerini göstermektedir. Bu uygulama, durakta bekleme sürelerini kısaltmış olup durakta oluşan yoğunluğu eski durumu baz alındığında indirgediği tespit edilmiştir.

Görsel 6. Akıllı durak sistemi

Kaynak: bb, 2025.

Bornova ilçesinde ulaşım ve otopark altyapısını desteklemek için kullanılan akıllı otoparklar bulunmakta fakat bu otoparklar Kazımdirik Mahallesi’nde yer almamaktadır. Bornova’da ise pazar yeri mevkisinde bulunan katlı otopark akıllı otopark örneklerindendir. Akıllı otoparklar dijital plaka okuma sistemleriyle hem hızlı hizmet sağlamakta hem de otoparkın doluluk oranını sistem üzerinden belirtmektedir. Dolayısıyla bu uygulama sayesinde bireyler, sistem üzerinden otoparkın doluluk oranlarını kontrol ederek planlarını yenileyebildiği için o bölgede yaşanan olası yoğunluğun önlendiği tespit edilmiştir.

Bornova ilçesinde araç ve yaya sayım sistemleri, hangi bölgelerin daha yoğun olduğunu tespit ederek yatırım ve projeler için öncelikli (pilot) bölgenin belirlenmesinde aktif rol oynamaktadır. Kazımdirik Mahallesi’nde belirlenen Ege ve Yaşar Üniversitesi alanlarında,

Büyük Park Rekreasyon alanı gibi dinamik kamusal alanlarda yer alan sayım ve tespit sensörleri sayesinde özellikle pandemi döneminde mekândaki yoğunluklar ve doluluk oranları tespit edilerek gerekli önlem ve çalışmaların gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

Bornova ilçesi, Kazımdirik Mahallesi'ndeki Fatih ve Ankara Caddeleri gibi önemli caddelerde yer alan sensörler ve kameralar, gerçek zamanlı trafik verilerini toplamakta ve bu verilere göre trafik ışıklarının sürelerini dinamik olarak ayarlamaktadır. Aşağıdaki Görsel 7'de gösterilen sistem sayesinde, trafik yoğunluğunun yüksek olduğu zamanlarda yeşil ışık süreleri uzatılırken, yoğunluğun düşük olduğu zamanlarda kısaltılmaktadır. Bu durum, araçların kavşaklarda bekleme sürelerini azaltarak trafik akışını hızlandırmakta ve yakıt tüketimini azaltmaktadır. Ayrıca sensörlerin trafik yoğunluğunu uygun seviyelere indirdiği için kazaların azalmasını, trafik akışının daha düzenli olmasını desteklemekte ve sürücülerin hata yapma olasılığını düşürmektedir.

Görsel 7. Akıllı yol sensörü

Kaynak: GEA, 2025.

Bornova ilçesinde nesnelerin interneti anlamına gelen IoT teknolojisi, makinelere eklendiğinde ürünün imalat süreçlerine sistem üzerinden, müdahale edebilme imkânı sağlamaktadır. Kazımdirik Mahallesi'nde IoT teknolojili makinelerin kullanımı tespit edilmiş, miktarı konusunda resmi bir kayıt veya veri üretilmemiştir. IoT Makineleri sayesinde ürünlerin kalitesi artmakta ve seri üretimlerde hatalı ürün oluşma ihtimali azalmaktadır. mekânsal faydanın yanı sıra sektörel fayda gözlemlenmekle birlikte, IoT teknolojili makineler yeni istihdam sağlarken geleneksel üretimdeki istihdamın kaybolmasına neden olmaktadır.

Dijital Altyapı, yerleşimlerin internet altyapısı durumunu tanımlamakta ve Bornova'nın her bir mahallesinde internet altyapısı bulunsa da FİBER, DSL ve ADSL şeklinde kalitesinde farklılıklar gözükmemektedir. Kazımdirik Mahallesi'nde ise FİBER altyapı desteği bulunmaktadır. Kaliteli dijital altyapının, bölgedeki Nesnelerin İnterneti (IoT) sistemlerinin projelendirilme ve uygulanabilirliğini, veri iletim ve iletişim olanaklarını artırdığı, bölgeyi daha cazip hale getirerek sosyal kaliteyi yükselttiği ve dolaylı olarak nüfus yoğunluğunu artırdığı tespit edilmiştir.

Pandemi sürecinden sonra birçok sektörde kullanıma oranı artan IoT teknolojisi, Bornova'nın eğitim kurumlarında da aktif kullanılmaktadır. Kazımdirik Mahallesi ele alındığında, başta Ege

Üniversitesi olmak üzere, lise, ilk – ortaokul ve dersane gibi ilgili kurumlarda IoT teknolojisinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Kentsel yaşamda erişimde kolaylık sağlayan teknolojinin fiziksel mekâna duyulan ihtiyacı ise azalttığı tespit edilmiştir.

Kazımdirik Mahallesi'nde, Ege Üniversitesi ve Yaşar Üniversitesi alanı, Büyük Park gibi park ve rekreasyon alanlarında kullanılan IoT teknolojili akıllı aydınlatma sistemlerinin kullanımı, mekânsal olarak o bölgenin güvenli ve estetik olmasını sağlamaktadır. Akıllı aydınlatmaların, kentin çoğu bölgesinde de kullanıldığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki Görsel 8'de Büyük Park'taki örneği gösterilen donatılar, enerji tasarrufu, sürdürülebilir kullanım sunmasının yanısıra sosyal bir çevreyi de oluşturmayı desteklemektedir.

Görsel 8. Akıllı aydınlatma sistemi

Kaynak: BB, 2024.

Bornova Belediyesi kamunun dinlenme sırasında, güneş enerjisi ile depolanan enerjiyle şarj imkânı, hatta Wi-Fi donanımı ile internet erişimi sağlamak amacıyla akıllı bankları kullanmaktadır. Kazımdirik Mahallesi sınırları içerisinde Büyük Park ve Küçük Park Rekreasyon alanlarında kullanılan ve aşağıdaki Görsel 9'da gösterilen akıllı bankların, günlük kentsel yaşamda dijital ve sosyal erişimi arttırdığı tespit edilmiştir. Bu donatılar aynı zamanda kent estetiğini ve bölgenin çekim kapasitesini de arttırdığı tespit edilmiştir.

Görsel 9. Akıllı bank

Kaynak: BB, 2024.

Şarj üniteleri de akıllı banklar gibi rekreasyon alanlarında, Kazımdirik Mahalle sınırları içerisinde üniversite bölgesinde ve Bornova Metro bölgesinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki Görsel 10’da gösterilen donatılar, kamuya günlük kentsel yaşamda güneş enerjisi ile depolanan enerjiyle şarj imkânı sunduğu ve bölgede çekim potansiyeli oluşturduğu tespit edilmiştir.

Görsel 10. Şarj ünitesi

Kaynak: BB, 2024.

Kazımdirik Mahallesi’nde, İzmir ili genelinde kullanılan BİSİM uygulamaları, akıllı otoparklar ile sunulan park et – devam et uygulamaları ve elektrikli toplu taşıma uygulamaları ile toplu taşıma araçları, yaya ve bisiklet ulaşımının teşvik edildiği saptanmıştır. Aşağıdaki Görsel 11’de gösterilen uygulamalar, bölgedeki trafik yoğunluğunu azalttığı, karbon ayak izinin indirgediği ve hava kirliliğini, uygulamaların kullanılmadığı bölgeler ve uygulama önceki durumu baz alındığında azalttığı tespit edilmiştir.

Görsel 11. Sürdürülebilir ulaşım sistemi

Kaynak: BB, 2024.

Akıllı otoparklar ile benzer etkiler gösteren araç – park sistemleri Kazımdirik Mahallesi’nde yer almamaktadır. Bornova’da ise pazar yeri mevkisinde bulunan katlı otopark akıllı otopark örneklerindendir. Akıllı otoparklar gibi dijital plaka okuma sistemleriyle hem hızlı hizmet sağlamakta hem de otoparkın doluluk oranını sistem üzerinden belirtmektedir. Dolayısıyla bu uygulama sayesinde bireyler, sistem üzerinden otoparkın doluluk oranlarını kontrol ederek planlarını yenileyebildiği için o bölgede yaşanan olası yoğunluğun önlendiği tespit edilmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, toplumsal alanlarda ortaya çıkabilecek acil durumlarda güvenlik birimleri veya yetkili taraflarla iletişimi sağlayabilecek kentsel donatı ile acil duruma müdahale süresinin indirmek amacıyla kentlere acil yardım butonu eklemiştir. Acil yardım butonu, Kazımdirik Mahalle sınırları içerisinde Aşık Veysel Rekreasyon Alanında yer almaktadır. Aşağıdaki Görsel 12’de gösterilen acil yardım butonu, o bölgenin olası olumsuz durumlar sırasında güvenilirliğini arttırmaktadır. Bu donatılar bölgedeki, toplumda sosyal eşitsizlik yaşayan bireylerin güvenli ve rahat bir şekilde kentsel faaliyetlerine devam etme desteğini verdiği tespit edilmiştir.

Görsel 12. Akıllı yardım butonu

Kaynak: ASP, 2024.

Bornova ilçesindeki her sektörde yaygın olarak kullanılan kioskların, Kazımdirik Mahallesi'nde de bankalar, aile sağlık merkezleri, yerel yönetim hizmet kurumları gibi kamu kurumlarında kullanıldığı tespit edilmiştir. Kiosk kullanımları, o mekândaki nüfus yoğunluğunun artmasını, kalabalığın oluşmasını önleyip düzenli ve hızlı şekilde kamu ile yetkili iletişim ortamını sağladığı tespit edilmiştir.

Bornova ilçesinde kamuyu bilgilendirmek ve sosyal erişimi arttırmak için SAVRON Smart Media tarafından geliştirilen ürünlerden kullanılmaktadır. Kazımdirik Mahalle sınırları içerisinde ise Bornova Metro mevkisinde "Cube Large" ve Küçük Park mevkisi gibi dinamik bölgelerde "Vision/Double Vision" ürününün kullanıldığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki Görsel 13'te gösterilen panolar, gelecek etkinlikleri, hava durumunu, reklamları ve duyuruları sunmasının yanı sıra kamunun, kentsel yaşamını düzenlemesini, etkinlik gibi faaliyetlerin geniş kitlelere yayılmasını, yaşam kalitesinin artmasını, bilgiye erişimin ve enerji tasarrufunun sağlanmasını desteklediğini tespit edilmiştir.

Görsel 13. IoT bilgilendirme panosu

Kaynak: SAVRON, 2025.

Bornova – Kazımdirik Mahallesi'nde gerçekleştirilen analizler sonucu akıllı yaşam, akıllı insan ve akıllı yönetim bileşenlerine hizmet eden uygulamaların çoğunlukta ve yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen uygulamalar, akıllı kent bileşenleri olan çevre, ulaşım, ekonomi, yönetim, insan ve yaşam çerçevesinde incelenerek aşağıda yer alan Şekil 9'da toplu ve ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Şekil 9. Kazımdirik mahallesi uygulama incelemesi

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Hava kalitesi ölçüm sistemi, akıllı otopark – araç park sistemleri gibi uygulamaların Bornova kentinde mevcut olup araştırma alanına hizmet sağlamasına rağmen örnek alan olarak belirlenen Kazımdirik Mahalle sınırları içerisinde yer almadığı tespit edilmiş, dolayısıyla “eksik donatı” olarak belirlenerek yukarıda yer alan Şekil 12’de renkli gösterilmiştir. Kazımdirik Mahallesi’nde kullanılmadığı tespit edilen mekânsal uygulamalar akıllı şerit sistemi, akıllı otoparklar, araç parklanma sistemleri, meteoroloji gözlem sistemleri, akıllı sulama sistemleri ve mekânsal olmayan uygulamalar ise coğrafi bilgi sistemleri olduğu tespit edilerek Tablo 8’de renkli gösterilmiştir.

Tablo 8. Kazımdırık Mahallesi – mekânsal uygulama incelemesi

BORNOVA/KAZIMDIRİK MAHALLESİ – AKILLI KENT UYGULAMALARI										
MEKÂNSAL UYGULAMALAR						MEKÂNSAL OLMAYAN UYGULAMALAR				
AKILLI ÇEVRE	AKILLI ULAŞIM	AKILLI EKONOMİ	AKILLI YÖNETİŞİM	AKILLI İNSAN	AKILLI YAŞAM	AKILLI ÇEVRE	AKILLI ULAŞIM	AKILLI EKONOMİ	AKILLI YÖNETİŞİM	AKILLI İNSAN
	Ç1	U1	E1	D1	İ1	Y1		E2	D2	İ2
	Ç2	U2				Y2		E3	D3	İ3
	Ç3	U3				Y3			D4	İ4
	Ç4	U4				Y4			D5	
	Ç5	U5				Y5			D6	
	Ç6	U6				Y6				
		U7				Y7				
						Y8				
AKILLI ÇEVRE	AKILLI ULAŞIM	AKILLI EKONOMİ	AKILLI YÖNETİŞİM	AKILLI İNSAN	AKILLI YAŞAM					
Ç1 – Akıllı atık toplama kutuları	U1 – Akıllı kavşaklar	E1 – IoT Teknolojili	D1 – Dijital altyapı	İ1 – Eğitimde kullanılan IoT teknolojisi	Y1 – Akıllı aydınlatmalar					
	U2 – Trafik denetim sistemleri	E2 – Üretim makineleri	D2 – Kent bilgi sistemi	İ2 – Çevrimiçi anket sistemleri	Y2 – Akıllı banklar					
Ç2 – Hava kalitesi ölçüm sistemleri	U3 – Akıllı duraklar	E2 – Ürünleri takip eden sistemler	D3 – Coğrafi bilgi sistemi	İ3 – Kamuya açık kent yönetim fikir platformları	Y3 – Şarj üniteleri					
Ç3 – Yenilenebilir enerji sistemleri	U4 – Akıllı otoparklar	E3 – Üretim aşamasında eş zamanlı bilgi ve esnek üretim sağlayan sistemler	D4 – Yerel yönetime ait elektronik portallar	İ4 – Kamuya açık kent yönetim fikir platformları	Y4 – Sürdürülebilir ulaşımı destekleyen uygulama ve sistemler (BİSİM)					
Ç4 – Sulama sistemleri	U5 – Araç ve yaya sayım sistemleri		D5 – Elektronik hizmetler	İ4 – Elektronik dilek, şikâyet portalları	Y5 – Araç şarj ve park sistemleri					
Ç5 – Atık ve atık su ayrıştırma sistemleri	U6 – Akıllı şeritler		D6 – Veri toplama ve yürütme sistemleri		Y6 – Akıllı Yardım Butonu					
Ç6 – Meteoroloji ve iklim gözlem sistemleri	U7 – Akıllı yol sensörleri				Y7 – Kiosklar					
					Y8 – IoT temelli bilgilendirme panoları					

Not: Mevcut olmayan uygulamalar renkli şekilde gösterilmiştir.

Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir.

Çalışmalar neticesinde, Bornova Kazımdırık Mahallesi'nde akıllı kent uygulamalarının önemli bir bölümünün aktif olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Özellikle akıllı atık yönetimi, trafik düzenleme sistemleri, akıllı kavşaklar, akıllı duraklar ve sürdürülebilir ulaşım çözümleri gibi Nesnelerin İnterneti (IoT) tabanlı akıllı kent uygulamalarının, bölgedeki çevresel sürdürülebilirliği ve yaşam kalitesini artırdığı gözlemlenmiştir. Bu sistemlerin mekânsal etkileri incelendiğinde, çevrenin hijyen ve sürdürülebilirlik açısından daha verimli bir yapıya kavuştuğu ve ulaşım da zaman kaybının azaldığı tespit edilmiştir.

Bununla birlikte, Kazımdirik Mahallesi'nde hava kalitesi ölçüm sistemleri, akıllı otoparklar ve bazı yenilenebilir enerji sistemleri gibi kritik IoT çözümlerinin eksik olduğu da belirlenmiştir. Bu akıllı kent uygulamalarının eksikliği, bölgenin hava kirliliği ve otopark yoğunluğu gibi sorunların tam anlamıyla çözümünde, Bornova'da yer alan uygulamaların Kazımdirik Mahallesi'ne hizmet sağlamasına rağmen yetersiz kaldığını göstermektedir.

Sonuç ve tartışma

Araştırma sonucu akıllı kentleşmenin ve akıllı kent uygulamalarının sosyal yapı, kentsel ve mekânsal etkileri tespit edilmiştir. Çalışmanın sorusu olan akıllı kent uygulamalarının, kentlerin mekânsal niteliklerini ve yaşam kalitesini nasıl etkilediği, İzmir'de kullanılan akıllı kent uygulamalarının ne olduğu ve küresel ölçekteki uygulamaların İzmir'e nasıl uygulanabileceği sorularına cevap alınmıştır. Çalışmanın hipotezinde dezavantaj olarak konu edinilen maliyet, dijital altyapı ve güvenlik sorununa karşın, İzmir'deki uygulamalarda, kent yaşamının kaliteli olması öncelik olduğundan dijital altyapının gelişmiş olduğu, yerel yönetimlerinin akıllı kent uygulamaları için kaynaklardan sermaye ayırdığı, güvenlik tehditleri için ise yazılımsal koruma ile önlem alındığı tespit edilmiştir. Uygulamaların ise toplumdaki her bireyin ulaşabilir ve erişebilir olması için en uygun kriterlerde geliştirildiği tespit edilmiştir.

Akıllı kent uygulamaları, kentsel mekânın daha yaşanabilir ve sürdürülebilir hale gelmesini sağlarken, aynı zamanda bazı sosyo-ekonomik dönüşümlere de yol açmaktadır. Örneğin, IoT teknolojili üretim-denetim makineleri, üretimde kaliteyi ve verimliliği artırırken, geleneksel iş gücünde azalmaya sebep olabilmektedir. Benzer şekilde, akıllı altyapılar ve dijital hizmetler, bireylerin mekâna olan fiziksel bağımlılığını azaltarak, kentsel etkileşimlerin doğasını değiştirmektedir.

Türkiye'deki akıllı kent hususunda başarılı örneklerden olan İzmir kenti genelinde çeşitli akıllı kent uygulamaları mevcuttur. Yenilikçi teknolojilerden olan akıllı şerit sistemleri kent genelinde tespit edilememiştir. Bornova ise İzmir'deki akıllı kent uygulamalarından %13.2'sini sınırlarında barındırmaktadır (Şekil 10). Bornova ve İzmir genelinde kullanılan uygulamalar akıllı yaşam üzerine geliştirilmiş projelerdir. Bu sebeple kent içi fonksiyonları kolaylaştıran, sosyal yapıyı düzenleyen, anlaşılabilir ve erişimi kolay olan bu uygulamalar sayesinde kent daha yaşanabilir ve tercih edilir hale gelmiştir.

Kazımdirik Mahallesi'nde akıllı kent uygulamalarının büyük bir bölümü kentsel yaşam kalitesine olumlu katkılar sağlamaktadır. Ancak eksik altyapı ve finansal kaynaklar, bölgenin akıllı kent olma yolundaki gelişimini tam anlamıyla tamamlamasına engel teşkil etmektedir. Bu eksiklerin giderilmesiyle, Kazımdirik Mahallesi'nin dijital ve sürdürülebilir kentleşme açısından daha ileri bir noktaya taşınabileceği öngörülmektedir. Dolayısıyla İzmir, Bornova ve Bornova içerisinde örnek alan olarak belirlenen Kazımdirik Mahallesi paralelinde akıllı kent uygulamalarının her kente uygulanabilir olduğu fakat uygulanabilmesi için altyapı ve finansal

kaynak olması gerektiği tespit edilmiştir. Bunların yanısıra güvenlik tehdidi oluşturan yazılımsal faaliyetlere karşı, literatür araştırmaları kapsamında da incelenen Blockchain veri koruma sistemi kullanıldığı tespit edilmiştir. Başta Kazımdirik Mahallesi olmak üzere Bornova, bu hususta önemli bir örnektir. Kent genelinde kullanılan uygulamalar kent yönetimini ve gelişimini olumlu etkileyerek proje yatırımları, istihdam ve nüfus çeken bir merkez haline gelmiştir.

Çalışma sürecinde, yazar ve vatandaşlar arasında gerçekleştirilen etki değerlendirmesi doğrultusunda, örnek alanda yaşayan bireylerin akıllı kent uygulamalarının kentsel yaşam ve toplumsal dinamikler üzerindeki etkilerini genel olarak olumlu olarak değerlendirdiği tespit edilmiştir. Söz konusu uygulamaların, kent yaşamını daha güvenli, adil, erişilebilir ve yaşanabilir hale getirme potansiyeline sahip olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle, web ve dijital sistemler aracılığıyla kamu hizmetlerinin kolaylaştırılması, ulaşımaya yönelik projeler ve erişilebilir donatıların sağlanması, akıllı kent teknolojilerinin somut faydalar sağladığını göstermektedir. Bununla birlikte, altyapı sorunlarının tespiti, sorunlara müdahalesi, erişilebilirlik ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi gibi konularda belirsizlikler ve fikir ayrılıkları bulunmaktadır.

Tespit edilen ve sorun teşkil eden bu alanlarda, kent yönetimi ve paydaşlarının toplumu bilinçlendirme ve çözüm odaklı yaklaşımlar sergilemesi gerekmektedir. Ayrıca, toplumun sorun çözümü önceliklerinin ulaşım, çevre ve altyapı gibi alanlarda yoğunlaşması, kent yönetimlerinin bu alanlara odaklanmasının önemini ortaya koymaktadır. Genel olarak, sorunlar çerçevesinde kamu talepleri belirlenmekte, ancak sorun çözümünün yetersizliğine yönelik geri bildirimler alınmaktadır. Bu nedenle, geri bildirimlerin dikkate alınarak uygulamaların sürekli olarak geliştirilmesi ve iyileştirilmesi gerekmektedir. Akıllı kent projelerinin tasarımında ve uygulanmasında, mekânsal sorunların giderilmesi, eşitlik prensibine önem verilmesi ve potansiyelin yaşama uyarlanabilmesi için kent yönetimleri, teknoloji sağlayıcılar ve toplumun iş birliği içinde çalışması gerekmektedir.

Sonuç olarak, akıllı kent uygulamalarının kentsel ve mekânsal etkileri, verimliliği, sürdürülebilirliği ve yaşanabilirliği artırarak çağdaş kentsel ortamları yeniden şekillendirmektedir. Bu uygulamalar kent için uygun seviyede düzenlenmiş altyapıya, gelişmiş hareketliliğe ve veri odaklı kentsel yönetişime katkıda bulunarak daha dirençli ve uyarlanabilir kentleri teşvik etmektedir. Ancak bu uygulamaların başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için sosyal kapsayıcılık, altyapı, sermaye, veri gizliliği ve teknolojik çözümlerin uzun vadede uyarlanabilirliğini göz önünde bulunduran dengeli bir yaklaşım gerekmektedir. Akıllı kentler gelişen teknolojilerle birlikte gelişmeye devam ettikçe, kent altyapısına eklenmesi daha hızlı ve uyarlanabilir olacaktır.

Teşekkür

Bu çalışma, TÜBİTAK 2209/A – Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı, 2023 yılı 2. Dönem, 1919B012330408 numaralı “Akıllı-Teknolojik Kent Bağlamında IoT Temelli Kentsel Donatı Elemanlarının Kentsel ve Mekânsal Etkilerinin İncelenmesi; İzmir Örneği” projesi kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar neticesinde üretilmiştir.

Kaynakça

- Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2015). *Smart cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives. Journal of Cleaner Production*, 94, 1-10.
- Batty, M., Townsend, A. (2012). *Smart Cities and Big Data. City*, 16(6), 805-816.
- Bilici, Z., ve Babahanoğlu, V. (2019). *Akıllı Kent Uygulamaları ve Konya Örneği. Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 9(2), 124-139.
- Bornova Belediyesi. (2023). *Bornova Belediyesi 2022 Yılı Faaliyet Raporu*. 16 Ekim, 2024 tarihinde <https://www.bornova.bel.tr/wp-content/uploads/2023/09/Faaliyet-Raporu-2022-son.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Bornova Belediyesi. (2024). *Bornova Belediyesi 2025-2029 Stratejik Plan*. 11 Kasım, 2024 tarihinde <https://bornova.bel.tr/wp-content/uploads/2024/10/2025-2029-STRATEJIK-PLAN-KITAP-1.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Bornova Belediyesi. (2023). *Performans Programı*. 28 Aralık, 2024 tarihinde https://www.bornova.bel.tr/wpcontent/uploads/2022/12/2023_Performans_Program.pdf adresinden erişilmiştir.
- Bornova Belediyesi Akıllı Şehir Projeleri. (2024). Bornova Belediyesi Haber Sitesi. 10 Ocak, 2025 tarihinde <https://bornova.bel.tr/category/yenihaberler/> adresinden erişilmiştir.
- Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). *Smart Cities in Europe. Journal of Intellectual Capital*, 12(1), 59-80.
- Chourabi, H., Nam, T., Walker, S., Gil-Garcia, J. R., Mellouli, S., Nahon, K., & Scholl, H. J. (2012). *Understanding Smart Cities: An Integrative Framework. Proceedings of The 45th Hawaii International Conference on System Sciences*.
- Cohen, B. (2014). *The Smartest Cities In The World 2015: Methodology*.
- Erdem, A. D. ve Bilgili, A. (2019). *2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı*, 32(1).
- Güvendik, A. (2016) , “Akıllı Şehirler İçin Akıllı Teknolojiler”, *Uluslararası Sürdürülebilir Yapılı Çevre Konferansı*, 13-15 Ekim, İstanbul.
- Halegoua, G. R. (2020). *Smart cities*. MIT Press.
- Harrison, C., Eckman, B., Hamilton, R., Hartswick, P., Kalagnanam, J., & Williams, P. (2010). *Foundational Elements Of Smart Cities. Journal of Grid Computing*, 8(3), 437–457.

- Ivanova, S. A. (2021). Smart city in the Arctic: Review of Current Research and Practices. *Problems of Innovative Economy*, 11(1), 157-170.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (2022). *Akıllı Şehir Belgeleri - Stratejik Yönetim Sistemi*. 9 Ocak, 2025 tarihinde <https://stratejikyonetimsistemi.izmir.bel.tr/tr/akilli-sehir-belgeleri/22/2> adresinden erişilmiştir.
- İzmir Kalkınma Ajansı. (2025). *İzmir Bilgi Toplumu Temelli Kalkınma Stratejisi*. 12 Ocak, 2025 tarihinde <https://createinizmir.com/tr/e-library/file/90d616fe-4ae4-449e-81f5-8bfb9a4687c2> adresinden erişilmiştir.
- Joseph, J. G., Junior, A. O., & Boxell, M. (2023). *Oracle Cloud Infrastructure: A Guide to Building Cloud-Native Applications*. Pearson Education.
- Kılınç, A. (2019). *Akıllı Kent: Öğreten Kentlerden Öğrenen Kentlilere*. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 1101-1112.
- Komitov, J. & Slee, F. (2019). *Data-Driven Smart Cities: Opportunities and Challenges*. *Sustainability*, 11(17), 4622.
- Lee, J., & Lee, S. M. (2015). *How to build smart cities: The Seoul case*. *Telecommunications Policy*, 39(3), 267-280.
- Mirghaemi, S. A. (2019). *Akıllı Kentler Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Örneği*. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 12(2), 37-46.
- Moir, E., Moonen, T., & Clark, G. (2014). *Future of cities: What is The Global Agenda?* UK Government Office for Science.
- Nam, T., & Pardo, T. A. (2011). *Conceptualizing Smart City With Dimensions of Technology, People, and Institutions*. *Proceedings of The 12th Annual International Digital Government Research Conference*, 282-291.
- Partigöç, N. S. (2023). *Sürdürülebilir Kentsel Planlama Süreçlerinde Akıllı Şehir Yaklaşımının Rolü*. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi*, (3), 174–189.
- Peris-Ortiz, M. (2016). *Smart Cities: Big Data Analytics, Open Data, Mobile Computing, and Citizen Engagement*. *Technological Forecasting and Social Change*, 114, 1-13.
- Praharaj, I. (2018). *A Systematic Literature Review on Smart City Initiatives*. *Sustainability*, 10(3), 979.
- Rathore, S. (2016). *Smart Cities: Concepts, Architectures, Security, Challenges, and Future Directions*. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 7(8).
- Robinson, D. (2016). *Smart Cities and The Internet of Things*. Springer.
- Savron Smart Media Ürün Lokasyonları. (2025). Savron. 12 Ocak, 2025 tarihinde <https://savron.com.tr/lokasyonlar> adresinden erişilmiştir.

- Sheth, A. P. (2017). *Smart innovation: How Smart Cities And Next Generation Computing Connect Citizens, Things, and Data*. Morgan Kaufmann.
- Stornetta, W. S. & Haber, S., (1991). *How to Time-Stamp A Digital Document*. In A. J. Menezes & S. A. Vanstone (Eds.), *Advances in Cryptology—CRYPTO' 90* (pp. 437–455). Springer Berlin Heidelberg.
- Şen, E. B. (2020). *Blok Zincir Teknolojisi ve Akıllı Şehir Sistemleri*. *Uluborlu Mesleki Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-9.
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). 2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2025). *Başarılı Örnekler İzmir – Akıllı Şehirler Portalı*. 8 Ocak, 2025 tarihinde <https://www.akillisehirler.gov.tr/basarili-sehirler-izmir/> adresinden erişilmiştir.
- Townsend, A. (2013). *Smart Cities: Big Data, Civic Hackers, and The Quest For a New Utopia*. Yale University Press.
- Türkiye Belediyeler Birliği. (2021). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları*. 12 Aralık, 2024 tarihinde <https://www.tbb.gov.tr/icerik/surdurulebilir-kalkinma-amaclari/1454> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye'nin İlk Akıllı Şehrinde Yaşam Başlıyor! Bakan Kurum Tarih Vererek Açıkladı: Yeni Kentsel Dönüşüm Projeleri Olacak. (2022). Sabah.
- Ulubaş Hamurcu, A. (2023). *Akıllı Şehirler ve Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm*. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 2(4), 70-95.
- Vanolo, A. (2016). *Smart City as Neoliberal Paradigm: A Critique*. Routledge.
- Zuiderveen Thoenes, P. (2014). *Smart City Governance*. Springer.
- WCED (World Commission on Environment and Development). (1987). *Our Common Future*. Oxford University Press.

URBAN 21

JOURNAL

Volume / Cilt: 3

Issue / Sayı: 1

March / Mart 2025

urban21journal

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/urbanjournal>

urban21@gmail.com